

**T. C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SORUNLU ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ ÇÖZÜMÜNDE YÖNETİCİ
VE ÖĞRETMENLERİN ROL MODEL DAVRANIŞLARININ ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİLİZ ÖZSOY YENER

**ANABİLİM DALI : EĞİTİM BİLİMLERİ
BİLİM DALI : EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ
PLANLAMASI VE EKONOMİSİ**

**Mayıs, 2011
Kocaeli**

**T. C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SORUNLU ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ ÇÖZÜMÜNDE YÖNETİCİ
VE ÖĞRETMENLERİN ROL MODEL DAVRANIŞLARININ ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİLİZ ÖZSOY YENER

**ANABİLİM DALI : EĞİTİM BİLİMLERİ
BİLİM DALI : EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ
PLANLAMASI VE EKONOMİSİ**

DANIŞMAN: PROF. DR. CEVAT CELEP

**Mayıs, 2011
Kocaeli**

KABUL VE ONAY SAYFASI

Filiz ÖZSOY YENER tarafından hazırlanan "Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Çözümünde Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışlarının Önemi" adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu:

İmzası

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Cevat CELEP

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nuray OAKLEY

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şöheyda GÖKTÜRK

Sınav Tarihi: 31 / 05 / 2011

Enstitü Yönetim Kurulunun Onay Tarih ve No: .....01.....106/2011.....2011/16

ÖNSÖZ

Öğretmenliğe başladığım ilk yıllarda gözlemlediğim eğitim sorunlarının çözümünde benim de yapabileceğim bir şeyler olduğunu düşünerek karar verdiğim Yüksek Lisans sürecini tamamlamak üzereyim. Özellikle son zamanlarda öğrenci davranışlarındaki kötüye gidişe yönetici ve öğretmenler olarak çözüm bulmamız gerektiği inancı ile yaptığım çalışma ile bu sürece katkı sağlamayı amaçlamaktayım.

Her ne kadar yüksek lisans ve öğretmenlik mesleğini bir arada yürütmek zor olsa da ve kimi zaman pes etme noktasına gelsem de bana hep güç veren sevgili eşim Selçuk Yener'e teşekkür ederim. Ayrıca hayatımın her anında sürekli yardımı ve desteği ile yanımda olan ve beni hiç yalnız bırakmayan canım annem Nezahat Alpınar'a, dedem Zeki Aktar ve ananem Zahide Aktar'a ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışma sürecinde bana destek veren değerli danışmanım Prof. Dr. Cevat Celep'e, tez izleme jürimde yer alarak bana yön veren Prof. Dr. Nuray Sungur Oakley'e, ders aşaması boyunca bizlere farklı bakış açısı kazandıran Yrd. Doç. Dr. Şöheyda Doyuran Göktürk'e, Yrd. Doç. Dr. Zeynel Kablan ve Yrd. Doç. Dr. Soner Polat'a teşekkürlerimi sunarım.

Kocaeli, Mayıs 2011

Filiz Özsoy Yener

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ.....	VII
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
Problem.....	2
Amaç.....	4
Alt Amaçlar.....	4
Önem.....	5
Sayıtlar.....	7
Sınırlılıklar.....	7
Tanımlar.....	7
Kısaltmalar.....	8
BÖLÜM II: İLGİLİ ALANYAZIN.....	9
Yönetici ve Öğretmen Davranışlarının Öğrenci Davranışlarıyla İlişkisi.....	9
Sorunlu Öğrenci Davranışları.....	11
Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Nedenleri.....	13
Sorunlu Öğrenci Davranışın Çözümünde Yönetici ve Öğretmenlerin Rolü.....	17
Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları.....	22
Yöneticilerin Rol Model Davranışları.....	26
Güven.....	32
Demokrasi.....	34
Hoşgörü.....	36
Adalet.....	37
Öğretmenlerin Rol Model Davranışları.....	39
Güven.....	43

Demokrasi.....	45
Hoşgörü.....	47
Adalet.....	49
İlgili Araştırmalar.....	51
BÖLÜM III: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	55
Araştırma Modeli.....	55
Evren ve Örneklem.....	55
Hedef Evren.....	56
Örneklem.....	56
Verilerin Toplanması.....	56
Ölçme Araçları.....	56
Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	61
Araştırma Etiği.....	62
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	63
Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	63
Yönetici Rol Model Davranışlarının Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi.....	63
Sınıf Seviyesi.....	64
Cinsiyet.....	64
Sınıf Tekrarı.....	64
Okul Türü.....	65
Öğretmen Rol Model Davranışlarının Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi.....	66
Sınıf Seviyesi.....	66
Cinsiyet.....	66
Sınıf Tekrarı.....	67
Okul Türü.....	67

Öğrencilerin Sorunlu Davranış Tutumlarının Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi.....	68
Sınıf Seviyesi.....	69
Cinsiyet.....	69
Sınıf Tekrarı.....	70
Okul Türü.....	71
Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları ile Öğrencilerin Sorunlu Davranış Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	72
BÖLÜM V: TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER.....	74
Tartışma ve Sonuç.....	74
Öneriler.....	77
Uygulayıcılara Öneriler.....	77
Araştırmacılara Öneriler.....	78
Kaynakça.....	80
EKLER.....	87
Ek-1 Anket Formu	87
Ek-2 Araştırmacın Özgeçmişi.....	92

ÖZET

SORUNLU ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ ÇÖZÜMÜNDE YÖNETİCİ VE ÖĞRETMENLERİN ROL MODEL DAVRANIŞLARININ ÖNEMİ

Bu çalışma öğrencilerin algısına göre yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarının tespiti ve bunun öğrencilerin sorunlu davranışlarıyla ilişkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma evreni 2010-2011 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde eğitim gören orta öğretim öğrencilerinden, örneklem kümesi ise evreni temsil edebilme niteliğine sahip merkez ilçelerdeki 1000 orta öğretim öğrencisinden oluşturmaktadır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek ile verilerin toplanması amaçlanmaktadır. Araştırma anketi dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde okul türü, sınıf, cinsiyet ve sınıf tekrarına ilişkin olmak üzere kişisel bilgiler, ikinci bölümde öğrencilerin yönetici rol model davranışlarına ilişkin algıları, üçüncü bölümde öğrencilerin öğretmenlerin rol model davranışlarına ilişkin algıları ve son bölümde öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Verilerin analizinde t-test, anova ve korelasyon yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sorunlu davranış tutumları ile yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarına yönelik algı arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarını olumlu algılayan öğrencilerin kötü düşünce-şiddete yönelim ve güvensizlik-uzaklaşma alt boyutlarındaki sorunlu öğrenci davranış tutumlarından daha az puan aldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu öğrenci davranışları, yönetici rol model davranışları, öğretmen rol model davranışları.

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF ADMINISTRATORS AND TEACHERS' ROLE MODEL BEHAVIOURS ON THE SOLUTIONS OF STUDENTS' NEGATIVE ACTS

This study has been performed in order to reveal the administrators and teachers role model behaviours as per the perception of students and whether it is related to the students' negative acts.

The universe of search consists of high school pupils studying in İstanbul in 2010-2011 Academic Year, and the sampling group consists of 1000 secondary school students in central districts that are qualified in representing the total universe of study. In this study, it is aimed to gather the data with the scale evolved by the researcher. The scale is composed of four parts. In the first part, questions on the description of the school, grade, gender and class repetition related to personal information, in the second part, perception of the students about the role model behaviours of administrators, in the third part, perception of the students about the role model behaviours of teachers, and in the last part, students' attitudes concerning the negative acts take place. In the analysis of the data t –test, anova and correlation statistical analysis were used.

The result of the statistical analysis showed that students' perceptions of administrators and teachers' role model behaviours and the attitudes of students' negative acts were found to be negatively interrelated. It was found that students who perceived administrators and teachers' role model behaviours positively, got lower score in the sub dimensions of negative acts of students' attitudes which are the negative feelings- tendency to violence and lack of confidence-isolation.

Key Words: Students' negative acts, administrators' role model behaviours, teachers' role model behaviours.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Modeli.....	55
--------------------------------	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yönetici Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi.....	58
Tablo 2. Öğretmen Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi	59
Tablo 3. Öğrenci Sorunlu Davranış Tutum Ölçeği Faktör Analizi.....	60
Tablo 4. Örneklem Grubunun Okul Türlerine Göre Dağılımı.....	63
Tablo 5. Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	64
Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	64
Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	65
Tablo 8. Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	65
Tablo 9. Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	66
Tablo 10. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	67
Tablo 11. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	68
Tablo 12. Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	68

Tablo 13. Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri.....	69
Tablo 14. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri	70
Tablo 15. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri.....	70
Tablo 16. Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri.....	71
Tablo 17. Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları ile Öğrenci Sorunlu Davranış Tutumları Arasındaki İlişki.....	73

Giriş

Öğrencilerin sadece akademik başarısına odaklanan eğitim sonucunda öğrenciler arası yarışmacı ve rekabetçi bir zihniyet oluşmakta ve öğrencilerin gerekli sosyal becerileri kazanmaları sağlanamamaktadır. Özellikle sınavların ilköğretim yıllarından itibaren öğrencinin geleceğini şekillendirdiği düşünüldüğünde aileler de öğretmenlerden iyi bir öğretim sonucu çocuklarının iyi bir okulu kazanmasını beklemektedirler. İyi bir üniversite ve iş imkanının sağlanması, iyi bir eğitimin kazandırıldığı anlamına gelmemektedir. Eğitimde amaç hem zihinsel hem de ruhsal açıdan sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Bu şekilde kişilerin sosyal davranışlarının düzenlenmesi, kişisel hakların korunması sağlanmış olur. Günümüzde gençlerin sadece materyalist ve teknolojik ideoloji çerçevesinde eğitim alması eleştirilmekte ve tek tip düşünce ile verilen eğitimin ileride yol açabileceği zararlar tartışılmaktadır. Öğrencilerin, eğitimde iyi bir iş sahibi olmak gibi hedeflere yönelmesinin kişisel gelişime zarar vereceği düşünülmektedir.

Hiçbir meslek grubu tek başına kültürü temsil edemediği halde, eğitimciler kültürü temsil eden kişiler olarak öğrencilerin sosyalleşmesinde ve kültür aktarımında çok önemli yere sahiptirler (Keating, Martin ve Szabo, 2002, s.639). Eğitimcilerin alanlarında uzman olmasına önem verildiği kadar onların davranışlarına da önem verilmelidir. Çünkü onlar sınıfta model olma rolü üstlenerek, öğrenciler üzerinde doğrudan etkiye sahiptir ve eğitim sürecinde yönetici ve öğretmenlerin davranışları söylediklerinden daha çok önem taşır (Osguthorpe, 2008, s. 288-290). Toplum, eğitim süreci sonunda gençlerin ahlaklı, erdemli bireyler olarak yetişmelerini beklemektedir. Fakat günümüzde gençlerin okullara silah ya da bıçak gibi zararlı aletler getirmeleri, şiddet olaylarına sıkça karışmaları söz konusudur. Okullarda güvenli bir ortamda eğitimin sağlanmasını herkes istemekle birlikte kısa dönemli çözümler uygulanmakta güvenlik görevlileri ya da metal detektörler yardımıyla şiddet olayları önlenmeye çalışılmaktadır. Ancak sorun geçici yollarla değil, uzun dönemli çözüm yollarıyla önlenmelidir. Çatışma çözümleri, akran arabuluculuğu, olayların nedenlerinin araştırılması gibi yöntemler şiddeti önlemede daha etkilidir (Schaeffer, 1999, s.1-8). Gençlerin belli sosyal değerleri içselleştirmesi sağlanırsa uzun dönemli sonuçlar alınabilecektir. Ancak gençleri negatif etkilerden kurtarmak için aileler tek başına yeterli olamamakta, şiddet ya da anti sosyal davranışların nedenlerinin araştırılmasında ve okulların daha güvenilir hale getirilmesinde eğitimcilere de bazı roller düşmektedir.

Problem

Aileler çocuklarının doğruyu anlamaları ve doğru olduğuna inandıklarını yapmalarını sağlayacak bir eğitim isterler. İnsanların yasalara uyması, birbirlerinin hakkına saygı göstermesi, genel kabul gören değerlere uygun davranması iyi bir eğitim süreci sonunda gerçekleşebilir. Hiç kuşkusuz ki bu süreçte yönetici ve öğretmen davranışları da oldukça önem taşır.

Öğrenciler kişilerarası ilişkiler yoluyla toplumun rol beklentilerini, değer yargılarını öğrenirler. Sosyalleşme sürecinde okulun birey üzerinde önemli bir işlevi olduğundan öğretmen ve yönetici davranışları topluma uyum sağlama sürecinde olan öğrenci tarafından örnek alınmaktadır (İnceoğlu, 2004, s. 147). Sosyal gelişim, kişinin diğer insanlarla bir arada ve uyum içinde yaşaması için gereklidir. Kişi toplum tarafından kabul edilir şekilde davranmayı öğrenerek sosyal gelişimini sürdürür. Kulaksızoğlu (1999, s. 82-97) insanlarla nasıl bir ilişki kurulacağını öğrenmede hayatın ilk yıllarının ve kazanılan ilk izlenimlerin önemini vurgulamaktadır. Ailede başlayan bu süreç okul ortamında da insan ilişkileriyle ilgili beceriler kazanma yoluyla devam etmektedir. Öğrenciler arkadaşları ve öğretmenleri tarafından onaylanan davranışların neler olduğu konusunda ve belli sosyal değerlerle ilgili bilinç kazanırlar. Ayrıca sosyal ilişkilere yön veren tutumlar, kurallar ve normlara göre davranışlarını şekillendirirler. Sosyal kuralların öğrencilere aktarılmasında baskı ve zorlama yerine ilişkilerde saygı hakim olmalıdır. Böylece öğrenci kendi davranışlarına yön verebilmekte ve birtakım olumsuz davranışlardan da vazgeçebilmektedir.

Günümüzde çalışan anne babaların arttığı düşünüldüğünde çocukların kendi başlarına oldukça uzun zaman geçirmesi söz konusudur. Okullar çocukların boş zamanlarını daha verimli geçirmelerini sağlayacak düzenlemeler yapmalıdır. Ancak bazı eğitimcilerin bunun kendi görevleri sayılmayacağını ileri sürmeleri ve konuya gereken önemi vermemeleri sonucu öğrenciler boş zamanlarını doldurmak için çeteye üye olma, şiddet içerikli video oyunları oynama, zararlı olabilecek T.V. programları izleme, internette zararlı sitelerde dolaşma gibi yollara başvururlar. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmanın sonuçları oldukça çarpıcıdır. Öğrencilere zamanlarının ne kadarını T.V. başında, ne kadarını okulda, ne kadarını ailesiyle sohbet için geçirdikleri sorulduğunda yılda ortalama 1500 saatin T.V. başında, 600 saatin okulda ve 33 saatin aileyle sohbet için harcandığı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda

okulun ve eğitimcilerin yerini T.V., sinema ve müzikler almakta ve “akıllı beyinler” oluşurken “akıllı kalpler” oluşmamaktadır. Bu şekilde yetişen gençlerin davranışlarının kontrol edilmesi oldukça zor olduğundan toplumsal sorunlar da artış görülmektedir (Schaeffer, 1999, s.1-8).

Öğrencilerin yetiştiği toplum yaşadıkları sorunları etkilemektedir. Özellikle okullarda olumsuz olayların artışında bu sebepleri de göz önüne almak konunun çözümü için gereklidir. Brown, (2000, s. 1-3) eğitim sürecinde öğrenci disiplin problemleri, öğretmenlere saygısızlık ve şiddet olaylarında artış görüldüğünü belirtmektedir. Ancak bu problemlerle baş etmeleri için gençlere yardım etmek ve onlarda paylaşma, iç disiplin ve empati davranışlarının oluşmasını sağlamak için iyi rol modellere ihtiyaç vardır. Sosyal öğrenme süreçlerinden olan model alma yolu tutum geliştirme sürecinde sıkça kullanılmaktadır. Bazen kişinin ailesinden biri bazen de ünlü bir kişi ya da öğretmenler, yöneticiler model alınmaktadır (Demirbaş ve Yağbasan, 2005, s 367, 368). Özellikle eğitimcilerin kendi davranışlarıyla öğrencilere iyi birer model olmaları öğrencilerin davranışlarını da etkileyerek, gelecek hayatlarının şekillenmesinde temel oluşturmaktadır. Eğitimci ve öğrenci etkileşimi ne kadar etkili olursa öğrencinin gözlemediği davranışları gösterme becerisi de o kadar artar.

Öğretmenler ve okul yönetimi öğrenci davranışını etkileyen birçok faktörü kontrol edebilme gücüne sahiptir. Okulun hedefleri, kural ve prosedürlerin katı ya da adil olup olmaması ve tutarlı uygulanıp uygulanmaması, okul ikliminin yapısı öğrencilerin davranışlarını etkilemektedir (Jones ve Jones, 2004, s.13, 14). Öğretmenin ve yöneticilerin öğrencilere davranış şekli örnek alınmaktadır. Eğer yönetici ve öğretmenler dürüst, adil, demokratik bir kişilik yapısına sahipse ve davranışlarına da bunu yansıtıyorsa onunla etkileşim içinde olan öğrencilerin de bu şekilde davranması beklenmektedir. Ancak yönetici ve öğretmenlerinden şiddet, ayrımcılık, hoşgörüsüz tavırlar gören öğrenci kendi de arkadaşlarıyla ilişkilerinde bu tip davranışlar sergiler. Öğrencilerin bu davranışları sınıfta ve okulda da bazı sorunlar yaşamasına sebep olur ve öğrenci gerek öğretmenleri gerekse arkadaşları arasında problem yaratan biri olarak görülür ve bu durum onun dışlanmasına sebep olur. Gerekli desteği alamayan öğrenci ise olumsuz davranışlarını arttırır ve problem daha da büyür. Öğrenci - öğretmen arasındaki güçlü iletişim, problemlere çözüm üreten yönetici ve öğretmenlerin varlığı ile okullarda şiddet, zamanın verimli kullanılmaması gibi olumsuz tablolar azalmakta öğrenciler arasında kin, zorbalık, kavga vb. davranışlarda azalma

gözlennmektedir (Schaeffer, 1999, s.1-8). Yönetici ve öğretmenlerin davranışlarının öğrenciler üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere neden olmakta, yönetici ve öğretmeninden kötü muamele gören öğrenciler arasında şiddete yönelim ya da kendini çekme uzaklaşma, başkalarına güvensizlik artmaktadır.

Özellikle okullarda etkili iletişimin sağlanması, ilişkilerde anlayış ve dürüstlüğe önem verilmesinde yöneticiler hem öğrencileri hem de öğretmenleri etkileme gücüne sahiptirler (Jones ve Jones, 2004, s. 82). Yöneticiler kural, politika ve düzenlemeler yerine davranış normlarına önem vererek öğrencilerin hayatında daha güçlü etkiye sahip olabilir (Wong, 1998, s.120-122). Diğer taraftan Singer (2000, s. 205) 'in de vurguladığı gibi okul ortamında yönetici ve öğretmenler kendi davranışları yoluyla öğrencilere örnek olmalı ve amaçlarını bu şekilde aktarmalıdır.

Eğitim ortamında karşılaşılan sorunlu davranışların aşılmasında yaptırım ve cezalarla kısa süreli çözüm sağlamak yerine öğrencilere insani nitelikler kazandırmak yoluyla daha kalıcı çözümlere ulaşılabilir. Örgün eğitimin bu süreçte ne kadar etkili olduğunu alanda yapılan araştırmalar ortaya koymakla birlikte yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarıyla öğrencilerin sorunlu davranışları arasındaki ilişki konusunda yapılan araştırmalar yetersizdir. Özellikle öğrencilerin algılarına göre yönetici ve öğretmen rol model davranışlarının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Araştırmanın problem cümlesini öğrencilerin yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarına ilişkin algısı ile öğrencilerin olumsuz davranış tutumları arasında bir ilişki var mıdır? sorusu oluşturmaktadır.

Amaç

Araştırmanın genel amacı öğrencilerin algısına göre yönetici ve öğretmen rol model davranışları ile bunun öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarıyla ilişkisini ortaya çıkarmaktır.

Alt Amaçlar

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Öğrencilerin yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarıyla ilgili algısı nasıldır?

- 2- Yönetici ve öğretmen rol model davranışları ile öğrencilerin olumsuz düşünce - şiddete yönelim ve güvensizlik - uzaklaşma boyutlarındaki sorunlu davranış tutumları arasında ilişki var mıdır?
- 3- Öğrencilerin yönetici ve öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili algıları eğitim gördüğü okul türü, sınıf seviyesi, sınıf tekrarı ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
- 4- Öğrencilerin, olumsuz düşünce - şiddete yönelim ve güvensizlik - uzaklaşma boyutlarındaki sorunlu davranış tutumları eğitim gördükleri okul türü, sınıf seviyesi, sınıf tekrarı ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
- 5- Öğrencilerin, olumsuz düşünce - şiddete yönelim ve güvensizlik - uzaklaşma boyutlarındaki sorunlu davranış tutumları birbirleriyle ilişkili midir?

Önem

Çocukların yetiştirilme tarzı ve sosyal açıdan nasıl yönlendirildikleri onların tutum ve davranışlarını etkiler. Hem uygun sınırlamalar ve sorumluluklar koyulan hem de belli çabaları desteklenerek duyarlı ve tutarlı bir ortamda büyüyen çocuklar olumlu kişisel özelliklere sahip olurlar. Belki de en önemlisi bu çocuklar dünyaya güven duygusu geliştirip diğer insanlarla iletişim kurmak isterler. Diğer yandan iyi bir yetişme ortamına sahip olmayan çocuklar ise kendilerini değersiz hisseder ve başkalarını da güvenilmez olarak görürler. Çocukların birbiriyle ve eğitimcilerle olan davranışlarında yönetici ve öğretmenlerin çocuklara nasıl eğitim verdikleri ve onların sahip olması gereken özellikler de önemlidir.

Öğrencilerin davranışlarını değiştirme görevinde öğretmenlerin rolünün önemine değinen Jones ve Jones öğretmenlerin iyi bir model olabilmesi için sahip olması gereken özellikleri çocuklarla etkileşimi iyi olmak, iyi davranma yollarını göstermek olarak özetlemiştir (Jones ve Jones, 2004, s. 81).

Yönetici ve öğretmenlerin davranışlarıyla öğrencilere iyi birer model olup olmadıkları araştırılması gereken bir konudur. Öğrencilerin okul ortamında yaşadığı sorunlu davranışlar, nedenleri ve çözümleri, sorunlu davranışların aşılmasında örgün eğitim sürecinin önemi,

öğretmen ve yöneticinin iyi birer rol model olabilmek için sahip olmaları gereken özelliklerin araştırılması önem taşımaktadır.

Literatür incelendiğinde öğrencilerin sorunlu davranışlarının birçok nedeni olmasına rağmen okul ve sınıf ortamından kaynaklanan nedenlerin bunların en önemlileri olduğu görülmüştür. Bu nedenle çocukların zamanlarının büyük bir kısmını geçirdikleri okuldan kaynaklanan faktörlerin dikkate alınması gerekir. Araştırma çocukların sınıf ve okulda yaşadıkları birtakım olayların nasıl olumsuz davranışlara yol açtığına değinmesi ve neden bazı çocukların okulu güvenilmez ve istenilmeyen yerler olarak algıladıklarının irdelenmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın diğer bir önemli noktası ise öğrencilerin sorunlu davranışlardaki algısının ortaya çıkarılarak, sorunun çözümünde yönetici ve öğretmenlere yol göstermektir. Öğrenciler kendi davranışlarının gerekçesini açıklarken genelde bunun öğretmen ve yöneticiden kaynaklandığını bildirmektedirler. Öğretmenler ve yöneticiler sınıfta ve okulda doğrudan güç ve otoriteye sahiptir. Ancak bu otoritenin kötüye kullanılması Verkuyten (2002, s.107,108) tarafından belirtildiği gibi sınıfta öğrencinin merkeze alınmaması sosyal eşitliğe dayalı yapıya zarar vermekte ve bunun sonucunda öğrenciler okula karşı daha fazla negatif tutum geliştirmektedirler.

Sorunlu davranışların aşılmasında yaptırım ve cezalarla kısa süreli çözüm sağlamak yerine öğrencilere insani nitelik kazandırmak yoluyla daha kalıcı çözümlere ulaşılabilir. Örgün eğitimin bu süreçte ne kadar etkili olduğunu alanda yapılan araştırmalar ortaya koymakla birlikte yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarıyla öğrencilerin tutum ve davranışlarıyla ilişkisi konusunda yapılan araştırmalar yetersizdir. Ayrıca olumlu ve olumsuz davranışlar, ideal eğitimcilerle ilgili olarak yönetici ve öğretmen görüşleri alınmasına rağmen öğrenci algısına yönelik çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Araştırmadan elde edilecek bulgularla yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışları ile öğrenci davranışları arasındaki ilişkisi ve öğrencilerin olumsuz davranışlarını önlemede yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışları ile öğrencilerin olumsuz davranışları arasındaki ilişki ortaya çıkarılacaktır. Araştırma sorunlu davranışlarda uzun süreli çözümlere ulaşmanın yolunu incelemesi ve bunun öğrencilerin algısına göre yapılması açısından önemlidir.

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir:

1- Araştırmanın alışma grubunu oluşturan orta ğretim öğrencileri leği samimi olarak cevaplamış, gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtmışlardır.

2- Veri toplamak için kullanılan anket maddeleri, yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarını açıklayacak düzeydedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma aşağıdaki şekilde sınırlandırılmıştır:

1- Bu araştırma 2010-2011 eğitim-ğretim yılında İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ilçelerinde bulunan orta ğretim öğrencileriyle sınırlıdır.

2- Araştırmanın bulguları örneklemde yer alan öğrencilerin yönetici ve ğretmen rol model davranışlarına ilişkin algıları ve yönetici ve ğretmen davranışlarının ğrenci davranışlarıyla ilişkisini ölçen ölçeğe verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

3- Zaman açısından sınırlılık söz konusu olduğu için uzun soluklu araştırma yapılamamıştır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların işlevsel tanımları aşağıda verilmiştir:

Rol model davranış: Bireylerin davranışlarına standart oluşturan ve onlara rehberlik eden anlayışlardır.

Sorunlu ğrenci davranışı: Öğrenci ve topluma zarar veren davranışlardır.

Kısaltmalar

RTÜK: Radyo Televizyon Üst Kurulu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

Vb: Ve benzeri

BÖLÜM II

İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde alanyazında geçen sorunu öğrenci davranışları ve bunun okulla ilgili nedenleri ve bunların çözümünde yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarının önemi açıklanacaktır.

Yönetici ve Öğretmen Davranışlarının Öğrenci Davranışlarıyla İlişkisi

Öğrencilerin belirli değerler çerçevesinde yetişmesini sağlamak, onlara hoşgörülü, anlayışlı, adil ve demokratik davranışlar kazandırmak yönetici ve öğretmenlerin en önemli görevlerindedir. Ancak yönetici ve öğretmenlerin bu değerleri ne kadar taşıdığı ve davranışlarına yansıttığı öğrencilere örnek oluşturmaları açısından önem taşımaktadır. Kendisi yalan söyleyen ya da adil olmayan bir kişi başkalarına dürüst ve adil olmalarını söylerse anlamsız olur.

Erdemli, mutlu, huzurlu ve yüksek insani değerlerle donanmış öğrencilerin yetişmesini sağlayacak yönetici ve öğretmenler sevgiden yoksun olursa öğrencinin de olumlu kişilik ve alışkanlıklar geliştirmesi pek olanaklı değildir. Sevgi, saygı temeline dayalı davranışlar demokratik olup, öğrencilerle sağlıklı iletişim kurulmasını sağlar. Demokratik ortamın olması öğrencinin kendini merkeze almamasını ve kişisel çıkarlardan uzaklaşmasını sağlar (Ataünal, 2003, s.11-18).

Öğretmenlerin kendi meslekleriyle ilgili rol tanımları öğrencilere karşı nasıl davranacaklarını da belirler. Öğrencilerin ödüllendirilmesi, olumsuz davranan öğrencilerin fiziksel ya da sosyal ortamlarının değiştirilmesi, eleştiri ya da cezanın kullanılması gibi yöntemler, problem çıkaran öğrenciye fiziksel ceza vermek yerine zararı ödemesini sağlamak, yöneticiye göndermek, ders bittikten sonra okulda kalması gibi yollara başvurmak öğretmenin kişilik özelliklerine bağlı olarak değişir (Borophy ve McCaslin,1992, s. 48).

Öğretmenlerden bazıları öğrenime, bazıları ise öğrencilerin sosyal gelişimine odaklanır. Sınıf yönetiminde de buna bağlı olarak farklar oluşmaktadır. Borophy ve McCaslin (1992, s.47) tarafından ifade edildiği gibi sosyal gelişime önem veren öğretmenler öğrencilerin kişisel ve davranış sorunlarıyla daha çok ilgilenir. Bu tip öğretmenler sabırlı olmak ve çocukları sevmek gibi özelliklere sahiptirler. Ancak öğretime öncelik veren öğretmenler sınıfta otorite ve adaletin hakim olması gerektiğine inanırlar. Ayrıca sınıfın öğrenme ortamı olarak düzenlenmesi gerektiğini düşünür ve öğrencilerle kişisel ilişkiler kurmak yerine öğrenmeye odaklı iletişim kurmayı benimserler.

Sınıfta öğretmenin işbirliği ve dayanışmaya önem vermemesi öğrencilerin sosyalleşme sürecini tamamlayamamasına ve sadece kendini düşünen, bencil kişiler olma eğilimi göstermelerine neden olur. Bauman, (2000, s.87) diğer kişileri yabancılar olarak algılayan çocuklarda başkalarına karşı güvensizlik oluştuğunu ve içe kapanıklık, başkalarıyla iletişime girmemek, onlarla hiçbir şey paylaşmamak gibi davranışlar görülebileceğini ve bunun da yalnızlaşma ile sonuçlanacağını belirtmektedir.

Bir öğretmen öğrencileri olumlu yönde motive etmek yerine, yanlış yaptıklarında onları sürekli olarak eleştiriyorsa zamanla sınıfta negatif atmosfer oluşur. Böyle bir sınıf ortamında ise disiplin sorunlarının yaşanması kaçınılmazdır (Bohn, Roehrig ve Pressley, 2004, s.270). Başkalarına saygı duymayı benimsetmek, onlarla farklı fikirlerde olursa da hoşgörülü davranmanın gerektiği öğretmenin de öğrencilere anlayışlı davranmasına bağlıdır (Bohn, vd. 2004, s. 271). Öğrencilerin eğitimcilere karşı tutumları onların davranışını etkilemektedir. Öğretmenler sınıfta çok katı davranıp, sahip olduğu otoriteyi kötüye kullanırlarsa bu durumda öğrenciler de olumsuz davranmaya başlarlar. Ancak olumsuz davrananların cezalandırılması sonucunda öğrenciler okula karşı daha fazla negatif tutum geliştirirler.

Öğretmenlerinin olumsuz ön yargılarla öğrenci davranışlarını eleştirmesi, onlara cezalar vermesi ve çelişkili davranması öğrenci davranışlarını olumsuz etkiler. Öğretmen ya da yönetici iyi bir rol model olmadığında öğrencilerde görülebilecek davranışlar arasında kuralsız davranma, kişisel eşya ve araç gereçlere zarar verme, hiperaktif davranışlar, duygusal bozukluklar, ders sırasında başını sıraya koyup uzanmak, başka yerlere bakmak, sırada düzgün oturmamak sayılabilir.

Öğrenciler, iyi öğretmenlerin en belirgin özelliklerinin hoşgörülü olması yani insanlara değer vermesi, derslerde şaka yapması, öğrencilerle yakından ilgilenmesi, onlara vakit ayırması ve sorunlarını dinlemesi olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda iyi öğretmenlerin adil, tutarlı ve sorumluluk sahibi olması gibi karakter özellikleri olduğunu belirtmişlerdir (Verkuyten, 2002, s.114).

Öğrencilerin, öğretmen ve yöneticilere karşı geliştirdikleri olumsuz yargılar onların sorunlu davranışlarının önemli sebeplerindedir. Öğrenciler, şiddete yönelme ya da güvensizlik gibi duygularla hareket ederek okula ve eğitimciler karşı tepkilerini göstermektedirler.

Sorunlu Öğrenci Davranışları

Sorunlu öğrenci davranışları okuldaki belirli kural ve düzenlemelerin aksi yönde hareket ederek gerek kendine gerekse arkadaşlarına zarar vermeyi ifade etmektedir. Aynı zamanda öğretmen ve yöneticiye karşı yapılan olumsuz davranışlar da bu kapsama dahil edilebilir. Greer (2002, s. 252) sorunlu davranışı öğrenciye kısa dönemde yarar sağlayan fakat uzun dönemde hem öğrencide hem de topluma zarar veren davranışlar olarak tanımlamaktadır. Burden ve Byrd (2007, s. 253, 254) ise sorunlu davranışı öğrenci tarafından belli zamanda yapılan sınıf ya da okul atmosferini bozan her türlü tehdit edici davranış olarak tanımlamışlardır. Sorunlu davranış öğretimi, başkalarının öğrenme hakkını engelleyen müdahaleleri, fiziksel ve psikolojik olarak güvensizlik yaratmayı ve başkalarının eşyalarına zarar vermeyi da kapsamaktadır.

Borophy ve McCaslin (1992, s.5) öğrencilerde yaşanan problemlerin düşük öz- saygı ve başarısızlık korkusu, düşmanca tavırlar sergilemek ve sosyal dışlanmışlık olarak üç ana başlık altında toplanabileceğini belirtmişlerdir. Problem çıkaran öğrenciler sınıf düzenini bozan davranışlar sergilemekte, öğretmenlerine saygısız davranmakta, arkadaşlarıyla tartışmakta ve kavga etmektedir.

Sorunlu öğrenci davranışları arasında ders sırasında izinsiz olarak konuşmak, notlar göndermek, sıradan kalkmak, sınıfta dolaşmak, yemek yemek gibi davranışlar bulunur (Emer, Evertson ve Worsham, 2006, s.171). Ayrıca öğrencilerde utangaçlık, saldırganlık, mükemmeliyetçilik ve başkalarına bağımlılık gibi sorunlar da görülmektedir (Borophy ve

McCaslin, 1992, s.30). Okullarda meydana gelen sorunlu davranışlar arasında isimlendirme, dedikodu, dışlama, tehdit etme, fiziksel ve psikolojik olarak gözdağı verme ve hırsızlık da sayılabilir (Shaw, 2006, s.25). Eğer zamanında gerekli müdahaleler yapılmazsa öğrenci öğretmene karşı kaba davranışlar sergilemeye, arkadaşlarıyla kavga etmeye ve onları yaralamaya, zorbalık yapmaya, öğretmene düşmanlık beslemeye başlar (Emer, vd. 2006, s.187-191).

Okullarda öğrencileri en çok tehdit eden sorunlu davranışlar arasında şiddet ve zarar verici davranışlar gelmektedir. Zorbalık saldırgan bir hareket ve kontrol edilemeyen güç olarak tanımlanabilir. Öğrenciler akranlarına, öğretmenlerine, ailelerine karşı zorbalık yapmaktadırlar. Özellikle orta dereceli okullarda okuyan öğrencilerin ilk yıllarda zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Zorbalık sonucu artan korku ve güvensizlikten dolayı stres, devamsızlık gibi problemler yaşanmaktadır. (Shaw, 2006, s.22- 25). Zorbalık başka bir kaynaktan ise bir ya da daha çok öğrencinin kendilerinden güçsüz öğrencilere devamlı olarak psikolojik ve bedensel rahatsızlık vermesi olarak tanımlanmaktadır (Ekşi, 2004, s.319). Okullarda zorbalık olarak görülen davranışlardan bazıları tekme atma, sataşma, alay etme, dedikodu yapma ve gruptan dışlamadır. Okullarda % 4 - % 50 arasında öğrenci zorbalığa uğramaktadır. Başkasına güç kullanarak saldırmak ve istemediği şeyleri yapmaya zorlamak huzurun bozar ve kuralların çiğnenmesine neden olur. Öğrencilerin birbirine ya da öğretmenlere kaba ve şiddete yönelik davranışları okul güvenliğini de tehdit etmektedir (Çınar, 2007, s.1-6). Okullarda genelde erkek öğrenciler fiziksel şiddete maruz kalmalarına rağmen kız öğrenciler fiziksel şiddet yanında psikolojik ve kişisel zararlara da uğramaktadırlar. 1993 yılında Amerika’da yapılan çalışmada üniversitedeki kızların % 70’ nin rahatsız edildikleri ve % 50’ den fazlasının da cinsel tacize uğradıkları saptanmıştır. Aynı zamanda Ulusal Eğitim Merkezi İstatistiklerine göre 321000 öğretmen de şiddete maruz kalmıştır (Jones ve Jones, 2004, s.6).

Son yıllarda okullarda sorunlu davranışlardaki artış birçok ülkede yaşanmakta ve zorbalık, kavga, çete faaliyetleri, silah veya kesici alet getirme, yönetici veya çalışanlara şiddet uygulama, tehdit etme ve kamu araçlarına zarar verme gibi sorunlar ABD, Kanada, Japonya, Hollanda, Fransa, İngiltere, İsviçre ve Almanya’nın da aralarında olduğu birçok ülkede artış göstermektedir. İsviçre’de 1993’den sonra okula dayalı şiddette % 300’lük artış yaşanmış, Kanada’da 1990’lı yılların başında okula kesici aletler getirme ve zorla haraç alma gibi olaylarda artış olmuş, Fransa’daki okullarda 1997 yılında hırsızlık olayı teknik liselerde

% 23, orta dereceli okullarda % 15 ve kolejlerde % 20 oranında olup, sözlü saldırı oranları teknik liselerde % 27, orta dereceli okullarda % 15, kolejlerde ise % 20'dir (Shaw, 2004, s. 17-20).

Okullarda yaşanan bu olaylar öğrencilerin davranış şeklindeki değişikliği yansıtmakta olup, ülkemizde de bu tip olaylara son yıllarda sıkça rastlanmaktadır. Lise öğrencileri ile ilgili Durmuş ve Gürkan (2005) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin eşya ve araçlara zarar verme eğiliminde oldukları, duvarlara tekme atma, masa ve sıralara yazı yazma, kırma gibi davranışlarda buldukları saptanmıştır. Pişkin (2005) Ankara'da yapmış olduğu araştırma sonucunda öğrencilerin % 44'ünün sözel, % 302 unun fiziksel, % 9'unun cinsel, % 1'inin duygusal şiddete uğradığını ortaya çıkarmıştır (Odacı, 2007, s. 57, 58). Ögel ve diğerleri (2004) 3483 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda öğrencilerin yaklaşık yarısının son bir yıl içinde fiziksel kavgada bulduklarını, % 26,3'ünün şiddet olayları sonucu başkasını yaraladığını ve % 10'unun çeteye girdiklerini saptamışlardır (akt: Gökdaş, 2007, s. 264, 265).

Üstün, Yılmaz ve Kırbaş (2007, s.121) Amasya ilinde lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada gençleri şiddete yönelten nedenler arasında okul çeteleri ve öğretmenlerin şiddet uygulamasının da yer aldığını tespit etmişlerdir. Ancak bu tespit, öğrencilere model olmaları ve demokratik ortam sağlamaları gereken öğretmenlerle ilgili istenilmeyen bir durumu yansıtmaktadır.

Sorunlu davranışların nedenlerini bilmek okullarda bu tip olayların yaşanmasını önleyebilecektir. Bundan sonraki kısımda bu nedenlerin neler olabileceği ve okullarda bunu önlemek için neler yapılabileceğine değinilecek ve özellikle yol gösterici rolleriyle yönetici ve öğretmenlerin sorumlulukları belirtilmeye çalışılacaktır.

Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Nedenleri

Okullardaki sorunlu davranışlar çok geniş bir kavram olmasına rağmen bazılarının nedenleri ortaktır. Bu nedenler asında ailede boşanma ya da bir yakının kaybedilmesi, hastalıklar, öğretmenlerden destek görememek, arkadaşlarla uyumsuzluk yer almaktadır (Emer, vd. 2006, s. 171). Sorunlu davranışlara neden olan diğer faktörler ise sağlık durumu, nörolojik rahatsızlıklar, ilaç ve uyuşturucu kullanımı, aile ve toplumun etkileri, fiziksel çevre,

yanlış kararlar, sınıf ve okuldaki arkadaşlar, öğretmenlerin sınıfta katı disiplin uygulamaları, öğrencileri haksız olarak suçlamaları, sürekli ceza vermeleri ve otoriter davranışlarıdır (Burden ve Byrd, 2007, s.257).

Öğrenci davranışlarını sosyal ve ailevi faktörler de etkilemektedir. Son yıllarda toplumda boşanma, ayrı yaşama oranlarında artış olmakta ve çocuklar üvey aileyle yaşamaya başlamaktadırlar. Bu durum çocukların psikolojik sağlığında kargaşa ve yıkıma neden olmaktadır. Jones ve Jones (2004, s. 8-11) sosyal faktörlerden bir diğerinin ise fakirlik oranı olduğunu belirtmektedirler. Bazı aileler sağlık ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar bile fakirlik içinde yaşamakta ve birçok çocuk ailesinden gerekli bakım ve ilgiyi alamamakta ya da kötü muameleyle uğramaktadır. Bunun yanında çalışan anne babalar çocuklardan evin sorumluluğunu üstlenmelerini de istemekte ve bunun sonucu okul aktiviteleri dışında birçok görevi yapmak zorunluluğunda olan çocukta da aşırı stres oluşmaktadır. Madde kullanımı da çocuklarda zaman, enerji kaybına yol açmakta ve okul aktivitelerine katılımı engellemektedir. Ayrıca televizyon başında çok uzun zaman geçiren ve şiddet içerikli programlar izleyen çocuklarda da olumsuz davranışlar görülebilmektedir.

Televizyon yayınlarında şiddet içeren programların çocuklarda saldırgan davranışlara neden olduğu birçok araştırmanın ortak bulgusuyla ortaya çıkarılmıştır. RTÜK tarafından 90'lı yıllarda yapılan araştırmanın sonucuna göre 12 kanalın haber bültenlerinde bir günde 232 bedensel saldırı, 5 sözel saldırı, 722 devam eden şiddet görüntüsü, 149 ses ile şiddet, 8 hayvana yönelik şiddet, 6 işyerinde şiddet ve 64 kaza olmak üzere 1186 şiddet unsuru yer almıştır. Eron'un 22 yıl süren araştırması sonucunda televizyonda şiddet içerikli programları izleyen çocukların saldırgan davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Özsoy ve Başaran'ın 2007 yılında Ankara'da özel bir ilköğretim okulunda yürüttükleri çalışmanın sonucunda özellikle erkek öğrencilerin fiziksel güç ve saldırganlığın ön planda olduğu çizgi filmlere yöneldikleri saptanmıştır. Şiddet olaylarının medyada sıklıkla yer almasının saldırgan davranışların normal algılanması gibi bir tehlikeye yol açacağı gözden kaçmamalıdır (Özsoy ve Başaran, 2009, s.21).

Aile ve özel yaşamla ilgili diğer nedenler arasında öğrencinin duygusal ihtiyaçlarının ailede tam olarak karşılanamaması, değerli, anlamlı olduğun hissettirilememesi, aile içi disiplinin sağlıklı olmaması sonucu öz disiplinin yeterince gelişmemesi yer alır. Aynı zamanda ödül-ceza yaklaşımının aile içinde tutarsız uygulanması, çocuğa yaşına uygun

sorumluluk verilmemesi, olumsuz model olacak kişilerin aile ya da çevrede olması da nedenler arasında sayılabilir (Arıca, 2004, s.257).

Kaliforniya Eğitim Bölümü (2000), Charles (2005) ve Mayer (1995) tarafından yapılan araştırmalar göstermektedir ki, sorunlu davranışların birçok nedeni olmasına rağmen okul ve sınıf ortamından kaynaklanan nedenler bunların en önemlilerindedir (akt: Burden ve Byrd, 2007, s.217). Daha önce değinilen sosyal faktörlerden aileyle ilgili sorunların çocuğun okuldaki davranışlarında ne derece etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak çocukların zamanlarının büyük bir kısmını geçirdikleri okuldan kaynaklanan faktörlerinde dikkate alınması gerekir. Bundan sonraki kısımda çocukların sınıf ve okulda yaşadıkları birtakım olayların nasıl olumsuz davranışlara yol açtığına değinilecek ve neden bazı çocukların okulu güvenilmez ve istenilmeyen yerler olarak algıladıkları irdelenecektir.

Okullarda istenmeyen davranışlar öğrencilerin daha çok bu tip davranışları yapan kişileri model almasıyla gerçekleşmektedir (Gökdaş, 2007, s. 264). Eğer sınıfta öğretmen anlayışsız davranıyor, öğrencileri hareketleri düzeltmeleri gerektiğiyle ilgili sürekli uyarıyor ve onları eleştiriyorsa sınıf düzeninde de birtakım sorunlar yaşanmaya başlar. Öğrenciler daha fazla birbirini şikayet eder ve öğrenciler arasında kavgalar yaşanmaya başlar (Bohn, vd. 2004, s. 277).

Öğretmenlerin farkında olarak ya da olmayarak yaptıkları birtakım yanlış davranışlar öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir. Eğer öğretmen öğrencilere eşit davranmıyorsa bazılarıyla daha çok iletişim kurup, diğerlerini ihmal ediyorsa ya da cinsiyet, sosyal ve ekonomik duruma göre ayırım yapıyorsa bu durum öğretmene olan güveni azaltır ve kendilerine eşit davranılmayan öğrenciler önemsenmediklerini düşüneceklerinden bazı istenmeyen davranışlarda bulunabilirler. Öğretmenin sınıfta demokratik davranmaması, öğrencilere emredici dil kullanması, kendini öğrencilerden daha yüksek konumda görerek, onları aşağılaması sınıfta negatif bir hava oluşturur ve bunun sonucunda öğrenciler sorunlu davranmaya başlar ve öğretmenle öğrencinin gücü karşı karşıya gelir (Başar, 1999, s.117-123). Öğretmenin zorlayıcı gücü kullanması güç çatışmasına yol açar ve istenmeyen davranışlarda da artış yaşanır. Ancak öğretmen anlayışlı ve destekleyici davranırsa öğrenci öğretmenin iyi niyetle davrandığını görerek ona güvenir ve daha olumlu davranmaya başlar.

Öğretmenin yanlış davranan öğrencileri tehdit etmesi, onlara sınıftan ayrı yerde kalma ya da eğlenceli bir aktiviteden mahrum bırakma gibi cezalar vermesi de sınıfta negatif atmosfer yaratır. Sınıfta uykuya dalan bir öğrenci olduğunda bunun sebebini araştırmadan öğrenciyi arkadaşlarının arasında küçük düşürmek ya da hastalanan bir öğrenciye hiç ilgi göstermemek gibi davranışlar sergileyen öğretmen öğrencilerin kendine karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olur (Bohn, vd. 2004, s. 279, 280). Öğretmenlerin sorunlu davranışa neden olan diğer yanlış uygulamaları arasında öğrencilere vurma, kovma, bir şeyler atma ve sevgi göstermemek de yer almaktadır (Özpolat ve Bayındır, 2007, s. 40). Bunun sonucunda öğrenciler birbirine saygı duymaz ve hata yapan arkadaşları olduğunda onlarla dalga geçerler. Öğretmenle mesafesini koruyamayan öğrenciler alaycı konuşmaya başlar, öğretmene sataşmaya ve vurmaya kadar varan davranışlarda bulunurlar (Bohn, vd. 2004, s. 278).

Eğer okul yönetimi öğrenci ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik herhangi bir çaba harcamıyorsa ve öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olamaz. Okulunda disiplin sorunlarının yaşanmasında yöneticinin demokratik, farklılıklara saygı duyulan, destekleyici, işbirlikçi bir ortam sağlayamaması da etkili olmaktadır. Öğrenciler, yöneticinin kendilerini önemsemediğini hissedersen şiddet içeren davranışlar çoğalır. Okullarda kamera ya da nöbet sistemiyle sorunları önlemeye çalışmak yetersizdir (Jones ve Jones, 2004, s. 14-16). Okulda fiziksel cezaların yaygın olarak kullanılması sonucunda iletişimsizlik, saygısızlık, saldırgan davranışların sayısında da etki tepki prensibiyle artış olur (Çınar, 2007, s.38, 39).

Sorunlu davranışın okulla ilgili nedenlerini Arıcak (2004, s. 257, 258) şöyle sıralamıştır:

1. Yönetici ve öğretmenlerin kuralların uygulanmasında tutarsız davranmaları.
2. Öğretmenin ödül ve ceza yöntemini yanlış kullanması.
3. Sınıfta ve okulda ders başarısına çok önem verilmesi sonucu, başarısız öğrencilerin kendilerini değersiz ve anlamsız olarak görmesi.
4. Öğrenciler arasında karşılaştırma yapılması.
5. Bütün öğrencilere aynı şekilde öğrenmeye zorlanması ve farklılıklarının dikkate alınmaması.
6. Öğrencilere ders dışı sorumlulukların verilmemesi.
7. Sorunlu davranan öğrencinin dışlanması.

8. Başarısız, dışlanmış ve sorunlu davranan öğrencilerin birbirini olumsuz yönde etkilemesi.

Öğretmenin tutarsız ve çelişkili davranması, sınıfta gözde öğrencilerinin olması, bazı öğrencilere kaba davranıp, bağırması, onları dinlememesi, haksız biçimde suçlaması iyi yönlerini takdir etmemesi öğrencileri haklı sebepler olmadan suçlaması güvenilirliğini zedeleyeceği gibi adil olarak algılanmamasına aynı zamanda öğrencilerin de saygısız davranışlarda bulunmasına sebep olur. Kendini haksız olarak suçlayan bir öğretmene karşı öğrenci ortaya atılan iddialara karşı kendini savunma hakkı olduğunu düşündüğünden sesini yükselterek karşılık vermekte ve bazı kuralsız davranışlarda bulunmaktadır.

Verkuyten (2002, s. 112) yaptığı çalışmada sınıf içi öğrenci-öğretmen davranışlarını gözlemlemiş ve öğretmenin yapılan davranışı yanlış yorumlamasının yol açacağı sonuçları değerlendirmiştir. Örneğin ders sırasında yapılacak aktiviteyle ilgili anlamadığı bölümü arkadaşına soran bir öğrenciye öğretmenin ceza vermesi öğrencinin de öğretmene saygısız davranmasına yol açmıştır. Öğrenci kendine haksızlık yapıldığını düşündüğünden öğretmenin davranışını eleştirmiş ve sınıfta gerginlik yaşanmıştır. Araştırma sırasında gözlemlenen başka bir olayda ise matematik dersinde öğrencilerin şekilleri kesip, yapıştırmasını gerektiren aktivitede öğrencilerin birbirinden makas ya da yapıştırıcı ödünç almasına başta izin verilmektedir. Ancak öğretmenin daha sonra öğrencileri bu şekilde çalışma yapılamayacağını belirterek, normal davranmadıklarını söyleyerek suçlaması öğrencilerin de öğretmene olumsuz eleştiriler yöneltmesine ve öğretmenin otoritesini sorgulamasına sebep olmuştur.

Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Çözümünde Yönetici ve Öğretmenlerin Rolü

Yönetici ve öğretmenlerin sınıf ve okul ortamında birtakım uyuşmazlıklarla nasıl başa çıktığı öğrenciler tarafından gözlemlenir ve zamanla bu yöntemler taklit edilmeye başlanır. Yönetici ve öğretmenlerin anlaşmazlıkları uygun şekilde nasıl çözecekleri konusunda öğrencileri bilinçlendirmesi, problemleri işbirliğiyle çözme yollarını göstermesi, başkalarının hakkına ve fikirlerine önem verilmesiyle ilgili bilinçlendirmesi, onlarla doğru iletişim kurabilmesi gerekir.

Okulun sosyal yapısı ve okul ikliminin pozitif olması, okul çalışanları ve öğrenciler arasında olumlu ilişki dokusu öğrencilerin sorunlu davranışlarının aşılmasında olumlu geri

dönütler alınması için zorunluluktur (Berkowitz ve Bier, 2005, s. 269). Çocukların ilk olarak aileyle ve sonrasında okuldakilerle ilişkileri sonucunda kendilerine ve başkalarına ilişkin tutumları oluşmaktadır. Çocukların sağlıklı bir sosyal gelişim süreci geçirebilmesinde ailenin destekleyici olması kadar eğitimcilerin de çocukla olumlu duygusal bağlar kurması etkilidir. Öğretmeni ile yakın, sıcak bir etkileşimde bulunan çocuklarla olumsuz etkileşimde bulunanlar arasında sosyal uyum açısından çeşitli farklar görülmektedir. Eğer çocuklar yetişkinlerle olumsuz etkileşimler yaşıyor ve uygun sosyal ve duygusal destek göremiyorsa bu durum akranlarla da problem yaşanmasına sebep olacak ve çocukların birtakım istenmeyen davranışlarda bulunmasına yol açacaktır (Şahin ve Anlık, 2008, s.217,218). Bu problemlerin zamanla artmasını önlemek için gerek öğretmenler gerekse yöneticiler çocuklarla olumlu iletişim kurmaya özen göstermeli, onlara iyi birer rol model olabilmelidirler. Eğer öğrenciler öğretmen ve yöneticilerin kendine değer verdiğini hissederse, onlara karşı olumlu tutum geliştirerek, davranışlarına da özen göstereceklerdir.

Öğretmenlerin öğrencilerle hem sıcak ve ilgili hem de belirli sınırlar koyarak davranması oldukça zordur. Ancak öğretmenin bu dengeyi sağlaması bir zorunluluktur. Aksi takdirde öğrencilere çok mesafeli ve katı olan bir öğretmenin öğrencilerle ilişkisi olumsuz olacak ve beklediği saygı ve ilgiyi göremeyecektir. Öğretmen, bu durumu engellemek için öğrencilerle açık iletişim kurmak, onları önemsemek ve onlara karşı dürüst olmak durumundadır (Jones ve Jones, 2004, s. 82, 83). Başar (1999, s. 68) öğrencilerle iletişimde yargılayıcı olmamak ve hataları olduğunda kişilikleri değil davranışlarına odaklanmanın, doğru ve güzel davranışlarında öğrenciyi takdir etmenin sonucunda olumlu sosyal ilişkilerin oluşmasına katkı sağlayacağını belirtmektedir.

Yönetici ve öğretmenlerin iletişimde yargılayıcı olmamasıyla birlikte öğrenci de iletişim kurarken daha açık olacaktır. Utangaçlık, alınganlık gibi iletişimi engelleyen unsurların ortadan kalkması öğrencilerin, yönetici, arkadaş ve öğretmenlerini daha doğru anlamasını ve sonuçta da buna uygun hareketlerde bulunmasını sağlayacaktır.

Öğrenciler belirli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla birtakım davranışlarda bulunurlar. Ancak kimi zaman sorunlu davranışlarda da bulunan öğrenciler vardır. İstenmeyen davranışların ceza yoluyla önlenmeye çalışılması geçici çözümler getirmektedir. Eğitimde amaç istedik davranış değişikliği meydana getirmek olduğundan geçici çözümler yerine öğrencinin kalıcı olumlu davranışlar kazanmasını sağlamak amaçlanmalıdır (Arıcak, 2004, s.

252, 253). Eğer öğretmen bu öğrencilerle etkili iletişime girebilir, davranışlarının nedenlerini araştırırsa sınıf ve okulda daha büyük problemlerin yaşanması da önlenmiş olur. Öğretmenin davranışlarıyla öğrencilere rol model olarak sorumluluğunun olduğu düşünöldüğünde öğretmenin de eleştiriye açık olması hatalı yönlerinin de farkına vararak, düzeltmeye çalışması gerekir. (Verkuyten, 2002, s.119)

Öğretmen destekleyici, hoşgörölü bir sınıf ortamı oluşturursa, sorunları olan öğrencilerle özel ilgilenir ve onlara zaman ayırırsa öğrencilerde stres, utangaçlık gibi duygular daha az yaşanır (Borophy ve McCaslin, 1992, s.55). Destekleyici ve saygılı sınıf ortamının oluşmasıyla öğretmen ve öğrenci ilişkisinin olumlu yönde gelişecek, öğrenciler arasında sorumluluk anlayışı, işbirliği ve öz saygının yükselmesi sağlanacaktır. Ayrıca böyle bir sınıf ortamında öğrenci kendine değer verildiğini hissettiğinden stresten de uzak olur. Öğretmen öğrencilere iyi ve kabul edilebilir davranışların neler olduğuyula ilgili yardım etmeli, kendi davranışlarıyla örnek olmalıdır. Bunun yanında sınıfta öğrencilerin kendini güvende ve mutlu hissedeceği ortam yaratabilmelidir. Sınıfın güvenliğini ve huzurunu bozan öğrencilerle ilgili problemleri çözmek için önce öğrenciyle iletişim kurmak yolunu seçmelidir (Burden ve Byrd, 2007, s.216, 217). Öğretmenin sorunlu davranışı etkili yönetebilmesi öğrencinin kendine önem verildiğini algılaması ile başlar. Öğretmenin soruna çok sert tepki vermek yerine davranışın yönünü değiştirmeye çalışması, öğrenciyle tartışmaya girmemesi, davranışın neden yanlış olduğunu açıklaması ve objektif davranması ileride daha büyük sorunların yaşanmasını önleyebilir (Emer, vd. 2006, s. 172).

Öğretmenin yardımlaşma, dürüst olma, paylaşma, başkalarıyla empati kurabilme ve onların duygularına değer verme gibi diğer sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapması önemlidir. Çünkü öğrenciler yeni karşılaştıkları durumlarda nasıl uygun davranılacağını bilemezler. Bu durumda neyin kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğuyula ilgili öğretmenin rehberliğine ihtiyaç vardır (Longaretti ve English, 2008, s.16, 17). Ancak öğretmen karşılaştığı anlaşmazlıkları tehdit, sözlü ve fiziksel şiddet gibi uygun olmayan yolları kullanarak çözüyorsa öğrenciler de yaşadıkları uyuşmazlıkları aynı yollarla çözmeye çalışacaklardır.

Sorunlu davranışlar öğretmenlerin öfkelenmelerine yol açsa da en iyi yol sakin kalıp, öğrencilere saygıyı yitirmeden gereken tepkide bulunabilmektir. Çünkü öğretmen böyle durumlarda öğrencilerden ne beklediği konusunda kendi davranışlarıyla rol model olmaktadır.

Öğrencilerden birbirlerine karşı saygılı ve kibar davranmasını isteyen öğretmenin de bunun bilinciyle hareket etmesi gerekir (Emer, vd. 2006, s. 187- 191).

Öğrencilerin sorunlu davranışlarını önlemeye yönelik öğretmenlerin uygulaması önerilen diğer yollar şunlardır (Burden ve Byrd 2007, s.218, 219) :

1. Öğrencilere eğitimin hedeflerine ulaşma konusunda yardım etmek, başarılı olmalarına çalışmak.
2. Öğrencilerin ihtiyaçlarını anlayıp, karşılamaya çalışmak ve onların isteklerini, yaşamlarını etkileyen şeyleri, nelerden hoşlanıp hoşlanmadıklarını bilmek.
3. Etnik ve kültürel farklılıklara saygı duymak.
4. Sorunlu davranışların nedenlerini bulmaya çalışmak ve başa çıkma yolları aramak.
5. Öğrenci davranışlarını yönetmek için açık, anlaşılabilir kurallar koymak.
6. Sorunlu davranışlarla baş etmek için belirli plan ve strateji uygulamak.
7. Cezalandırıcı kontrol yöntemlerinden uzak durmak.
8. Öğrencilere kendi davranışlarının sorumluluğunu kazandırmak.
9. Karar verme sürecine öğrencileri katmak.
10. Önemli sosyal beceriler kazandırmak.
11. Ailelerle işbirliği kurmak.

Longaretti ve English (2008, s. 39) ise öğretmenlere sorunlu davranışları önlemede yardımcı olabilecek yolları şu şekilde özetlemişlerdir:

1. Demokratik sınıf ortamı oluşturmak ve öğrencilerin bu düşünce doğrultusunda davranmasını sağlamak.
2. Evrensel değer ve inançlara uygun davranışlar geliştirmek.
3. Sınıftaki her bireye değer vermek ve saygı duymak.
4. Düşünce ve duyguların birbirine etkisini vurgulamak.

Ayrıca öğretmen stresten uzak, olumlu bir sınıf atmosferi oluşturmalı, öğrencilere kendini kontrol edebilme konusunda yol göstermeli, onlara saygılı davranmalı, değer vermeli ve onlarla ilgilenmelidir. Marzano (2003) öğrencilerin olumlu davranmasını sağlamada öğretmenle iletişimin önemine değinmiş ve öğretmenle işbirliği içinde olan öğrencilerin

sorunlu davranışları daha az gösterdiklerini belirtmiştir (akt: Burden ve Byrd, 2007, s 245). Her öğrenci ayırım yapılmamasını ve öğretmenin söz ve davranışlarının tutarlı olmasını ister. Örneğin öğrencilere birbirine karşı kibar davranması gerektiğini söyleyen öğretmenin kendi davranışları da bu yönde olmalıdır. Öğrenci öğretmenin adil olduğu ve kendine önem verdiğini düşündüğü zaman öğretmenini mutlu etmeye çalışacak, onun davranışlarını taklit edecektir.

Sorunlu davranışları önlemek için bazı kısıtlamaların olması gerekse de bunlar öğrenci haklarının çiğnenmeyeceği şekilde olmalı, kişisel hakların korunması ve genel huzurun sağlanmasında denge oluşturulmalıdır. Öğrencilere davranışların düzenlenmesi ile ilgili kuralların mantığı açıklanmalı ve disiplin kuralları tartışılarak oluşturulmalıdır (Cunningham ve Cordeiro, 2006, s. 261). Öğretmenin disiplini sadece öğrencilerin davranışlarını kontrol etme aracı olarak görmemesi gerekir. Disiplin aynı zamanda insanların demokratik bir toplumda nasıl beraber yaşayabileceğini öğretmeye yönelik birtakım değerler kazandırmayı sağlar. Bu değerler ise dürüstlük, adillik, başkalarının haklarının farkında olmak ve saygı göstermek olarak özetlenebilir. Eğer bu değerleri öğrenciler içselleştirebilirlerse kendilerini kontrol edebilecek ve davranışlarını da olumlu yönde değiştirebileceklerdir (Jones ve Jones, 2004, s. 62). Aynı zamanda öğretmenlerin öğrencileri dikkatle dinleyip, duygularını anlamaya çalışması, onlara kendi duygularını açıklama fırsatı tanınması ve başkalarının duygularını dinleme becerisi kazandırması öğrencilerin herhangi bir anlaşmazlık yaşadıklarında saldırganca tepkiler vermek yerine farklı çözüm yollarını düşünmelerini ve başkalarının duygularını incitmemelerini sağlar (Longaretti ve Eglis, 2008, s. 19).

Yöneticiler öğrenci davranışlarını düzeltmek için fiziksel ceza, kınama, uzaklaştırma, zor kullanma, okuldan atma gibi cezalar yerine tutarlı, adil bir disiplin anlayışı ile sorunları çözmeye çalışmalıdır. Öğrencilere saygılı davranmak, onlara sorumluluk vermek ve sosyal beceriler kazandırmak yoluyla davranış kontrolünü gerçekleştirmek için yöneticiler, bu anlayışın okuldaki tüm kişilerce benimsenmesini sağlamalıdır (Cunningham ve Cordeiro, 2006, s. 261, 265). Ayrıca yöneticilerin öğrencileri önemsemesi, değer vermesi ve onlara yetenekli olduklarını hissettirmesi de sorunlu davranışların önlenmesine katkı sağlar. Jones ve Jones, (2004, s. 16) eğitimle ilgili harcamaların öğrencilere hoşgörü, birbirine saygı ve iletişim becerisini kazandırmak için yapılması gerektiği, bu değerlerin kazandırılmasıyla sorunlu öğrenci davranışlarında da azalma olacağını belirtmektedirler.

Kişiler, neyin iyi davranış olduğunu, hangi davranışların istenmediğini sorgulamalıdır. İyi davranış genelde yararlı sonuçlar doğurur ve insana mutluluk verir. İyi davranışların aynı zamanda kişinin değerleriyle ilişkili olduğu da belirtilmiştir. Diğer taraftan kötü davranışlar ise toplum tarafından istenmeyen, yasaklanan, başkalarına zarar veren davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Ross, 2002, s. 10-14). Okullarda öğrencilerin bazı sorunlu davranışlarının önlenmesi onlara belirli beceriler ve davranış şekillerinin kazandırılması ile mümkün olur. Bu şekilde gençler ilerdeki yaşamlarında erdemli davranmayı karakterlerinin bir parçası haline getirebilir. Bu tip becerilerin içselleşmesi sağlanabilirse saygı, dürüstlük gibi kavramların da davranışa sürekli olarak yansımaları mümkün olur.

Öğrencilere eleştirel düşünmeyi geliştirecek bir eğitim anlayışı ile ahlak dışı ya da adil olmayan kararları da eleştirebilmesine olanak verir. Böylece toplumda iç disiplin sağlamış, kurallar, yasaklar ve cezalar olmadan da doğru şekilde davranan karakterde kişiler çoğalır. Okullarda öğrencilere aktarılan davranış şekillerinin uzun süreli olabilmesi için toplumda da bu değerlere önem verilmesi gerekir. Öğrencilerin de karakterlerini oluşturmalarına fırsat verilmesi ve onlara kapasitelerini sınırlamadan eğitim olanakları sağlanması gerekir. Özellikle adalet, dürüstlük, hoşgörü, güven gibi değerler konusunda yönetici ve öğretmenlerin kendi davranışlarıyla öğrencilere rol model olması öğrencilerin davranışlarını da olumlu yönde etkileyecektir.

Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları

Kişinin karakterinin oluşmasında gerek kendi yetenekleri gerekse aile ve toplum tarafından aktarılan davranış kalıplarının etkisi vardır. Çevre tarafından kabul gören ve iyi olarak tanımlanan davranışların oluşması kişinin karakter özellikleriyle yakından ilgilidir. Eğitimcilerin öğrencilere hangi tür davranışların benimsenebilir olduğu ya da neden bazı davranışların hoş karşılanmadığını aktarması ile öğrencilerin belli değerler kazanarak karakterlerinin oluşması sağlanmış olur.

Bütün ilişkilerde dürüstlük, verdiği sözü tutma, insanlara saygılı davranma, adil olma gibi değerler önemlidir. Eğitim ortamında insan ilişkileri oldukça yoğun olup, yönetici ve öğretmenlerin tutum ve davranışları ilişki yapısını etkilemektedir. Eğitim yöneticisinin okulda güven kaynağı olması, sağlıklı, açık ve dengeli iletişime dikkat etmesi ile okulda dayanışma, uzlaşma, güvenlik, birliktelik ve paylaşma gibi değerler ön plana çıkar. Ataünel (2003, s. 157-160) öğrencilere her ortamda kendini ifade etme şansı verilmesi, aykırı görüşlerine de saygı

gösterilmesinde yönetici ve öğretmenlerin tutumlarının etkili olduğunu ifade etmektedir. Yöneticinin ve öğretmenlerin alanında uzman olması, geniş bir genel kültüre sahip olması kadar insancıl ve demokratik değerlere sahip olmaları, hoşgörülü, sabırlı kişiliklerinin olması ve davranışlarına da bunları yansıtması önemlidir.

Öğrencilere rol model olan eğitimciler öğrencileriyle ilişkilerinde saygılı olmalı, onları önemsemeli ve onlara rehberlik etmelidir. Ayrıca öğrencilerin birbirlerine olumlu davranması konusunda yönlendirici olmalıdırlar. Eğitimciler bunun yanında işbirlikçi öğrenmeyi kullanmalı, öğrencilerin birbiriyle iyi geçinmesine ve topluluk bilinci geliştirmesine yardım etmelidir. Aynı zamanda öğrencilerde yüksek beklenti oluşturmalı ve buna ulaşmaları için öğrencileri desteklemelidirler. Okulda saygıya ve değerlere önem verilerek olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, öğrencilere topluma yararlı olma fırsatları sunulmalı, velilerin ve toplumun yararına faaliyetler yapılmalıdır.

Öğrencilerin mutlu, sağlıklı ve özgür şekilde yetişmesi eğitim ortamlarında katı disiplin olmamasına, öğrencilerin azarlanmamasına, şiddet, hakaret görmemesine bağlıdır. Eğitimciler, öğrencilere ırk, din, renk, millet, medeni durum, politik inanç, kültürel kimlik ya da cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmamalı, öğrencileri kasıtlı olarak küçük düşürecek davranışlarda bulunmamalıdır (Aydın, 2006, s. 49-53). Öğrencilere bu şekilde davranıldığında onların toplumun saygıdeğer bir üyesi olmasına yardım etmiş olunur.

Gerek yöneticiler gerekse öğretmenler öğrencilerde olumlu davranışlar geliştirmek için bazı becerilere sahip olmalı ve öğrencilere rol model olduklarının bilincinde hareket etmelidirler. Bilindiği gibi davranışların öğrenciler üzerindeki etkisi sözlerden daha fazladır. Öğrencilerin değerlere önem vermesini isteyen yönetici ve öğretmenler kendi davranışlarıyla bunu gerçekleştirebileceklerinin farkında olmalıdırlar. Son yıllarda öğrencilerin davranışlarıyla ilgili olumsuz eleştirilere sık sık rastlanmaktadır. Ancak gençlerin çevrelerindeki olumsuz örneklerden etkilenerek karakterlerini oluşturdukları genelde göz ardı edilmektedir. Bu durumda gençlerin yaşamında oldukça büyük etkiye sahip yönetici ve öğretmenlerin üzerine düşen görevler çok daha fazla önem kazanmaktadır.

Wylie (2005, s.13-17) öğrencilerin kişisel gelişimlerinde ruhsal, moral, sosyal ve kültürel değerlerin önemli olduğu ve bunun iyi insanların yetişmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Demokratik toplumlarda sosyal yaşamı ve kişisel tercihleri yönlendiren belli başlı

değerler vardır. Öz saygı, kendine güven gibi değerlerin öğrencilere aktarılması hem okuldaki hem de toplumdaki sosyal ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Duygusal zekayla da ilişkisi olan bu değerlerin kazanılmasıyla birlikte kişiler hayatta daha başarılı olabilir. Eğitim kurumları sosyal gelişim sürecinde öğrencilere katkı sağladığı için özellikle başkalarını önemseme, arkadaşlık, eşitlik, özgürlük gibi değerlerle sağlıklı ilişkilerin kurulmasına ve sağlıklı toplumun oluşmasına yardım ederler.

Bu süreçte bazı eğitimciler kendilerini gücün kaynağı olarak görmekte ve öğrenciler üzerinde baskı oluşturmaktadırlar. Bazıları ise öğrencilerin de fikirlerine saygı göstererek demokratik bir iklim oluşmasını sağlar. Bu uygulamalar öğrencilerin davranış kalıplarının oluşumunu etkilemektedir. Geleneksel yaklaşımda öğretmen kuralların oluşturulmasında tek başına karar alır. Öğrenciler otoriteye uymakla sorumludur ve öğretmenlerin davranışları doğru kriter olarak kabul edilir. Ancak rasyonel yaklaşımlarda öğretmen, öğrenciye rehber olan ve ona doğru davranışlar için yol gösteren kişidir. Eğitimcilerden beklenen gençlerin davranışlarını şekillendirip, yönlendirerek karakterlerini oluşturmalarına yardımcı olmalarıdır (Narvaez, 2006, s. 710).

Kant'a göre kişi evrensel kurallara uygun hareket etme alışkanlığı edinerek karakterini oluşturur. Önce okul kurallarına uymayla başlayan süreç daha sonra evrensel kurallara uyma ile devam etmektedir. Eğitim yolu ile evrensel kurallara uygun davranma alışkanlığı kazandırılarak kişinin zamanla karakteri gelişmekte ve toplumsallaşma süreci tamamlanmaktadır. Kişi karakteri oluştuğunda doğruluğunu algıladığı yasalara uygun davranır (Yayla, 2005, s. 81-85). Özünde iyi ve doğru olan davranışlar ödül alma ya da cezadan kaçmak için yapılmadığı için karakteri oturan kişiden beklenen erdemli davranışlar kişinin iyi davranışı iyi olduğu için yapması ve kötü davranıştan da kötü olduğu için kaçınmasıdır.

Kişinin sadece iyi davranması değil aynı zamanda adaletin ne olduğunu, başkalarıyla ilişkilerinde ne ifade ettiğini bilmesi ve adaletsizliğe tepki göstermesi de önemlidir. Lickona'ya göre kendini kontrol, mantık, cesaret, sevgi, olumlu davranış, çok çalışma, minnettarlık, alçak gönüllülük ve dürüstlük gibi değerlere eğitimde yer verilmelidir. (Narvaez, 2006, s. 712, 713). Kişi davranışlarının sonucunda elde edeceği yararı düşünerek değil, koşullardan bağımsız olarak iyi davranışlarda bulunmalıdır. Böylece kişinin sadece

iyiye ulaşması değil, aynı zamanda karşılaştığı kötülük, çatışma, ayartma vb. durumlarla da başa çıkması da sağlanmış olur. Kişinin düşünce ve davranışlarını aile, şehir, kabile ve ulusun belli beklentileri ve onlara duyulan sorumluluklar yönlendirir. Belirli bir birikime sahip olan toplum, kişileri gelenekler yoluyla etkileyerek, onların ahlaksal hareket noktalarını belirlemelerine öncülük eder (MacIntyre, 2001, s. 122,123). Kişinin bilinçli davranması, davranışlara ilişkin temel prensipleri kavramasına ve düşünmeyi öğrenmesine bağlıdır. Evrensel kurallar açıklama, anlama, benimseme gibi yöntemlerle öğretilerek kişinin bu kuralları içselleştirmesi sağlanır ve bu şekilde kişi bilinçli ve erdemli davranmayı öğrenir. Eğitimciler, öğrencilerin ve toplumun iyiliği için kibar ve dürüst davranma, hoşgörülü ve adil olma gibi alışkanlıkların benimsenmesinde önemli roller üstlenirler. Özellikle okullarda verilen eğitim sayesinde öğrenciler arasında işbirliği, yardımlaşma ve ortak karar alma gibi konularda bilinç oluşturularak, bu özelliklerin yaşam biçimi haline dönüşmesine katkı sağlanır. Öğrenciler arasında empati, başkalarının bakış açısını anlama, doğruluk, saygı ve sosyal sorumluluk gibi duyguların gelişmesi için değişik fırsatlar yaratılarak; entelektüel, sosyal ve etik gelişimin oluşması sağlanır.

Eğitimciler, öğrencilerde adalet, eşitlik, hoşgörü, dürüstlük ve güven gibi değerlerin gelişmesi, başkalarının hakkına önem verilmesi ve bu değerlerin içselleştirilmesi gibi konularda iyi bir rol model olmalı, sınıfta ve okulda demokratik uygulamalar gerçekleştirmelidirler. Öğrencilerin arkadaşları ve eğitimcilerle ilişkilerinde başvurdukları normların olumlu ya da olumsuz olması, eğitimcilerin davranışlarına bağlıdır. Bu nedenle eğitimcilerin sahip olduğu özellikler ve bunları uygulama biçimleri önem kazanmaktadır. Eğitimciler bu değerleri ne kadar içselleştirebilmişlerse öğrencilere de bunları o ölçüde aktarabilirler. Kendisi adil, hoşgörülü olmayan eğitimcilerin başkasına da bu değerleri aktarması mümkün olamaz. Öğrencilerin haklarına saygı göstermeden demokrasi bilinci onlara kazandırılmaz.

Kötü olmamak, zarar vermemek gibi üst değerler ve yaşamın kutsallığı, saygı, dürüstlük, adalet, eşitlik, özgürlük, sözünde durmak, bağlılık, mahremiyet gibi evrensel değerler bütün kültürlerde sosyal yaşantıya yön verir (Haynes, 2002, s. 70). Bu değerlerin okulda da sosyal ilişkileri şekillendirdiği düşünüldüğünde eğitimcilerin bu konuyla ilgili bilgi sahibi olup, bunları öğrencilere aktarması öğrencilerin hayatını da olumlu yönde etkiler. Yöneticiler ve öğretmenlerin sahip olması gereken rol model davranışlarla ilgili çalışmalara göre (Tang ve Choi, 2009; Longaretti ve English, 2008; Burden ve Byrd, 2007; Emer,

Evertson ve Worsham, 2006; Cavanagh ve Romanoski, 2006; Cunningham ve Corderio, 2006; Wylie, 2005; Berkowitz ve Bier, 2005; Davidson, 2005; Verkuyten, 2002; Silcox ve Cavanagh, 2002; Kisfalvi, 2002; Elbot, 2000; Wong, 1998) evrensel değerlerden özellikle hoşgörü, anlayış, dürüstlük, güven, adalet, eşitlik ve demokratik olma gibi değerlere vurgu yapıldığı görülmekte ve bu değerlere eğitim sürecinde yer vermekle öğrencilerin gelişimine olumlu katkı sağlanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışları ve bunların öğrencilere aktarılmasında yönetici ve öğretmenlerin sorumlulukları ve sahip olmaları gereken özellikler ve davranış kazandırma sürecinde dikkat etmeleri gereken noktalar önem taşımaktadır.

Yöneticilerin Rol Model Davranışları

Yöneticilerin paylaşılan ortak değerleri önemsemesi ile okulda bu değerlerin yerleşmesi, davranışlarda dürüstlük ve bütünlüğün sağlanması, güvene dayalı ilişkilerin kurulması gerçekleşebilir. Özellikle liderlik özelliği ile yöneticilerin bu konuda hem öğretmenlere hem de öğrencilere davranışlarıyla yol göstermesi gerekmektedir. Yönetici davranışlarının öğretmenler ve öğrenciler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde okulda demokratik, adil, hoşgörülü bir ortamın oluşmasında yöneticinin buna öncülük etmesinin önemi büyüktür.

Öğrencilere etkili rol model olacak yöneticinin okul ortamının ne kadar destekleyici olduğunu gözden geçirmesi ve gerekiyorsa bazı değişiklikler yapması gerekir. Ayrıca okulda gerçekleşen törenler yoluyla da yöneticiler belli değerleri vurgulayarak öğrencilerin olumlu karakter özelliklerini sürdürmelerini sağlarlar (Narvaez, 2006, s. 710). Yöneticilerin öğrencileri ilgilendiren kararlarda onların fikrini alması ve ortak kararlar alınmasını sağlar (Berkowitz ve Bier, 2005, s. 279, 280). Okullarda öğrencilerin karar sürecine katılması, kuralların oluşturulmasında ve denetlenmesinde onlara da söz hakkı verilmesi öğrencilerin kuralları, sınıfı ve okulu daha çok benimsemesine yol açar. Sonuçta öğrenciler daha sorumluluk sahibi olur ve birbirine karşı daha saygılı davranırlar. Öğrenciler arasında empati, başkalarının bakış açısını anlama, doğruluk, saygı ve sosyal sorumluluk gibi duyguların gelişmesi için değişik fırsatlar yaratılarak yöneticilerin iyi bir rol model olması ile öğrenciler arasında işbirliği, yardımlaşma ve ortak karar alma gibi konularda bilinç oluşturularak, bu özelliklerin yaşam biçimi haline dönüşmesine katkı sağlanır.

Okul yöneticilerinin belirli standartlar çerçevesinde davranması ve davranışlarının değerlere uygun olması gerekmektedir. Starratt (1994) modelinde okul yöneticilerinin önemseme, adalet ve eleştiri olarak belirlediği üç boyutu dikkate alarak davranması gerektiğini belirtir. Önemseme boyutu, model olma ve diyalog süreciyle ilgili olup, sözle değil hareketlerle gerçekleşir. Adalet boyutu ise, kişinin seçimlerinde eşitlik ve dürüstlük doğrultusunda hareket etmesiyle ilgilidir (akt: Cunningham ve Cordeiro, 2006, s.19, 20). Kişinin davranışlarında yansız olabilmesi ise kendini eleştirmesine bağlıdır ve bu durum okulda kişiler arası diyalogda artış sağlar. Ayrıca güvene dayalı ilişkiler de bu sayede gelişir.

Keskin ve Saltürk (2008, s.190-192) yöneticilerin farklı karakter yapılarına göre nasıl davrandıklarını açıklamışlardır. Eğer yöneticinin hırslı bir karakter yapısı varsa sürekli yeni hedeflere ulaşmaya ve ilerlemeye çalıştığı, girişimci yapıya sahip bir yöneticinin ise örgütte atak olup, duruma hakim davranışlar sergilediği belirtilmiştir. İnsanlara karşı duyarlı bir kişiliğe sahip yöneticide ise sosyal norm ve kurallara uyma, sorumluluk duygusu ile hareket etme, bulunduğu ortama kolay uyum sağlama gibi davranışların görüldüğüne değinilmektedir.

Yöneticilerin kişisel özellikleri planlama, ekonomi gibi yönetsel faaliyetleri de etkilemektedir. Risk alma eğilimi, yenilikçilik, başarıma arzusu yöneticilerin birbirinden ayrılan özellikler olup, bunlar yöneticilerin motivasyon, kontrol, gelişim, özerklik ve kendini gerçekleştirme ihtiyacını da etkiler. Psikolojik faktörlerin stratejik düşünmeye etkisinin araştırıldığı çalışmalarda yöneticilerin kişisel özellik ve değerlerinin örgütle ilgili stratejileri ve örgütün gelişimini etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Kisfalvi, 2002, s.490).

Yöneticilerin kişilikleri farklı karar stillerine yansımaktadır. Alan Rowe yönlendirici, davranışsal, analitik ve kavramsal olmak üzere dört farklı karar stilini tanımlamış ve otokratik ya da demokratik yönetim anlayışının oluşmasında da bunların etkisinden bahsetmiştir. Belirsizliklere karşı tolerans gösteremeyen ve görevlerin tamamlanmasına önem veren yöneticilerin çok az alternatifi göz önünde tutarak hızlı karar aldıkları, otokratik yönetim geliştirdikleri ve yönlendirici karar stilini uyguladıkları gözlenmiştir. Ayrıca bu yöneticiler sorunları kural ve politikalar aracılığıyla çözerler. Davranışsal karar stilini uygulayan yöneticiler ise belirsizliklere karşı düşük toleransa ve kişilere önem veren anlayışa sahip olup, çalışanların mutluluğunu ön planda tutarlar. Bu yöneticiler karar alırken çalışanlarını da karara katarak demokratik tutum sergilerler. Karşılaştıkları sorunları kurallar yoluyla değil

duygu ve iç güdelerinin yardımıyla çözmeye çalışırlar. Belirsizliklere tahammül gösteren, görev odaklı kişiliğe sahip yöneticiler analitik karar stilini benimser ve karar alma sürecinde birçok alternatifini değerlendirip, farklı bilgi kaynaklarına başvururlar. Ayrıca bu tip yöneticiler problem çözmede kavrama ve analiz becerisini kullanırlar. Kişi odaklı ve belirsizliklere karşı yüksek tolerans sahibi yöneticiler demokratik tutum sergilemekte ve kavramsal karar stilini uygulamaktadır. Bu tip yöneticiler karar alırken birçok bilgi kaynağına başvurup, farklı alternatifleri gözden geçirirler ve değerlere önem verirler. Ayrıca önsezi ve yargılama becerisini kullanarak problemleri çözerler (Pennino, 2002, s. 339). Okul liderlerinin de karar sürecinde farklı kaynaklara başvurarak ve değerlere önem vererek karar alması okul ikliminde olumlu sonuçların oluşmasına ve kararların etkili bir şekilde uygulanmasına katkı sağlar.

Okullarda değişim yaratabilecek eğitim liderliğini üstlenebilecek kişilerde bulunan ortak karakter özellikleri Mendez ve Morse tarafından da tanımlanmıştır. Okul yöneticileri belli davranışları gösterdiği ve bu davranışların da kişilik, değer sistemi ve kişisel koşullardan etkilendiği belirtilmiştir. Bunlar arasında liderlik vizyonu, paylaşılan ortak bir vizyon oluşturma, insan kaynaklarına değer verme, üretkenlik, risk alma, eğitimsel amaç ve misyon oluşturma gibi özellikler sayılabilir (Silcox & Cavanagh, 2002, s. 1- 9).

Okullarda işbirlikçi kültürün oluşması, öğretmenlere yetki verilmesi gibi özellikler yöneticinin karakteriyle yakından ilgilidir. Belirsizlikle başa çıkabilmek, problemlere farklı çözüm yolları bulabilmek ve değişime öncülük edebilmek için yöneticilerin risk alma özelliğinin olması gerekir. Aynı zamanda yöneticiler hem kendilerinin hem de öğretmenlerin ve öğrencilerin gelişimi için fırsatlar hazırlamalı ve bu konuda onlara rol model olmalıdır.

Yöneticiler, öğrencilere birlikte yaşama ve erdemli insanlar olma konusunda yol göstermelidirler. Bu süreçte aşağıda belirtilen esaslara dikkat edilmelidir:

1. Öğretmenler, öğrenciler, okulun personeli ve yönetici arasındaki ilişkiler adil ve açık olmalıdır.

2. Öğrencilerin edebiyat, tarih, resim ve fen bilgisi ile ilgili konuları araştırıp, incelemesi ve farklı bakış açılarını anlaması için fırsat yaratılmalıdır.

3. Belli değerler çerçevesinde şekillendirilen önemseyici yapıya sahip okul ikliminin oluşması için işbirliği sağlanmalıdır.

4. Öğrencilere eleştirel düşünme yeteneği kazandırılmalıdır.

5. Öğrencilere toplum hizmeti, yurttaşlık gibi yöntemlerle okullarını ve dünyayı önemseme konusunda farklı bakış açısı kazandırılmalıdır.

6. Öğrencilerin fiziksel aktivitelerle ilgilenmesi sağlanarak zafer, heyecan, cesaret, yargı, esneklik, takım çalışması, iç disiplin ve eğlence gibi duyguları yaşamalarına fırsat yaratılmalıdır.

7. Bütün ilgililer okul kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunarak temel değerlerin anlaşılmasını sağlamalıdır.

8. Yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için öğrenciler, aileler, okul ve personel sürekli olarak öğrenmeyi ve gelişmeyi sürdürmeli ve yetişkinler çocuklar için rol model olduklarının farkında olarak davranmalıdır (Elbot, 2000, s.4).

Adalet, farklı bakış açılarına saygı, değerlerin okuldaki davranışlara yön vermesi için yöneticiler bu konularda öğrencilere örnek olmalı, öğrenci ve öğretmenlerin gelişimi için fırsatlar yaratıp, nelere ihtiyaçları olduğunun tespit etmeli ve bu yönde ihtiyaçların giderilmesine çalışmalıdır. Kişiler arası çatışmalar olduğunda bunların etkili yönetilmesinde ve değerlerin anlaşılmasında ve davranışlara yön verebilmesi için yöneticiler öğrencilere yol göstermelidir.

Yöneticiler, sadece kendilerinin değil birlikte çalıştığı insanların ve toplumun sorumluluğunu üstlenen kişiler olarak yönetim sürecinde aldığı kararlarda ve gerçekleştirdiği davranışlarda bu sorumluluğa uygun hareket etmeli ve birlikte çalıştığı kişilerin görüşlerini de dikkate almalıdırlar. Tutum ve davranışlara yön veren değerlere uygun hareket eden yöneticiler, öğrenciler arasında sevgi, saygı ve güvenin yerleşmesini sağlarlar. Böylece öğrenciler birbirinin değerini bilir, birbirine zarar vermez ve kendine zarar verilmeyeceğinden de emin olurlar. Bu değerler iyilik kavramının çerçevesini oluşturmakta ve sosyal ilişkilere yön vermektedir.

Eğitim yöneticisinin iyi, doğru, tutarlı bir yönetim gerçekleştirmesi yönetimle ilgili bilgi ve beceriler kadar sahip olduğu anlayış ve değerlere de bağlıdır. Yöneticiler, demokratik toplumun ilkeleri ve evrensel değerlere uygun hareket ederek, farklı kültür ve düşüncelere hoşgrl olarak, kişilere eşit davranarak; okullarda ayrımcılığın kalkmasını, evrensel değerlere uygun hareket edilmesini sağlarlar (Aydın, 2006, s. 86, 87).

Yöneticilerin iyilik bilincine sahip olması kendi davranışlarını irdelemesini, eleştirel bakış açısı geliştirebilmesini ve insanları sevmesini sağlar. Yönetici, eğitim ortamında iyiliği yaşam biçimini haline getirmek istiyorsa hırslarından, egolarından, ekonomik ve politik emellerinden kurtulmalıdır. Aksi halde evrensel değerleri öğrencilere aktarması, onların karşılıklı sevgi, saygı ve anlayışla hareket etmelerini sağlaması imkansızdır. Öğrencilerin yanlış davranışlarının önlenmesi, sınırsız istek ve ihtiyaçlarının dengeli bir Şekilde karşılanması gerekir (Mahmutoğlu, 2009, s. 565-568). Bu konuda başarılı olmak için eğitim yöneticilerinin öğrencilere kendilerini tanımada, saygı duymada onlara çeşitli imkanlar sağlaması önemlidir. Böylece ğrencilerin sosyal ilişkilerinde değerler önem kazanır ve yaşadıkları sorunlar yerini huzur ve mutluluğa bırakır. Öğrencilerin davranış gelişiminde etkili olabilmek için yöneticilerin de belli niteliklere sahip olması gerekir. Bu süreçte özellikle sorumluluk sahibi olmak ve demokratik yönetim gerçekleştirmek kritik önem taşır. Öğrencilerde sorumluluk, iç kontrol, kendine saygı, vicdan, dürüstlük, özveri vb. değerlerin oluşması için yöneticilerin de bu değerleri yaşaması ve öğrencilere örnek olması gerekir.

Okulda evrensel değerlerin benimsenmesi ile korku, kıskançlık, nefret ve hırs gibi kavramlar yerine özgürlük, adalet, eşitlik, barış, insancılık gibi kavramlar okul ortamında yerleşir (Maldonado, Efinger ve Lacey, 2003, s. 9). Yöneticiler, karakterin çok boyutlu ve karmaşık yapısını ne kadar iyi anlarsa öğrencilere de o kadar çok faydalı olabilirler. Çünkü karakter gelişim sürecinde etkili bir liderliğe ihtiyaç duyulmaktadır (Berkowitz ve Bier, 2004, s.77, 78). Yöneticinin diğer özellikleri arasında açık fikirli, anlayışlı, adil, dürüst bir anlayışa sahip olmak da sayılabilir (Boydak-zan, Türkoğlu ve Şener, 2009, s. 63). Okul yöneticilerinin sahip olacağı değerler, Amerika Okul Yöneticileri Birliği'nin Okul Yöneticileri İçin Etik Bildirisi'nde öğrencilerin iyiliğini temel almak, eylemlerinde dürüst olmak, insan haklarını korumak, mesleki gizliliği korumak, kişisel çıkar sağlamak için konumunu kullanmamak ve haksızlıkları önlemek Şeklinde zetlenmiştir (Haynes, 2002, s. 67, 68).

Özgürlük, adalet, eşitlik, barış, insancıl olma gibi değerleri aktarmak için okulda bu şekilde bir bilinç oluşturulmak ve değerlerin anlamlarının doğru algılanmasına ve paylaşılmasına önem vermek yöneticinin sorumluluğundadır. Okulun başlıca görevlerinden olan ve Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da belirtilen ahlaki, manevi değerleri benimseyen, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişilik ve karaktere sahip bireylerin yetişmesi için yöneticiler de okullarda değerlerin yaşatılıp aktarılmasına gereken önemi vermelidirler. Öğrencilerin sosyal öğrenme, model alma ve taklit yoluyla bazı değer yargularının şekilleneceğinin farkında olan yöneticiler iyi birer rol model olmaya özen göstermelidirler (Boydak-Özan, vd. 2009, s. 61, 62). Öğrenciler model alacakları davranışları birçok kişinin gerçekleştirip, bundan yararlandıklarını gördüklerinde kendileri de bu davranışları taklit ederler. Öğrenci bir davranışı yöneticilerinden ne kadar sık görürse onu daha fazla model alacaktır (Jones ve Jones, 2004, s. 82).

Yöneticiler, davranışlarının öğrenciler üzerinde ne kadar etkili olduğunun farkında olmalı ve öğrencilere sağlıklı kişilik kazanmaları, moral değerleri benimseyerek yardımseverlik, güven, sorumluluk, cesaret gibi özelliklere sahip olma konusunda kendi davranışlarıyla rehberlik ederek yardım etmelidirler. Böylece öğrencilerin mutluluğa ulaşmasında ve erdemli insanların yetiştirilmesinde önemli katkı sağlarlar. Kişilerin sadece doğal yeteneklerinin geliştirilmesinin amaçlanmasıyla eksik kalan evrensel değerlere ilişkin yönü moral gelişim ile tamamlanmaktadır. Kişilerin iyi bir karaktere sahip olmasında moral gelişimin katkısı büyüktür. Moral gelişim ile evrensel değerlerin aktarılması sağlanarak, toplumda yaşanan olumsuz davranışların önüne geçilecektir.

Liderlik rolünü de üstlenen yöneticilerin hem öğretmenlere hem de öğrencilere evrensel değerlerin davranışa dönüştürülmesi konusunda örnek olmalı ve bunları kendinin de yaşaması gerekir. Okulda ortak değerler çerçevesinde hareket edilmesi ile birçok sorunlu davranışın önlenmesi de sağlanacaktır. Öğrenciler arasında yaşanan saygısız, hoşgörüsüz davranışlar ancak bu konularda onlara iyi bir rehber olup, yol göstererek çözülebilir. Bundan sonraki bölümde yöneticilerin iyi bir model olmak için sahip olması gereken özelliklerden güven, demokrasi, hoşgörü, adalet açıklanacak ve bu değerlere ilişkin yönetici davranışlarına, bunların öğrenciler üzerindeki etkisine yer verilecektir.

Güven

Yönetim sürecinde şeffaflık, görev ahlakı, etik kurallar, açıklık gibi kavramlar gittikçe önem kazanmaktadır. Yöneticilerin dürüst, güvenilir olması, görevini kötüye kullanmaması hem kendi imajlarını hem de çalıştıkları kurumun imajını olumlu yönde etkilemektedir. Eğitim kurumlarında yöneticilerin güvene dayalı bir anlayışla görevlerini yapmaları, insan ilişkilerini de doğruluk ve dürüstlük temeli üzerine kurmaları oldukça önemlidir.

Günümüzde birçok yöneticinin başvurduğu etik kurallarla ilgili kitapçıklarda yolsuzluk, görevi kötüye kullanma, şeffaflık, verimlilik ve görevde özen gibi konulara vurgu yapılarak sağlıklı bir yönetim için dikkat edilmesi gereken kurallara yer verilmektedir (Öztürk, 2009, s. 125-128). Bu kuralların uygulanması elbette ki yöneticilerin karakterleriyle yakından ilgilidir. Dürüstlük, güven gibi değerleri taşımayan kişi yönetim süreçlerinde etik kurallara uygun hareket edemez.

Doğru sözlü, samimi olma gibi özellikler örgütlerde önemlidir. Yalancı, aldatıcı kişilerden oluşan bir örgütte güven de yoktur ve bu da örgüt yapısına zarar verir. Böyle bir ortamda dolandırıcılık, hırsızlık, gerçekleri saptırma gibi davranışlar görülür. Dürüst kişilerden oluşan örgütte ise işbirliği, alçakgönüllülük, olgunluk gibi davranışlar görülür ve bu özellikler koşullara göre değişebilecek yapıda değil, kalıcıdır (Zettler ve Hilbig, 2010, s.570, 577). Ancak dürüst olmayan kişiler farklı koşullarda farklı davranış sergiler, yani davranışlarında istikrar yoktur. Onlar için önemli olan kendilerine en fazla yararı sağlayacak şekilde davranmaktır.

Eğer yönetici performans değerlendirme, finansal konular ve bürokratik işlemler gibi yönetsel faaliyetlerde açık ve dürüst politika uygularsa örgütte bilgi saklanmasından ya da gerçeklerin saptırılmasından doğacak olan birtakım problemlerin de önüne geçmiş olur. Çalışanlara karşı dürüst olan yönetici örgütte topluluk bilincinin oluşmasına ve sorunların etkili biçimde çözülmesine katkı sağlar (Yang, 2009, s.93,94). Topluluk bilincinin oluşması çalışanlar arasında işbirliği ve dayanışmanın artmasını sağlar. Özellikle eğitim kurumlarında topluluk bilinciyle hareket etmek oldukça önemlidir. Bu şekilde ortak hedeflere ulaşma konusunda kişiler arasında moral ve motivasyon daha da çoğalır. Ayrıca çalışanlar örgütü daha fazla benimser ve örgütün gelişmesine yönelik çabalarında da artış olur. Böylece öğrencilerin gelişimine yönelik farklı fikir ve uygulamaların oluşumuna katkı sağlanmış olur.

Dürüst yönetici aynı zamanda kişisel ön yargılardan uzak olur ve objektif değerlendirmeler yapar. Kişilerden gerçek bilgileri saklamanın da yalan söylemek kadar kötü olduğuna inanan yönetici örgüt işleyişiyle ilgili bilgileri zamanında ve doğru şekilde personelle paylaşır. Böylece personelinin de güvenini kazanmış olur. Çünkü kişiler arası ilişkilerde güven olabilmesi örgütte dürüst yönetim anlayışı olmasına bağlıdır (Yang, 2009, s. 82, 83). Dürüst yöneticinin öğretmen ve öğrencilerle ilişkilerinde güven olduğundan, bunun okul kültürüne yansımaları da olumlu olur.

Eğitim yöneticilerinin de yönetim sürecinde hesap verilebilirlik ilkesine dikkat etmesi gerekir. Eğer yönetici etkili bir yönetim gerçekleştirmek istiyorsa yaptığı işlerin sonuçlarıyla ilgili hesap verebilecek durumda olmalıdır. Okulların yıllık raporlarında yöneticilerin yaptığı işlerle ilgili iddialarını kanıtlamaları onların dürüst bir anlayış benimsediklerini gösterir (Cavanagh ve Romanoski, 2006, s.4). Eğitim örgütlerinde güvene dayalı bir ortamın oluşması personelin de performansını olumlu yönde etkiler. Yöneticiler böyle bir ortamı sağlamak için personele, öğrenci ve velilere karşı dürüst ve açık davranmalıdırlar (Metin ve Çalışandemir, 2006, s.23).

Yöneticilerin mantık, objektiflik, şeffaflık gibi yönleri kadar duygusallık, moral, sağduyululuk, görev bilinci gibi yönleri de önemlidir. Özellikle resmi olmayan kural ve normlar kişilerin nasıl yönetildiğini ve örgüt kültürünü simgeler. İyi bir yöneticinin etkili olması planlamaya, gözleme, ölçmeye önem vermesine bağlıdır. Ancak okullarda insani boyuta dikkat edilmediğinde birçok problem de ortaya çıkacaktır (Wong, 1998, s. 114, 115). Okullar da tıpkı insanlar gibi birbirinden farklı yapıya sahiptir. Yöneticiler kendi okullarının yapısını, ilişki dokusunu iyi analiz etmelidir.

Öğretmenler ya da öğrenciler tarafından güvenilmez bulunan bir yöneticinin insan ilişkilerinde başarılı olması beklenemez. Özellikle öğrencilere rol model olması ve onların karakterlerinin şekillenmesinde yardımcı olması beklenen yöneticilerin bu konudaki sorumluluğunun bilincinde olması gerekir. Doğruluğuna, dürüstlüğüne inanılan bir yönetici öğrencilerin güvenini kazanır. Öğrenciler kendilerini önemseyen, sorunlarına ilgiyle yaklaşan bir yöneticinin güvenilir olduğunu ve herhangi bir hata yaptıklarında da bunu açıklamak için kendilerine fırsat verileceğini bilirler. Eğer yönetici güvenli bir okulun kültürü oluşturmak ve

bu konuda öğrencilere iyi bir rol model olmak istiyorsa kendi de dürüstlükten ayrılmamalıdır. Ancak bu şekilde davranan yöneticinin öğrencilere iyi örnek olması beklenebilir.

Demokrasi

Özellikle son zamanlarda okullarda gençlerin akademik gelişimine olduğu kadar sosyal ve kültürel alandaki gelişimine önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun gerçekleşmesinde yöneticilerin davranışlarının etkisi ise yadsınamaz. Okullarda öğrencilere bürokratik veya demokratik bir anlayışla davranmak farklı sonuçlara neden olacaktır. Sosyal ilişkilerin daha sağlıklı temellere oturmasında demokrasinin rolü yadsınamaz. Demokrasi bilincinin oluşmasında ise okuldaki uygulamalar öğrencilere örnek olmaktadır. Yöneticilerin okulla ilgili kararlarda öğrencilerin de fikirlerini alması, okul temsilcilerinin toplantılarda etkili bir şekilde temsil edilip, öğrencilerin bakış açılarının da karar sürecinde dikkate alınması ile birlikte öğrenciler okul üzerinde kendi haklarının da önemsendiğini hissederler. Demokratik uygulamaları yaşayarak öğrenen öğrenciler bunu kendileri de yaşam biçim haline getirirler.

Bürokratik yönetim anlayışında işlerin belli sırada yapılması, zorunlu düzenlemeler ve aşırı kuralcılık hakimken; yeni yönetim stratejisinin merkezinde ise astların serbest bırakılması yer almaktadır. Bu şekilde astlar kendi istekleri doğrultusunda yollarını çizip, bunun sorumluluğunu da kendileri üstleneceklerdir. Rutin işlerin nasıl yapılacağını açıklamak yerine kişilerin yeteneğine, istek ve zekasına güvenmek, fikir alış veriş, uzlaşma yeni yönetim anlayışıyla birlikte önem kazanmaktadır (Bauman, 2000, s.93,94). Yönetim anlayışı pozitivizm ve işlevsel bakış açısından moral anlayış ve değerlere doğru bir değişim yaşamakta ve yöneticilerin koçluk, yardımcılık ve danışmanlık gibi rolleri daha fazla önem kazanmaktadır (McCarthy, 1999, s. 75-79). Bu bağlamda yöneticiler toplum bilincinin oluşturulması, sosyal ve kültürel alandaki gelişmelerin kazanılmasında rol model olmalıdırlar.

Yönetici kurallara, düzenlemelere, öğrenci ve öğretmenlerin kontrolüne çok önem verirse bürokratik yaklaşımı benimsediği söylenebilir. Öte yandan motivasyon ve insan ilişkilerine dikkat eden yönetici ise psikolojik yaklaşıma göre davranır. Yönetici sınıfla, öğretmen ve öğrencilerle yakından ilgileniyorsa, karar alırken katılıma, işbirliğine dikkat ediyorsa, gerektiğinde yetkisini devredebiliyorsa okulunu demokratik yöntemlerle yönettiği

söylenbilir (Wong, 1998, s. 116-118). Okullarda hedeflerin ulaşılmasında ise insanların duygu ve düşüncelerine önem verilmesi, haklarının gözetilmesi etkili sonuçlar getirir. Karara katılma ile başlayan süreç, kararların uygulanmasında da başarı ile sonuçlanır. Öğretmen ve öğrencilere sorumluluğun paylaşılması yöneticinin liderliği ile mümkündür.

Öğretmenlere de sorumluluğunu dağıtan ve yetkisini gerektiği zamanlarda devredebilen yönetici demokratik yönetim gerçekleştirir. Yöneticiler eğer öğretmenlerin haklarını dikkate almazsa öğretmenler de öğrencilerin haklarına önem vermemeye başlar. Öğretmenlerden ırkçılıkla, şiddet ve cinsiyet ayrımı ile baş etmesi ve böyle sorunlar yaşandığında demokratik yollarla çözebilmesi beklenir (Davies, 2002, s.259). Ancak öğretmenin sınıf ve okulda demokrasiye uygun hareket etmesi yöneticinin davranışlarıyla yakından ilgilidir. Yönetici gerek öğretmenlere gerekse öğrencilere bu konuda rol model olarak okulda demokratik bir ortam oluşturmalıdır.

Okulda demokratik bir ortamın oluşması için yöneticiler, sosyal sorumluluk, düşünceleri sorgulama, farklılıkları olumlu karşılama gibi konularda öğrencilere rehberlik yapmalıdırlar. Böyle bir ortam ise öğrenciler arasında empatinin oluşmasını, evrensel değerlere önem verilmesini ve işbirliğinin artmasını sağlar (Hackney ve Henderson, 1999, s. 73). Okulda demokrasinin yerleşmesi ile öğrenciler, toplumda beraber yaşamının kurallarını, ihtiyaçlarını demokratik yollarla karşılama ve yaşamlarında kontrol sahibi olabilme becerisi kazanacaklardır (Jones ve Jones, 2004, s. 65).

Aşırı baskıcı ve otoriter bir eğitim ortamında öğrencilere katı bir disiplin uygulayan yönetici, öğrencilere kendi duygu ve düşüncelerini anlatma fırsatı tanımaz. Diğer bir deyişle öğrencilere bağımsız bir birey olma hakkı tanımayan yönetici alınacak kararlarda da onların fikirlerine değer vermez. Öğrenciler ise kendilerinin söz hakkının olmadığı kararların uygulanması ve sonuçlarında sorumluluk duymaz. Otokratik bir tutum sergileyen yöneticiye karşı öğrenciler ya boyun eğme ya da karşı koyma şeklinde davranış geliştirirler (Otrar, 2004, s. 353, 355).

Okullarda yaşanan sorunlu davranışların çözümünde öğrencilere birey olma fırsatlarının yaratılarak, kendilerini ifade etme şansının verilmesiyle etkili çözümlere ulaşılabilir. Eğer öğrenciler, farklılıkların hoş görüleceğinin bilincinde olursa kendi düşüncelerini de rahat bir şekilde ifade edebilirler. Aynı zamanda başkalarının da böyle bir

hakkı olduğunu farkında olarak davranırlar. Ancak yöneticiler öğrencilere bu imkanları vermediği sürece öğrenciler de demokratik şekilde beraber yaşamının yollarını kavrayamazlar. Dolayısıyla yöneticilerin bu konuda öğrencilere iyi bir liderlik yapması, öğrencilerle ilişkilerinde demokrasiden ödün vermemesi gerekir.

Hoşgörü

Okullarda birbirinden çok farklı değer yargılarıyla yetişmiş öğrenciler bulunmaktadır. Dünya görüşleri, yaşam şekilleri farklı olan öğrencilerin saygı, anlayış ve hoşgörünün olduğu bir okulda bir arada sorunsuzca yaşamalarında yöneticinin etkisi büyüktür. Ortak değerler etrafında kişileri toplayabilme, farklılıklara saygı, hata yapanlara fırsat verilmesi gibi özellikler yöneticinin okulda hoşgörü iklimi oluşturmaya katkı sağlar. Böyle bir okul ortamında ise anlaşmazlıkların şiddet yoluyla değil, yapıcı yollarla çözülmesi mümkün olur. Özellikle yöneticisi tarafından sürekli azarlanan, tehdit edilen, kimi zaman şiddet, ceza uygulanan öğrenciler de okula karşı negatif tutum gelişir. Öğrenciler okuldan nefret etmeye, kaçmaya ya da okul eşyalarına zarar vermeye başlarlar. Bunun yanında yöneticiden çekinme, utangaçlık gibi davranışlar da görülmekte ve yöneticiyle iletişime kapalı öğrenciler çoğalmaktadır.

Yönetici bencil olur ve sadece kendi bakış açısına göre olayları yorumlayıp, yargıda bulunursa etkili olamaz. Yönetici birbirinden çok farklı kişileri ortak duygular etrafında toplayabilmelidir. Bunu başarabildiğinde ise hoşgörülü, kıskançlık ve bencillikten uzak bir okul ortamı oluşturabilir (Sapre ve Ranade, 2001, s.374). Yöneticilerin diğer kişilerden farklı değer yapıları olabilir. Bu farklılıkları zenginlik olarak algılayan yönetici başkalarının inanç ve görüşlerini de değiştirmeye çalışmaz, onlara karşı hoşgörülüdür (Sapre ve Ranade, 2001, s.370). Hoşgörülü ve destekleyici olan yönetici güç ve otoritesini öğrenci ihtiyaçlarını karşılamak için ve güvenli, pozitif bir okul iklimi yaratmak için kullanır (Jones ve Jones, 2004, s. 64). Otoritesini olumsuz şekilde kullanarak, öğrenciler üzerinde baskı kurmaya çalışan yönetici, öğrencilere karşı olumsuz önyargıyla hareket eder. Öğrencilere anlayış, sevgi, ilgi gösterdiği zaman otoritesinin sarsılacağını düşünen yönetici öğrencilere karşı güler yüz göstermez ve onlara karşı hoşgörüsüz davranır. Bu durum ise yöneticilerin öğrenci gelişimine olumlu katkı sağlamasını engellemekte ve eğitimin amaçları da yeterince gerçekleştirilememektedir.

Yöneticinin öğrenciye sevgi göstermesi, onunla ilgilenmesi hoşgörünün davranışa yansımalarının bir sonucudur. Öğrencinin ilgilerine önem veren ve yeteneklerini geliştirme olanağı sağlayacak ortamlar sunan yönetici, öğrencinin sosyalleşmesine, işbirlikçi ve arkadaş canlısı olmasına da katkı sağlar (Otrar, 2004, s. 354, 355). Hoşgörülü bir yönetici öğrenci hata yaptığı zaman cezalandırmak ya da yargılamak yerine problemi çözmeye çalışarak öğrencilere karşı anlayışlı davranır. Cezanın eğitimde etkili bir yol olmadığı birçok araştırma bulgusu ile kanıtlandığı halde bazı yöneticiler öğrencilere karşı katı disiplin uygulamalarını sürdürmektedir (Jones ve Jones, 2004, s. 312, 313). Ancak bu yöntem hatalı davranışın düzeltilmesinden çok tekrar edilme olasılığını arttırmaktadır. Öğrencinin yanlış davranışlarında uzun süreli çözüm sağlamayı amaçlayan yönetici daha hoşgörülü bir tutum sergileyerek bunu başarabilir.

Okulda disiplin kurallarının uygulanmasında yöneticinin öğrencilerden koşulsuz itaat beklemesi ve anlayıştan uzak bir tutum sergilemesi okulda yönetici-öğrenci, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci ilişkisinde de olumsuzlukların yaşanmasına yol açar. Çünkü yöneticinin okul yönetim anlayışındaki tavrı, öğrencilere karşı anlayışlı olup olmaması öğrenci davranışlarında oldukça etkilidir. Hoşgörü sahibi olmayan yöneticiler öğrenciler arasında anlaşmazlıkları çözmeye çalışırlar. Bu durumda ise Milli Eğitim'in topluma uyumlu bireyler yetiştirme amacına ulaşmak imkansız hale gelecektir (Taşpınar, 2009, s.27, 28). Öğrenciler arasında hoşgörü ve anlayışın oluşması yöneticinin de bunu başarabilmesi kendi davranışlarına bunu uygulaması, öğrenci herhangi bir hata yaptığında anlayışlı olmasına ve onları dinleyerek sorunlarını çözmeye çalışmasına bağlıdır.

Adalet

Yöneticinin herkese eşit muamele etmesi, bazılarına ayırım yapmaması, öğrenci ve öğretmen haklarını koruması adalet boyutuyla ilişkilidir. Okullarda adil bir yönetim anlayışının oluşması ise ilişki dokusunun yapısını olumlu yönde etkilemektedir. Yöneticisini adil olarak algılayan öğrenci herhangi bir durum karşısında kendi haklarının korunacağını, haksızlık yapılmayacağını bilir ve yöneticisine güvenir. Okul ikliminde adaletin önemsenmesi, herkese eşit davranılması, öğrencilerin birbirleriyle ilişkilerini de yönlendirir. Yöneticilerinden adaletli davranmayı öğrenen öğrencilerin birbirlerine karşı ırk, dil, din ve cinsiyet konularında ayırım yapmaması da sağlanmış olur.

Doğruluk, yardımseverlik ve adalet gibi değerler etik kapsamında yer almakta ve örgütte kişiler arası ilişkilerde önemli yer tutmaktadır. Bu değerler arasında da özellikle adaletin örgütün işleyişinde, kişi hakları ve görevlerin yerine getirilmesinde büyük rolü vardır (Singer, 2000, s.204). Yöneticilerin sadece kendilerinin adil olması yetmez, aynı zamanda personelin de adil uygulamaları görmesini sağlaması gerekir. Eğer çalışanlar örgütte kararların adil şekilde alınıp, uygulandığını bilirlerse daha verimli çalışır ve örgüte bağlılıkları artar (Witt, Kacmar ve Andrews, 2001, s.513). Kişi haklarının önemsenmediği bir ortamda birçok kişi görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği zaman hakkını alacağı ya da haksızlığa uğramayacağı ile ilgili endişeler taşımaktadır. Bu durum gerek görevlerin yerine getirilmesini gerekse yöneticilere olan güveni olumsuz etkiler. Eğitim kurumlarında bu tip şüpheler öğretmen ve öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Yöneticiler adil uygulamalar gerçekleştirirlerse bu tarz endişelerin de önüne geçmiş olurlar. Öğretmen ve öğrencilere hak ettiği değer verilmediği zaman hayal kırıklığı yaratır ve yöneticilerin adalet anlayışı sorgulanmaya başlanır.

Adaletli kişilerin özellikleri arasında önyargısız davranmak, başkalarına karşı sorumlu olduğunun farkında olmak, herkese eşit davranmak ve bazılarına özel ilgi göstermemek, düşünceli olmak, kişileri hak ettiği değeri vermek, herkese aynı prosedürü uygulamak yer alır (Singer, 2000, s.195). Öğrenciler yöneticileri değerlendirirken onların cinsiyet ayrımı yapmadan eşit davranıp davranmadıklarını dikkate alırlar. Özellikle dünyada kadın hareketlerinin gittikçe ivme kazandığı günümüzde genç nesiller de toplumda erkek üstünlüğünün yerine eşitlik olması gerektiğini benimsemektedirler (Keating, vd. 2002, s. 646).

Toplumda yaşanan başta cinsiyet ayrımcılığı olmak üzere çeşitli eşitsizliklerle baş etmenin en etkili yolu yanlış uygulamalarla ilgili öğrencileri bilinçlendirmektir. Bu konuda adil uygulamalarla öğrencilere örnek olarak başta yöneticiler kendi davranışlarıyla rehber olmalı ve onlara adaletin yaşandığı bir okul ortamı sunmalılardır. Eğer yönetici, kız ve erkek ya da başarılı ve başarısız öğrenciler arasında ayırım yapıyorsa, bazı kuralların uygulanmasında eşit davranmıyorsa okulda ve öğrenciler arasında adaletin yerleşmesi mümkün olmaz. Öğrenciler okul ve okul dışında gördükleri eşitsizlikleri bir süre sonra kendileri de uygulamaya başlarlar. Adaletin olmaması sonucu ise kendi haklarını zorbalıkla almaya çalışan, şiddet yoluyla adalet arayan öğrenciler toplumu tehdit etmeye başlar.

Öğretmenlerin Rol Model Davranışları

Öğretmenler, söz ve davranışlarıyla öğrencilere örnek oldukları için karakterleri, değerlere önem verip vermemeleri gibi özellikleri ile öğrencileri olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedirler. Öğretmenin sınıf ve okuldaki uygulamaları demokratik, dürüst, adil, hoşgörülü olursa öğrenciler de bu tip davranışları kendi hayatlarına yansıtabilirler. Bilindiği gibi davranışların etkisi sözlerden daha fazladır. Dolayısıyla öğretmenler, öğrencilere öğüt vererek değil, onlara bu değerleri yaşayarak aktarabilirler. Öğretmenlerin alanlarında uzman olması kadar erdemli, adil, hoşgörülü olup olmadıkları da önemlidir. Öğretmenler davranışlara model olma rolü üstlendiğinden, öğrenciler üzerinde doğrudan etkiye sahiptirler. Öğrencilere neyin iyi, doğru ya da değerli olduğunu öğretecek olan öğretmenlerin bu süreçte başarılı olmaları onların da belli değerleri taşımalarına ve uygulamalarına bağlıdır.

Aristo mantığına göre çocuklar etrafındaki karakterli kişilerle etkileşim sonucunda karakter elde ederler. Eğitim örgütlerinde de öğretmen-öğrenci ilişkisinin dokusu değerlerin aktarılmasında önem taşır. Değerler öğretim yoluyla değil etkileşim sonucu elde edildiğinden öğretmenlerin olaylara yaklaşım tarzı ve öğrencilerle olan diyalogu bu süreçte oldukça önemlidir (Osguthorpe, 2008, s. 289-293). Sınıf ikliminde öğretmenin kişiliği, uyguladığı yöntemler, ne söylediği ve ne yaptığı değerlerin aktarılmasında etkilidir. Öğretmenin hoşgörülü, sabırlı, tutarlı, adil olup olmaması, kuralları oluştururken uyguladığı yöntemler, öğrenciler tarafından gözlenmekte ve onların değerlerini, alışkanlık ve davranışlarını etkilemektedir (Taşpınar, 2009, s. 29). Bundan dolayı öğretmenlerin davranış geliştirme sürecinde öğrencilere olumlu örnek oluşturması ve öğrencilerle etkili iletişim kurma becerilerine sahip olması gerekir.

Okullarda yaşanan sorunlu davranışların nedenleri arasında daha önce belirttiğimiz üzere başkalarının duygularını anlamamak ve onlara saygı göstermemek, etkili iletişim kuramamak ve karşılaşılan uyumsuzlukları şiddet kullanarak çözmeye çalışmak yer almaktadır. Narvaez (2006, s.17) öğrenciye etik duyarlılık kazandırılırsa bunun sonucunda öğrencinin başkalarının duygularını anlayarak, farklılıklara saygı duymaya başlayacağını belirtmektedir. Aynı zamanda etik yargı ile öğrenciler davranışlarını sorgulayarak, sonuçlarını anlama becerisi geliştirir. Etik odakla ise öğrenci davranışlarının sorumluluğunu kendi üstüne alır ve dürüst davranır. Etik hareket öğrenciye azimli olma, kendi düşüncelerini saygılı olarak

gösterme yolları kazandıracaktır. Bu şekilde beceriler kazandırılan öğrencinin karşılaştığı sorunları da etkili çözebilmesi ve başkalarının hakkına saygı duyması sağlanmış olur. Bu becerileri öğrencilere kazandıracak öğretmenlerin de bazı özelliklere sahip olması gerekir.

Wentzel (2002) öğrencilerin gelişimi ve akademik başarısında olumlu sonuç alan öğretmenlerin adil ve demokratik oldukları, olumsuz geribildirim mesajlarından kaçındıkları, öğrencilerde yüksek beklenti oluşturdukları ve çok fazla davranış kuralları koymadıklarını belirtmiştir. Öğrenci- öğretmen ilişkisini inceleyen Ryan ve Patrick (2001) öğretmen desteğinin öğrencilerde akademik yeterlilik ve kendini kontrol etme becerisini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Sınıf iklimi öğrenci-öğretmen etkileşiminin olduğu kadar öğrenciler arası etkileşimin de kalitesini belirler (akt: Berkowitz ve Bier, 2005, s. 274, 275).

Günümüzde teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler, sosyal ve kültürel alanda da değişimlere yol açmış ve bunun sonucunda öğrencilerin yaşam biçimini yönlendirme, kendilerine ve topluma karşı tutumlarını şekillendirme, iletişim, yaratıcılık gibi beceriler geliştirme sürecinde öğretmenlere çok daha fazla sorumluluk düşmektedir. Öğrencinin duygusal gelişimi ve evrensel değerler kazanması için öğretmenin demokratik eğitimcilik rolü, rehberlik, toplumsal değerleri temsilcilik rolü önem kazanmaktadır (Ataunal, 2003, s. 58-61). Öğretmenler yaşantısı ve davranışlarıyla öğrenciler tarafından model alınmaktadırlar. Bu nedenle öğretmenin öğrenciye yaklaşım biçimi, kendinin bazı anlaşmazlıkları çözerken uyguladığı yöntemler öğrenciler tarafından da tekrarlanır. Örneğin bir arkadaşına şiddet uygulayan öğrenciye karşı öğretmenin tepkisi yine şiddet uygulayarak olursa öğrencinin bu davranışı tekrarlamaması beklenemez. Öğretmeninden hoşgörüsüz bir yaklaşım gören öğrenci, arkadaşlarına karşı kendi de hoşgörüsüz ve kimi zaman şiddete başvurarak davranacaktır. Öğretmenin bir yanlışı başka bir yanlışa kapatmaya çalışması öğrencilerin de negatif tutum ve davranışlar geliştirmesine sebep olur.

Model alma süreci çocuğun belirli bir davranışı, bir kişiyi gözlemleyip, taklit ederek öğrenmesini ifade eder. Bu yolla toplumun beklentileri öğrenilerek, topluma uyum gerçekleşir. Model alınan kişiler ise toplumsal davranışlarda kalıcı bir etkiye sahip olduklarından oldukça önemlidir. Çocuk için ilk rol modeller önce anne, baba daha sonra öğretmenler, sanatçılar, medyadan ve çevreden kişiler olmaktadır. Eğer model olarak seçilen kişiler bir takım yanlış davranışlar yapıyorsa bu çocuğun davranışına da yansır. Örneğin

sorunlarını şiddet kullanarak çözen kişiyi model alan çocuk da kendi problemlerini bu yolla çözmeye başlar (Ersanlı, 2007, s. 323-326).

Gençler kendi kişisel gelişimlerinde onlara yardımcı olabilecek modellere son zamanlarda ailelerin çocuklarıyla yakından ilgilenememesi ve ailelerde boşanma oranının artması gibi nedenlerden dolayı daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Birçok genç kendi hayatlarında önemli yere sahip, yetenekli ve destekleyici kişileri örnek alma eğilimindedirler. William Morse (1994) bazı değerlerden yoksun öğrencilere değerler kazandırarak davranışlarını değiştirme görevinde öğretmenlerin rolünün önemine değinerek, öğretmenlerin iyi bir model olabilmesi için sahip olması gereken özellikleri çocuklarla etkileşimi iyi olmak, iyi davranma yollarını göstermek olarak özetlemiştir (akt: Jones ve Jones, 2004, s. 81). Kendini bu yönde yetiştirmiş bir öğretmen öğrencilerine de bu değerleri aktarabilir.

Öğretmenin diğer özellikleri arasında kararlılık, kendini işine adanma, ödül verme, benimseme, saygılı olma, tutarlı olma, adil davranma, öğrencilerle ilgili olma sayılabilir. Ancak asıl önemli olan öğretmenin kendi özelliklerinin öğrencileri ne şekilde etkileyeceğinin bilincinde olmasıdır. Özellikle olumsuz davranışlarının farkında olmaya çalışarak, öğrencilerce nasıl algılandığına önem veren bir öğretmen yanlış anlaşılmalardan da kurtulur. Öğrencileri toplumun saygın bireyleri olarak görebilen öğretmen onlarla sağlıklı iletişim kurar ve kişiliklerinin olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunabilir (Başar, 1999, s. 116-119). Öğrenciler arasında paylaşılan ortak değerlerin olması gerektiğine inanan bir öğretmen sınıfta bunu sağlamaya yönelik davranışlarda bulunur. İyi davranışların insanlara saygının belirtisi olduğunu öğrencilerin de anlaması ve bu yönde davranmaları için onları teşvik eder (Bohn, vd. 2004, s. 280). Bunun sonucunda birbirine değer veren, saygı gösteren ya da sınıfta birbiriyle yardımlaşan öğrenci davranışlarıyla karşılaşılır. Böyle öğrencilerden oluşan bir okulda da sorunlu davranışlar daha az yaşanır ve okul iklimi daha pozitif olur.

Okulda yetişkinlerin rol model olması, sosyal ve moral değerlere önem verilmesi öğrencilerin okula karşı pozitif duygular geliştirip, okula bağlanmasını sağlar. Kendine önem verilen öğrenciler okulun bir parçası olduklarını hisseder ve bu durum olumsuz davranışların görülme sıklığını da azaltır.

Öğrencilerin okul ve eğitimcilerle ilgili tutumlarının öğrenci davranışları üzerinde olumlu ya da olumsuz yönde etkisi olmaktadır. Najaka, Gottfredson ve Wilson (2002),

Solomon, Watson ve Battistich (2001) okula bağlılığın olumlu davranışlarda artış sağlarken, sorunlu davranışlarda da azalmaya katkı sağladığını belirtmişlerdir (akt: Berkowitz ve Bier, 2005, s. 276- 278). Bu araştırmalar yönetici ve öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenlerin moral konusunda öğrencilere rehberlik etmek için sınıf içinde dikkate alması gereken noktalardan bazılarını şu şekilde belirtebiliriz:

1. Öğrencilerin konu ile tanıştırılması ve tartışılan konuyla ilgili öğrencilere ayırım içermeyen davranışlarda bulunmak,
2. Gruptaki tüm öğrencileri tartışmaya katmak,
3. Tartışmalarda bir kişinin baskın olmasının engellenmesi.
4. Öğrencilerin başka bakış açılarını öğrenmelerini sağlamak,
5. Bilinçli tercihler yapmanın yararını öğrencilerin anlamasını sağlamak,
6. Öğrencilerin sorun çözme sürecinde anti sosyal davranışlar yerine farklı teknikleri öğrenmelerini sağlamak (Aydın, 2006, s. 205).

Bu özellikleri dikkate alan öğretmen iyi bir rol model olarak evrensel değerleri öğrencilerine aktarır. Öğretmenlerin olumlu karakter özellikleri nasıl öğrenciler üzerinde etkiliyse aynen onun gibi olumsuz karaktere sahip öğretmenlerin de öğrencilerde olumsuz yönde etkisi vardır. Dürüst olmayan, çocuklara çirkin sözler söyleyen, haklarını kötüye kullanan, sorumsuz, adaletsiz ve ilgisiz bir öğretmen sınıfta istenmez. Bu tip öğretmenler öğrencilere hem davranışlarıyla kötü örnek olur hem de öğretim sürecinde etkili olamazlar.

Öğretmen-öğrenci arasındaki davranışların yapısı Amerika ve Avrupa'da yapılan birçok eğitim araştırması kapsamında yer almıştır. Timothy Leary'nin geliştirdiği kişilerarası ilişki modelinden uyarlanarak oluşturulan Kişilerarası Öğretmen Davranış Modeli'nde liderlik, yardımseverlik, anlayış, öğrencilerin özgürlüğü, kararsızlık, memnuniyetsizlik, azarlama, hoşgörüsüz davranma gibi boyutlar yer almaktadır. Wubbels, Creton ve Hooymares tarafından geliştirilen Öğretmen Etkileşim Anketi öğretmenlerin kişilerarası davranışını ölçmeyi amaçlamaktadır. Öğrenme ortamının etkili olmasında ve başarılı sınıf yönetiminde

öğrenci-öğretmen arasında kurulan sağlıklı iletişimin önemine değinen yurt dışındaki araştırmalar arasında Wubbels vd. 2006; Brok, Brekelmans ve Wubbels, 2004; Brekelmans, Slegers ve Fraser, 2000; Doyle, 1986; Veenman, 1984 yer almaktadır. Türkiye’de de öğretmen-öğrenci arasındaki kişilerarası ilişkinin önemini gösteren araştırmalardan bazıları Beyaztürk ve Kesner, 2005; Açıkgöz, Özkal ve Kılıç, 2003’dür. Ayrıca Çetin; Doyran, 2000; 2001 Taşkafa, 1989 öğretmenlerin karakterlerinin öğrencilerin başarısına, motivasyon ve davranışlarına etkisinin olduğunu belirtmişlerdir (akt: Telli, Brok ve Çakıroğlu, 2008, s. 120).

Yapılan araştırmalarda öğrenciler öğretmenlerinin istenen özelliklerini duygulardan anlayan, olumlu geribildirimler veren, işbirliğine önem veren, anlayışlı, hoşgörülü olarak tanımlarken öğretmenlerin istenmeyen yönleri arasında öğrenciler arasında ayırım yapmak, bazılarını özel ilgi göstermek, öğrencilerle alay etmek ve onları küçümsemek olarak tanımlamışlardır. Öğretmenler değerlerle ilgili iyi bir model oldukları zaman, öğrenciler bu değerleri çok daha kolay elde ederler. Öğrencilerinin kendine karşı dürüst olmasını isteyen öğretmen kendi de dürüst olmalıdır. Eşitlik, doğruluk, kurallara uygun davranma ve toplumsal adalet gibi konulara önem veren öğretmenler geleceğin moral liderlerini yetiştirmeye temel atmış sayılırlar (Maldonado, vd. 2003, s.18). Şimdi ise öğretmenlerin öğrenciler için iyi bir model olması için sahip olması gereken özelliklerden güven, demokrasi, hoşgörü, adalet kavramları açıklanıp, öğretmenlerin bu değerlere ilişkin sınıf ortamındaki davranışlarına ve bunların öğrenci davranışları üzerindeki etkisine yer verilecektir.

Güven

Öğrencilere değerler kazandırarak davranışlarını değiştirme sürecinde başarılı olmak isteyen öğretmenin ilk yapması gereken öğrencinin güvenini kazanmak ve öğretmen-öğrenci arasında etkili bir iletişim başlatmak olmalıdır. Öğrencinin güvenini kazanmak için ise davranış ve sözlerin tutarlı olması, dürüst olma, verilen sözü tutma gibi özelliklere sahip olmak gerekir. Bilinmelidir ki öğretmenin bütün söz ve davranışları öğrenciler tarafından gözlemlenmektedir. Öğretmenin yalan söylemesi, ya da öğrenciyle ilgili özel bilgileri başkasına anlatması güvenilirliğini zedelemektedir. Öğretmenin güvenilir bulunması ise öğrencilerle işbirliği ve iletişim gibi konularda problem oluşturmakta ve öğrencilerin olumsuz bir takım duygu ve düşünceler yaşamasına sebep olmaktadır.

Okullarda, öğrencilere ve onların yeteneklerine saygı duyulması, işbirlikçi öğrenmeye önem verilmesi ve demokratik uygulamaların sınıf ve okulda gelişmesi öğretmenlere karşı güvenin oluşmasında önemlidir. Güvensiz bir çocukluk ortamında yetişen öğrenciler okula karşı olumsuz önyargılara sahiptir. Okul kurallarına uyma konusunda direnç gösterir, okulun değerlerini önemsemez ve kendilerine yardım etmeye çalışanların iyi niyetine karşı şüphe duyar. Eğer öğrenci öğretmene güvenirse zamanla iletişim kurmaya açık hale gelir (Berkowitz ve Bier, 2005, s. 270, 271).

Dürüst olmak doğruluğu da içermekte, sözüme bağlı kalmayı ve sadakati ifade etmektedir. Öğretmenler, bütün işlerinde dürüstlükten ödün vermeyerek, gerçek ve doğrulara uygun hareket ederek ilişkilerini güven temeline oturturlar (Aydın, 2006, s. 67, 68). Dürüstlük güven olgusuyla ilişkili olup, öğretmen öğrenci etkileşiminde önemli bileşenlerdendir. Güvenin sağlanmasında öğretmenin öğrenciye yaklaşım biçimi oldukça etkilidir. Öğrenciler, duygu ve düşüncelerinin anlaşıldığını, kendilerine önem verildiğini ve kendilerine şüpheyle yaklaşılmadığını hissettikleri zaman öğretmene güvenmeye ve ona karşı daha açık olmaya başlayacaklardır (Otrar, 2004, s. 351). Öğrencilerle iletişimin açık olması okulda yaşanan birçok problemin de aşılmasına katkı sağlar. Birbirini anlayan ve güvenen kişiler birbirine zarar vermekten de kaçınırlar.

Öğretmenlerin para ya da mal karşılığı işlem yapması, kişisel çıkarları için mesleğini kullanması, kendi öğrencilerine para karşılığı ders vermesi, kendi kitap ya da ders materyallerini zorlama ile öğrencilere satması, öğrenci velilerinden pahalı hediyeler kabul etmesi öğretmene olan güveni olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında diğer öğretmenlerle ilgili olumsuz yorumlar ve dedikodu yapması öğretmenlerin güvenilirliğini zedelemektedir (Aydın, 2006, s. 65-71). Öğretmenin benzer davranışlara her zaman aynı tepkiyi vermemesi, bazen kabul ettiği bir davranışı bazen onaylamaması öğrenciyi çelişkide bırakır (Otrar, 2004, s. 354). Bu şekilde tutarsız davranışlar güven oluşmasına da engel olacaktır. Bu nedenle öğretmenin tutarlı davranışlar sergilemesi, mesleğiyle ilgili prensiplere bağlı kalması, dürüst davranması öğrencilerin güvenini kazanmasını sağlar. Öğretmenini dürüst ve güvenilir bulan öğrenciler yalan söyleme, çıkarıcılık sağlama gibi birtakım kötü davranışlardan da uzaklaşırlar. Aynı zamanda öğrencinin kişisel sorunlarını öğretmenle paylaşması, çözüm önerileri için danışması öğretmene güvenmesiyle yakından ilgilidir. Eğer öğrenci, paylaştığı özel bilgileri öğretmenin başkalarına anlatacağıyla ilgili şüphe duyuyorsa bunları öğretmenine

anlatmaz. Bu durum hemen müdahale edilmesi gereken sorunların da ortaya çıkmasını engellediğinden ileride çok daha büyük sorunlar yaşanmasına sebep olur.

Demokrasi

Öğrencilerin demokrasi kültürünü okulda yaşayarak kazanması ile toplumda yaşanan bağnazlık, hoşgörüsüzlük azalır. Sınıfta demokratik ortamın oluşması ve öğrencilere bu bilincin verilmesi ise öğretmenlerin davranışlarıyla yakından ilgilidir. Öğretmenin sınıfta öğrencileri de birey olarak kabul ederek davranması, yapılacak uygulamalarla ilgili onların da fikrini sorması ve farklı düşünenlere de saygı göstermesi öğrencilerin demokrasiyi yaşayarak öğrenmesini sağlar. Böyle bir ortamda yetişen bir öğrenci okul içindeki ve dışındaki sosyal ilişkilerinde demokratik olmaya özen gösterir.

Demokratik öğretmen sınıfta öğrencilerinin kendi duygu ve düşüncelerini açıklamasına fırsat vererek onların farklı bakış açılarının olabileceğinin farkına varmasını sağlar. Özellikle öğrencinin düşüncelerinin yargılanmadan dinlenmesi ve onlara da yorum hakkının verilmesi sınıfta demokratik bir ortamın oluşmasına katkı sağlar (Garrahy, 2001, s.89). Demokrasi, kişinin kendini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olmasını belirtir. Sınıfta ise demokrasinin olup olmadığını karar alma biçimine bakarak anlarız (Sarı ve Dilmaç, 2004, s. 82). Öğrencilerin de sınıfla ilgili kararlarda kendi seçimleri olabileceğinin farkında olan öğretmen onlara da söz hakkı vererek öğrencilerin sınıfın üyeleri ve sahipleri olduklarını hissettirir. Öğretmenin sınıfın öğrencilere ait olduğunu söylemesi ve nasıl bir sınıf istediklerini sorarak onlarla görüş alış verişinde bulunup, birlikte tartışarak kurallar oluşturması sınıfta demokratik uygulamaların olduğu göstermektedir (Bohn, vd. 2004, s. 281). Özellikle kuralların oluşması sırasında öğrencilere söz verilmesi, bu kuralların etkili şekilde uygulanmasını sağlar. Öğrenciler kendi fikirlerine değer verildiğini, sınıfla ilgili kararlar da kendilerinin de söz sahibi olduklarını hissettikleri zaman bunların uygulanmasında sıkıntı yaşamazlar.

Öğretmenler öğrencilerini önyargısız, açık, istekli, suçlamadan ya da onların fikirlerini yönlendirmeden dinleyebiliyorsa demokratik tutum sergilemiş olurlar. Ancak günümüzde öğrencilerle bu şekilde iletişime girebilen öğretmenlerin sayısı oldukça azdır (Wrigley, 2003, s. 101, 102). Birçok öğretmen her konuda kendilerinin haklı olduğunu, kendi bakış açılarının en doğrusu olduğunu düşündüklerinden öğrencilerin fikirlerini uygulamak bir yana dinlemeye

dahi tahammül edememektedirler. Sırf kendi gibi düşünmediğinden öğrencilerine olumsuz tutum geliştiren, ön yargılı davranan öğretmenler maalesef öğrencilerinin eğitim sürecini de olumsuz yönde etkilemektedirler.

Öğrencileri etkileyebilmek ve onlara yararlı olabilmek için öğretmenlerin kendi duygularını da bu sürece katması gerekir. Özellikle sosyal ve akademik alanda başarısız öğrencilerin gelişimi öğretmenlerin sınıfta demokratik tutum sergilemesine bağlıdır. Hiçbir okul öğrencisini gözden çıkarmamalı, onları kazanma yoluna gitmelidir (Tang ve Choi, 2009, s. 10, 11).

Disiplin; öğrencilerde saygı, sorgulama ve iç-kontrolü geliştirmek için kullanılır. Sınıfla ilgili kararlar alınırken öğrencilerin de sürece katılması sağlanarak, demokratik bir sınıf ortamı oluşturulur. Öğretmenler çatışmaları barışçıl şekilde çözmeleri, daha düşünceli olmaları ve kendilerini eleştirebilmeleri konusunda öğrencilere yardımcı olarak demokratik uygulamalar gerçekleştirirler (Narvaez, 2006, s.713, 714). Bunları gerçekleştirmek için ise öğretmenin de bu özellikleri taşıması ve otoriter uygulamalardan uzak durması gerekir.

Öğretmenler öğrenciye sevgi gösterip, saygı duyarlarsa, demokratik tutum sergilemiş olurlar. Otoriter öğretmen ise endişe ve korku ortamı yaratır ve öğrenciye karşı anlayışsız davranır. Hoşgörünün olmadığı, stresli bir ortamda ise öğrenmenin gerçekleşmesi oldukça zordur. Demokratik öğretmen davranışları arasında öğrencilere karşı şiddet uygulamaktan kaçınmak, onların üzgün olduğu zamanların farkına varıp moral vermek, ödül yoluyla öğrencileri desteklemek ve onların isteklerini de dikkate almak sayılabilir. Otoriter bir öğretmen ise genelde öğrencilere şiddet uygular, ceza yoluyla istenmeyen davranışları gidermeye çalışır, öğrencilerin isteklerini dikkate almaz ve değişiklikleri hoş karşılamaz (Kılıç, Kaya, Yıldırım ve Genç, 2004).

Öğretmenler öğrencilere karşı çok katı otorite uygulamak, fiziksel cezalar vermek yerine onlara insan hakları, evrensel vatandaşlık, barış ve eşitlik gibi demokratik değerleri benimsetmelidir. Sınıfla ilgili kararlar alınırken öğrencilerin de konuyla ilgili fikirlerinin alınması, grup tartışması sonucunda karara varılması bazı öğretmenlerce sınıfta çok gürültü olacağı, zaman ve enerji kaybına yol açacağı düşünülerek uygulanmayabilir (Davies, 2002, s.260). Gerçek hayatta öğrencilerin demokrasiye uygun hareket etmesi bu tip uygulamaların sınıfta gerçekleştirilmesine bağlıdır. Eğer öğretmen sınıfta demokrasiyi hayata geçirecek

pratikler yapmıyorsa öğrencilerde ileride başkalarının fikirlerini öğrenme yoluna gitmeden doğrudan kendi düşüncelerine göre karar alırlar.

Demokratik öğretmen farklılıklara tepki göstermek yerine, bunları zenginlik olarak kabul eder. Farklı düşünen ve farklı yaşayan öğrencilere saygı duyar. Toplumsallaşmanın gereği olan grup çalışmaları, işbirliği, ortak karar alma, eşitlik, sosyal norm ve değerlere sınıfta önem verilir. Özellikle öğrencilerin görüşlerinin alınmasına, oylama yapılmasına ve kuralların üstünlüğüne değer verilir (Yapıcı, 2007, s.1-5). Demokratik sınıf ortamında öğrencilerin de haklarına saygı duyulur. Böyle bir ortam ise öğrencilerin de ileride başkalarının tercihlerinden rahatsız olmamasını, eşitliğe önem vermesini ve insana saygı duymasını sağlar. Başkalarını farklı düşünceleriyle ilgili olumsuz şekilde yargılamamak, onları öteki olarak kabul etmemek ancak kişinin yaşamında demokrasinin tam olarak yerleşmesiyle mümkün olur. Öğrencilerin ileride toplumdaki farklılıklara saygı duyması okulda da bu tip eğitim alarak, işbirliği içinde yaşamayı öğrenmelerine bağlıdır. Başkalarının haklarının önemini kavrayıp sırf kendi hakları uğruna birçok kişiyi mağdur etmemek için kişide hak, eşitlik, adalet, hoşgörü gibi değerlerin tam olarak içselleşmesi gerekir.

Hoşgörü

Günümüzde insanların en küçük yanlışlıklarından dolayı acımasız şekilde eleştirilmesi ya da çok sert tepkilerle karşılaşması toplumda hoşgörünün azaldığının da en önemli göstergesidir. Herkesin mükemmel olmadığı ve hatalarının da olabileceği düşünülerek insanların birbirine karşı daha anlayışlı olmasıyla birçok yanlışın düzelmesi de mümkün olur. Özellikle okullarda öğrenciler arasında küçük bir yanlış anlamaya karşı bile tahammülsüzlük, en küçük hataların bile kavga sebebi sayılması ve giderek artan şiddet olayları toplumun giderek hoşgörsüz olduğunu göstermektedir. Bu duruma son vermek ve yeniden hoşgörü toplumu olabilmek tabii ki mümkündür ve bu konuda en önemli sorumluluk da aile ve eğitim kurumlarına düşmektedir. Okullarda hoşgörü, anlayış, saygı gibi değerlerin öğretmenler tarafından uygulanması ve bu konuda öğrencilere örnek olunması ile öğrenciler arasındaki hoşgörsüzlük azalacaktır.

Hoşgörü farklı olana katlanmak ve onu kabul etmek olarak tanımlanabilir. Bunu gerçekleştirebilecek kişi kendi düşünce ve yaşam tarzının tek doğru olmadığını bilincinde olmalı, özgüven ve bağımsızlık gibi özellikleri taşımalıdır (Uluğ, 2009, s. 20). Hoşgörü

olumlu davranışların oluşmasında etkilidir. Ancak görmezden gelmeyle hoşgörü arasında fark vardır. Öğrencinin her eylemi veya belli davranış kurallarına uygun olmayan davranışları hoş görülemez. Öğrencilerin bazen yanlış yapılabileceği ve buna karşı anlayışlı olunması gerektiği unutulmamalıdır. Öğretmen, istemeden yapılan ve sürekli tekrarlanmayan davranışlara hoşgörü ile yaklaşırsa ileride olumsuz davranışların yaşanmasını önleyebilir (Başar, 1999, s. 118). Eğitim ortamında hoşgörünün olması öğrencinin isteklerinin bazı kısıtlamalar dışında yerine getirilmesini sağlar. Öğrencinin olumlu davranışlarının desteklenmesi, kabul görmesi onun duygusal ve sosyal açıdan dengeli bir birey olarak yetişmesine olanak verir (Otrar, 2004, s. 355). Kendine değer verilen, hoşgörüyle yaklaşılacak öğrenci başkalarıyla ilişkilerinde kendi de bunlara dikkat etmeye, farklılıklara saygı göstermeye başlar.

İnsan her şeyden önce insan olduğu için değerli bir varlıktır ve bu nedenle ona değer verilmeli, saygı duyulmalıdır (Aydın, 2006, s. 70). Hatalı davranışlarından ya da farklı düşüncelerinden dolayı kendine değer verilmeyen kişi zamanla başkalarına karşı hoşgörüsüz tutumlar geliştirir. Bu durum paylaşılan ortak değerler oluşturularak çözülebilir. Öğrenciler arasında paylaşılan ortak değerlerin olması gerektiğine inanan bir öğretmen sınıfta bunu sağlamaya yönelik davranışlarda bulunur (Bohn, vd. 2004, s. 280). İyi davranışların insanlara saygının belirtisi olduğunu öğrencilerin de anlaması ve bu yönde davranmaları için onları teşvik eder ve hoşgörülü davranır. Bunun sonucunda birbirine değer veren, saygı gösteren ve sınıfta birbiriyle yardımlaşan öğrenci davranışlarıyla karşılaşılır.

Öğretmenin öğrencilere karşı dayak, şiddet, hakaret, belli özellikleri nedeniyle aşağılama gibi davranışlarda bulunması onun kişiliğine saygı göstermediğinin ifadesidir. Kendine değer verilmeyen ve hoşgörüyle yaklaşılmayan öğrencilerin duygusal gelişimlerinde bu tip davranışlar büyük zararlara sebep olmaktadır (Aydın, 2006, s. 70). Aynı zamanda öğrencilerle alay etmek, onlara kaba davranmak, psikolojik ve fiziksel şiddet uygulamak öğrencilerde olumsuz davranışlara da yol açmakta ve öğrenmenin gerçekleşmesini engellemektedir. Eğer öğretmen öğrencinin duygularını anlamaya çalışır, öğrencilerin davranışlarının nedenleri ile ilgili onlarla konuşursa ve öğrenciye hatalarını düzeltmesi için zaman tanırırsa sınıf içinde de güven atmosferi gelişir. Öğrenci öğretmenin kendini yargılamadığının, ruhsal durum ve ihtiyaçlarının farkında olduğunu bildiği için zamanla kendi davranışlarını kontrol etme alışkanlığını geliştirir. Öğretmenin sınıfta olumsuz davranışlara hemen müdahale etmesi, kendi kurallarına uyulmasını istemesi ve öğrencilerin isteklerini

dikkate almaması öğrencilerin daha fazla problem çıkarmasına sebep olur (Korkmaz, Hasıl-Korkmaz ve Özkaya, 2007, s.71, 72).

Sınıfta hoşgörülü bir ortam olmadığında öğrenci korku ve kaygı duymaya başlar. Öğretmenin öğrenciye öfkelenmesi, onu tehdit etmesi öğrenciyi kendini arkadaşları karşısında sıkıntıya sokabileceğinden öğrenci zamanla hem öğretmene hem de okula karşı olumsuz duygular geliştirebilir. Ancak öğretmen derste arada şakalar yapıp, öğrencilere güler yüzlü davranırsa, onları küçümsemez ve anlamaya çalışırsa öğrenci zamanla kaygılarından kurtulur ve olumsuz tutum ve davranışları azalır (Başar, 1999, s. 70). Öğrenciler arasında yaşanan olumsuzlukların önlenmesi için öğrencilere hatalara karşı tahammül gösterebilme, kendilerinin de kimi zaman hatalı olabileceğini anlatma, hatalardan ders alınabileceğini göstermek yararlı olur. Ayrıca yanlış yapan kişiye bir fırsat daha verme, öfke kontrolü gibi konularda öğrencilerin eğitilmesiyle hoşgörüsüz davranışlarda da azalma olabilir. Empati yeteneği gelişen kişi olayları karşısındaki kişinin bakış açısına göre değerlendirebilme özelliğine sahip olduğundan birçok durumda daha hoşgörülü davranabilir. Öğretmenlerin bu özellikleri öğrencilere kazandırması da onlara karşı yaklaşımlarında hoşgörü ve anlayışın hakim olmasına bağlıdır.

Adalet

Adalet kişiler arasında eşit muameleyi simgeler. İlişkilerde eşitlik ve adaletin olmaması güveni zedeleyeceği gibi farklı şekillerde tepkileri de beraberinde getirir. İnsan ilişkilerinin ön planda olduğu eğitim kurumlarında da adil uygulamalar son derece önemlidir. Çünkü her insan haksızlık yapılmamasını, başkalarıyla eşit hakları paylaşmayı ister. Sınıf ve okuldaki uygulamalarda tüm öğrencilere eşit davranmak, kız- erkek, çalışkan-tembel gibi ayrımlar yapmamak son derece önemlidir. Öğrencilerden bazılarını karşı daha çok ilgi göstermek, bazılarını daha anlayışlı davranırken bazılarını daha hoşgörüsüz davranmak gibi uygulamalar öğretmenlerin adaletsiz davranışlarından bazılarını örnek gösterilebilir. Bu durum öğrencilerin öğretmenine olan güvenini de olumsuz etkilemektedir.

Adalet, insanlara eşit saygı göstermeyi tanımlar. Bütün insanlar eşit olup, yaşamın korunması, özgürlük ve mutlu olma gibi haklara sahiptirler (Haynes, 2002, s. 126). Bu bağlamda da öğrencilerin haklarının esirgenmemesi ve hepsine adil davranılması gerekmektedir.

Eğer öğretmen belli öğrencilerin tarafını tutuyorsa ya da belli grupları diğerlerine göre daha üstün görüyorsa taraflı davranmış olur. Eşit davranan öğretmen her öğrencinin bakış açısına değer verir, onları aşağılamaz. Öğrencilerle ve aileyle ilişkilerde, not verme işlemlerinde, sınıf yönetiminde öğretmenlerin adil davranması belli moral değerlere sahip olmalarıyla yakından ilgilidir. (Osguthorpe, 2008, s. 296,297).

Öğretmen sınıfta söz hakkını adil olarak veriyor, sınıf içi ve dışındaki etkinliklere katılımda eşitliği gözetiyorsa, öğrencilerin performanslarını değerlendirirken yansız davranıyorsa öğrencilerde adalet duygusunun gelişmesine örnek olur (Aydın, 2006, s. 62-64). Ancak başarılı öğrencilerle daha çok ilgilenen, velisinin mesleğine göre bazı öğrencilere daha yakın davranan öğretmenler eşitlik ilkesine aykırı davranmaktadırlar.

Öğretmen öğrencilerle ilgili yargıya varırken adil davranmalı. Öğrencilerin kolay incinebilir, hassas yanlarına karşı özenli olmalı ve bazı öğrencilere karşı aşırı ilgi göstermemelidir (Jones, 2005, s. 146). Öğretmen eşitlik gibi değerleri davranışlarına yansıtarak somutlaştırır. Değerlendirme sürecinde adil davranmayan bir öğretmen öğrencilere eşitlik konusunda iyi bir rol model olamaz.

Çocuklarda cinsiyet eşitliği ile ilgili görüşlerin oluşmasında medya ve aile kadar eğitim kurumları da önemli bir role sahiptir. Öğrencilerin günün büyük bir bölümünü okulda geçirdikleri düşünüldüğünde akranlar arası ilişkiler, yönetici ve öğretmenlerle ilişkilerin dokusu cinsiyet eşitliğiyle ilgili tutumun benimsenmesinde daha çok önem kazanmaktadır. Eğitimcilerin davranışları bu konuda örnek oluşturmakta ve öğrencilerin cinsiyetle ilgili düşüncelerini bilinçli ya da bilinçsiz şekilde etkilemektedir.

Cinsiyetle ilgili Amerikan Kadın Üniversite Birliği, 1999; Wheeler, 1993; Bennett ve LeComplete, 1990 tarafından yapılan araştırmalar kız öğrencilerin eğitim hayatları süresince ayrımcılığa maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Sınıf içi cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olarak öğretmenlerin Matematik ve Fen Bilgisi dersinde erkek öğrencilerin daha zeki olduklarını düşünmeleri ve kız öğrencilere göre sporla daha ilgili olduklarının düşünülmesi, erkek öğrencilerin daha ilginç ve heyecanlı bulunması, erkek öğrencilerin sınıf içinde daha aktif olması ve öğretmenlerden daha çok geri dönüt, eleştiri, yardım ve övgü alması, söz hakkı almadan konuşan erkek öğrencilerin eleştirilmemesi gibi örnekler verilebilir (Garrahy, 2001,

s. 81-86). Daha eşitlikçi bir sınıf ortamı sağlanması için öğretmenlerin sınıf içi aktivitelerde kız ve erkek öğrencilere aynı derecede söz hakkı vermesi, kurallara uymayanlara farklı davranmaması, sınıfta favori öğrencilerinin olmaması gerekir. Sınıf içi aktivitelerde ve not verirken öğrencinin kim olduğuyla değil yaptıkları ile değerlendirilmesi öğretmenin bazı öğrenciler karşı haksızlık yapmasını da önler. Bu şekilde davranan öğretmenler öğrencilerin de birbirlerine eşit, adil davranmalarına da yol gösterici olurlar.

İlgili Araştırmalar

Öğretmen ve öğrenci arasında ilişkinin yapısı, öğretmenin kişilik özelliklerinin öğrenci davranışlarına katkısı oldukça önemlidir. Özellikle öğretmenlerin iyi bir model olarak çocukların karakter gelişimini olumlu etkilediği düşünüldüğünde konuya gerek yurt içi gerekse yurtdışında yapılan çalışmalarda sıkça yer verilmiştir. Bunlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki yönetici ve öğretmenlerin belirli özellikler taşıması ve bunları öğrencilere aktarması başta sorunlu davranışlara çözüm olmak üzere eğitime birçok açıdan katkı sağlar.

Öğretmenlerle ilgili yapılan araştırmaların bulgularında öğrencilere model olma rolü üstlenen öğretmenlerin empati kurma, adalet, demokrasi gibi niteliklerinin önemli olduğu, öğrencilerin özgüven kazanmalarını destekleyen, onlara saygı duyan, rehberlik eden öğretmenlerin ideal öğretmen olarak benimsendiği belirtilmektedir.

Araştırmalarda sorunlu davranışların nedeni olarak değerlerdeki bozulmanın ve aile faktörünün önemine vurgu yapılmıştır. Okullarda karşılaşılan sorunlu davranışlar arasında izinsiz konuşmak, gürültü yapmak, sorumluluklarını yerine getirmemek sayılabilir. Öğrencilerin sorunlu davranışlarının aşılmasında öğretmenlerin genelde öğüt verme yolunu kullanıldığı saptanmıştır.

Yeşilyurt ve Çankaya (2008) Elazığ il merkezinde 2006- 2007 eğitim-öğretim yılında 225 öğretmen üzerinde yaptıkları çalışmada sınıf yönetiminde öğretmen niteliklerini araştırmışlardır. Bulgulara göre öğretmenlerin genel anlamda vizyon geliştirme, etkin dinleme, model olma, öğrencilere adil davranma ve onları karar sürecine katma gibi niteliklere sahip olduğu ancak empati kurma, kriz yönetimi, geçmiş olaylara takılmama, çatışma yönetimi gibi bazı konularda istenen niteliklere sahip olmadıkları saptanmıştır.

Cinsiyet, branş, öğrenim durumu ve kıdeme göre öğretmen niteliklerinin farklılaştığı, erkek öğretmenlerin, sınıf öğretmenlerinin, ön lisans mezunlarının ve 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olanların niteliklerinin daha üst düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Gökdaş, Van ilinde ilköğretim ikinci kademe öğretmenleri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin sorunlu davranış nedenlerinin toplumsal değerlerde yıpranma, aile içi şiddetin fazla olmasına dayandığını tespit etmiştir. Öğretmenlerin bu davranışlara sözlü uyarı ya da öğüt verme ile tepkide buldukları saptanmıştır (Gökdaş, 2007, s.263).

Keskin ve Saltürk tarafından gerçekleştirilen çalışmada yöneticilerin kişisel farklılıkları ile çalıştıkları örgütün başarısı ve çalışanların başarı algılaması arasında ilişki incelenmiştir. Kişilik farklılıklarının davranış farklılıklarına neden olduğu, kişilik yapısının örgüt başarısını etkilediği İMKB -100 listesinde yer alan şirket yöneticilerinden elde edilen verilerle ortaya çıkarılmıştır. Dışa dönük, kendine güvenen, sosyal, karşısındakiyle empati kurabilen yöneticiler takım ruhuna yatkın olup astların % 70'i tarafından başarılı bulunmuştur. Ancak bağımsız, rahat davranan yönetici kişilikleri de mevcut olup, astların bu yöneticilerle ilgili başarı algısının yükselmesi için yöneticilerin beraber çalışma ve sosyalleşmeye, astlara karşı anlayışlı tutum geliştirmeye önem vermesi gerektiği sonucuna varılmıştır (Keskin ve Saltürk, 2008, s.210).

Telli, Brok ve Çakıroğlu Bursa'da 21 lise öğretmeni ve 276 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerden ideal öğretmenin özelliklerini belirtmelerini istemişlerdir. Araştırma bulgularına göre ideal öğretmen davranışları; öğrencileri motive etmek, onlara rehberlik etmek, özgüven kazanmalarına yardımcı olmak, öğrencilerle olumlu ilişkiler kurmak ve onlara saygı göstermekten oluşmaktadır (Telli, vd. 2008, s. 118).

Okul yöneticilerinin öğrencilere değer kazandırmadaki rolünün Elazığ ilinde toplam 1256 ilköğretim ve lise öğrencilerine uygulanan anketle araştırıldığı çalışmanın bulgularına göre kız öğrencilerin ve ilköğretimdeki öğrencilerin yöneticileriyle ilgili görüşlerinin daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Milli, manevi, evrensel ve okula ilişkin kültürel değerlerin incelendiği çalışmada özellikle evrensel ve okul kültürüyle ilgili değerlerin aktarılmasında yöneticilerin rolünün düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin okulda haklarını özgürce arayamadıkları, okula özgü sembol, şarkı, marş gibi kültürel değerlerin olmaması,

demokrasi bilincinin kazandırılması gibi yönlerden okul yönetiminin eksikleri olduğu görülmüştür (Boydak-Özan, vd. 2009, s. 63-71).

14 liderin moral yönünün araştırıldığı nitel çalışmada liderlerin moral gelişim sürecinde aile, eğitimci, arkadaşlar, manevi değerler ve bazı önemli tecrübelerden etkilendikleri saptanmıştır. Liderlerin moral gelişimi ile başkalarını destekleme arasında ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca moral liderlik özelliklerini taşıyanların stresin yoğun yaşandığı iş ortamında rahatlatıcı yaklaşımları daha sık kullandıkları, insanları önemsedikleri, saptanmıştır (Maldonado, vd. 2003).

Keating, vd. (2002) Avusturya ve İrlanda'da yönetici ve öğrenciler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada sosyal ve kültürel özelliklerin değerler ve uygulamalar üzerindeki etkisi açısından iki ülkenin ne kadar benzerlik ya da farklılık gösterdiğini karşılaştırmışlardır. Ayrıca öğrencilerin kültürel değerlere ilişkin algısının yöneticilerle aynı olup olmadığı araştırılmış ve bulgulara göre cinsiyet eşitliği, güç mesafesi, topluluk bilinci gibi kültürel özelliklerin değer algısına ve uygulamalara etkisi olduğu saptanmıştır. Her iki ülkede öğrencilerin cinsiyet eşitliğine yöneticilerden daha fazla önem verdiği, güç mesafesinin yöneticiler tarafından daha çok önemsendiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak her iki ülkenin de kültürel ve sosyal özelliklerin yönetici ve öğrenciler üzerinde etkisi olduğu ve hiçbir grubun değer yargılarının sosyal ve kültürel özelliklerden ayrı düşünülmemeyeceği vurgulanmıştır.

Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin rol model davranışlarından saygı, önemseme ve ilgi kavramlarının ilişkili oluşu ve bunun da kişilikten etkilendiği saptanmıştır. Öğretmenlerin davranışları ve hümanizm arasında ilgi olduğu ve destekleyici örgüt ortamının bunu arttırırken; market odaklı yaklaşımların okullarda uygulanmasının bunu azaltacağı belirtilmektedir.

Tang ve Choi (2009) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin profesyonel yaşamı ve bunu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Öğretmenlerin kendini profesyonel olarak geliştirme arzusu ile moral amaçlar, bilgi birikimi ve okulların destekleyici örgüt yapısı arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak okullarda zamanla performans odaklı kültür ve market odaklı yaklaşımların uygulanması ile hümanizmin azalacağı ve bunun da öğretmenlerin moral amaçlara olan ilgisini olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir.

Sange (2001) tarafından öğretmenliğin moral boyutunun araştırıldığı çalışmada öğretmenlerle görüşme yapılmış ve moral tanımı yapmaları istenmiştir. Öğretmenlerin tanım yaparken saygı, önemseme ve ilgi gibi kavramlardan yararlandığı görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin moral değerlerle ilgili inançlarının sınıftaki uygulamalarını etkilediği ve öğretmen olarak nasıl bir kişiliğe sahip olduklarını belirlediği saptanmıştır.

Adalet olgusunu İngiltere'deki okul liderlerinin ne derece uyguladığını araştırmak amacıyla liderler, okuldaki çalışanlar ve öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Etkili liderlerin sosyal adaletle ilgili güçlü değerlere sahip olduğu, ancak bazı durumlarda liderlerin moral ikilem yaşadıkları eşitlik, adalet gibi değerlerle uygulanması gereken kural ve politikaların çeliştiği saptanmıştır (Stevenson, 2007).

Yöneticilerle ilgili araştırmalar yönetici karakterinin ve sahip olduğu özelliklerin yönetim sürecini etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Empati kurma, güven, sosyallik gibi özelliklerin başarıyı etkilediği saptanmıştır. Ayrıca moral liderlik ile başkalarını destekleme arasında ilişki görülmüş, stresli iş ortamlarında başkalarını önemseme, rahatlatıcı yaklaşımlar gibi özelliklerin uygulandığı saptanmıştır. Ancak yöneticilerin değerlerin aktarılmasındaki rolünün incelendiği başka bir araştırmada evrensel ve okul kültürüyle ilgili değerlerin aktarılmasında ve demokratik uygulamalarla ilgili yöneticilerin tam olarak rol modellik yapamadığı görülmüştür. Yine yöneticilerle ilgili yapılan çalışmada cinsiyet eşitliğinin yöneticiler tarafından öğrencilere göre daha az önemsendiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda sosyal ve kültürel değerlerin yönetici ve öğrencileri etkilediği bulunmuştur.

BÖLÜM III

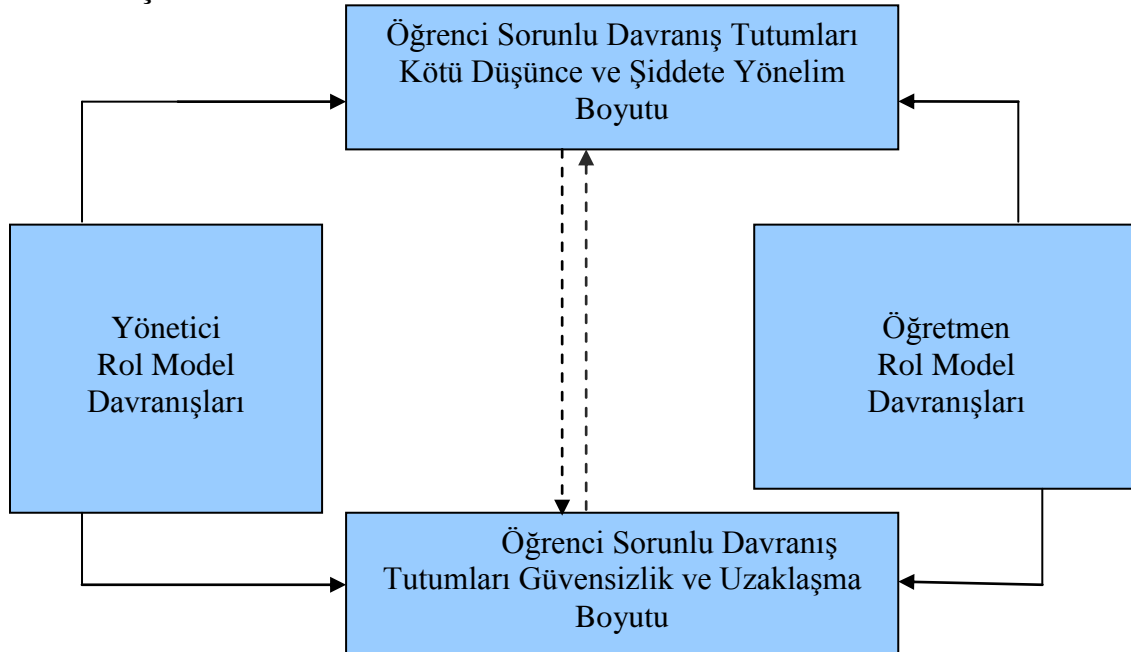
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama teknikleri, bilgi toplama süreci, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Orta öğretim öğrencilerinin algısına göre yönetici ve öğretmen rol model davranışları ile bunun öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarıyla ilişkisi ve bu tutumların birbiriyle ilişkisi konusunda gerçekleştirilen bu araştırma ilişkisel ve betimsel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırma modeli Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Anadolu ve Avrupa yakasında 2010-2011 eğitim-öğretim yılında orta öğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Hedef Evren

İstanbul Anadolu yakasından Kadıköy, Üsküdar, Ümraniye, Maltepe, Kartal ve Pendik ilçeleri ile Avrupa yakasından Şişli ve Esenyurt ilçelerinden olmak üzere evreni temsil edebilme niteliğine sahip ve çeşitli sosyo-ekonomik bölgelerdeki okullardan 1000 kişiden oluşmaktadır.

Örneklem

Araştırma örneklemini oluşturan okullar genel lise, meslek lisesi, teknik lise, anadolu lisesi ve anadolu meslek lisesi olmak üzere tabakalara ayrılmıştır. Bu tabakalardan sırasıyla 2 genel lise, 2 anadolu lisesi, 2 anadolu meslek lisesi, 2 meslek lisesi ve 2 teknik lise seçilmiştir. Örneklem grubuna meslek liseleri, genel lise ve anadolu liselerinde eğitim gören öğrenciler okullara farklı kriterlerle alınma söz konusu olduğundan ve öğrenci özelliklerinde de farklar olduğundan dahil edilmiştir. Bu durumun öğrencilerin tutum ve algıları arasında fark yaratıp, yaratmadığını tespit edip karşılaştırma yapmak amaçlanmaktadır.

Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacı ile ilk olarak daha önceden belirlenmiş örneklem grubundaki öğrencilerin okullarında araştırmayı yürütmek için gerekli izinler alınarak, bu okullarda bulunan yöneticiler ve psikolojik danışmanlar ile gerekli bağlantılar kurularak, belirlenen gün ve saatlerde bizzat araştırmacı ve okulun psikolojik danışmanı ile birlikte belirlenen sınıflarda 40 dakikalık ders süresinde bireyi tanıma formu ve hazırlanan ölçek uygulanmıştır. Uygulama yapılan sınıflar araştırmacı tarafından random belirlenmiş ve uygulamadan önce öğrencilere araştırmanın amacı detaylı olarak açıklanmıştır.

Ölçme Araçları

Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek ile verilerin toplanması amaçlanmaktadır. Ölçek oluşturulurken literatür taraması, öğretmen, öğrenci ve uzman görüşlerinin alınması sağlanarak oluşturulan soru havuzundan incelemeler sonucunda 85 soru 5’li likert ölçeği şeklinde düzenlenmiştir. Araştırma anketi dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde okul türü, sınıf, cinsiyet ve sınıf tekrarına ilişkin olmak üzere kişisel bilgiler, ikinci bölümde

öğrencilerin yöneticinin rol model davranışlarına ilişkin algılarına yönelik 30 soru, üçüncü bölümde öğrencilerin öğretmenlerin rol model davranışlarına ilişkin algıları 30 soru yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise öğrencilerin sorunlu davranışlara ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla 25 soru yer almaktadır.

Genel lise, meslek lisesi ve anadolu liselerinde okuyan öğrenci profili farklı olduğu için bu gruplar arasında karşılaştırma yapmak amacıyla araştırmada farklı tür liselerden öğrencilere yer verilmiştir. 9. sınıflar okul, yönetici ve öğretmenlerini yeni tanımaya başladığından araştırma kapsamına alınmamış, 10 ve 12. sınıflardaki öğrencilerle okulun ilk ve son yıllarındaki tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sınıf tekrarı yapan öğrencilerin okula karşı olumsuz tutum geliştirip geliştirmediğini tespit etmek için bu değişkene örnekleme yer verilmiştir. Cinsiyetin tutum ve algı üzerinde ilişkisini tespit etmek için ölçekte cinsiyet değişkenine de yer ayrılmıştır.

Yönetici rol model davranış ölçeğinin oluşması sürecinde literatür taraması sonucuna göre (Cavanagh ve Romanoski, 2006; Costa, 2006; Silcox ve Cavanagh, 2002; Kisfalvi, 2002, s. 489-518; Haynes, 2002; Elbot, 2000; Wong, 1998, s.114-122) sorular hazırlanmıştır. Yönetici, öğretmen, öğrenci ve uzman görüşlerinin alınması sağlanarak oluşturulan soru havuzundan incelemeler sonucunda 200 öğrenci üzerinde pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve asıl ölçek 1000 öğrenciye uygulanmıştır.

Öğretmen rol model davranış ölçeğinin oluşması sürecinde literatür taraması sonucuna göre (Tang ve Choi, 2009; Longaretti ve English, 2008; Burden ve Byrd, 2007; Emer, Evertson ve Worsham, 2006; Cunningham ve Corderio, 2006; Berkowitz ve Bier, 2005, s. 270-280; Davidson, 2005, s. 240,241; Elbot, 2000; Verkuyten, 2002) sorular hazırlanmıştır. Yönetici, öğretmen, öğrenci ve uzman görüşlerinin alınması sağlanarak oluşturulan soru havuzundan incelemeler sonucunda 200 öğrenci üzerinde pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve 1000 öğrenciye ölçek uygulanmıştır.

Öğrenci sorunlu davranış tutum düzeyi ölçeğiyle literatür taramasında (Emer, Evertson ve Worsham, 2006; Shaw, 2006; Bohn, Roehrig ve Pressley, 2004; Borophy ve McCaslin, 1992) kötü düşünce-şiddete yönelim, güvensizlik-uzaklaşma boyutlarıyla ilgili sorular oluşturulmuştur. Yönetici, öğretmen, öğrenci ve uzman görüşlerinin alınması sağlanarak oluşturulan soru havuzundan incelemeler sonucunda 200 öğrenciyle pilot uygulama yapılarak

1000 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Ölçeklerle ilgili faktör analizi sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yönetici rol model davranışlarına ilişkin algı düzeylerini bulmak için yapılan faktör analizi sonucu, varyans ve güvenilirlik katsayı değeri Tablo 1’de gösterilmiştir. 22. madde ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği için çıkarılmıştır. Ölçekte bulunan 2, 5, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 21, 23, 25, 26, 27 ve 29. maddeler ters puanlanmıştır.

Tablo 1. *Yönetici Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi*

Maddeler	Faktör yükü
1-Hatamızı telafi etmek için bir şans daha verirler	,639
2-Farklı ırklardan ya da mezheplerden olan kişilere karşı ayırım yaparlar	,418
3- Verdikleri sözleri yerine getirirler.	,663
4- Öğrencilerle ilgili karar alırken sınıf ve okul temsilcilerine de söz hakkı verirler.	,535
5- Saçları uzun olan erkek öğrencilere berbere göndermek, saçını kesmek gibi cezalar verir, küçük düşürürler.	,590
6- Okul kıyafetinin değişmesi vb. konularda öğrencilere anket yapar, fikirlerini alırlar.	,492
7- Velisi okul aile birliğinde görevli olanlara özel ilgi gösterir, onlara daha çok önem verirler.	,498
8- Sır verdiğimizde sırrımızı tutarlar.	,580
9- Kurallara uygun davranmadığımızda hemen kızar, bağırırlar.	,564
10- Okula fazla bağlı yapanların kıyafetlerini, saçını kontrol etmez, onlara karışmazlar.	,512
11- Sorunları olan öğrencilere ilgiyle yaklaşır, sorunlarını çözmeye çalışırlar.	,621
12-Sınıf ve okul temsilcisinin seçim yoluyla demokratik bir şekilde belirlenmesini sağlarlar.	,336
13- Bizlerle konuşurken genelde sinirlidirlir ve bizi azarlarlar.	,626
14- Derslerde başarılı bir öğrenci kurallara uymadığı zaman affederler.	,555
15- Bizi önemserler.	,695
16- Aralarında anlaşmazlık yaşayanlar olduğunda her iki tarafa da söz hakkı verir, dinlerler.	,595
17- Kıyafetleri kurallara uygun olmayanları herkesin içinde uyarır, rencide ederler.	,587
18- Hata yaptığımızda nedenini açıklamak için fırsat verirler.	,709
19- Kurallara uymayan (sigara içmek, kopya çekmek, geç kalmak v.b.) tüm öğrencilere aynı cezayı verirler.	,298
20- Okulda yapılacak etkinliklerle ilgili öğrencilerin de fikirlerini alırlar.	,579
21- Okul araç gereçlerine zarar verenleri azarlar, tehdit ederler.	,534
23- Arkadaşlarımızla kavga ettiğimizde bizi döverler, şiddet uygularlar.	,558
24-Okul sorunlarıyla ilgili öğrencilerin de fikirlerini alırlar.	,602

Tablo 1 devamı (*Yönetici Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi*)

25- Kız öğrencilerle erkek öğrenciler aynı hatayı yaptığında erkeklere daha sert davranırlar	,606
26- Başka öğrenciler ve öğretmenler hakkında hoş olmayan konuşmalar yaparlar	,538
27- Hata yaptığımızda bizi dinlemeden yargıda bulunurlar.	,681
28- Öğrencilerin de belli hakları olduğunun farkında olarak davranırlar.	,687
29- Bazı öğrencilere güler yüzlü, kibar davranırken, bazılarına kaba davranırlar.	,666
30- Öğrenci temsilcilerinin kurul toplantılarına katılıp, söz almasına izin verirler.	,492
Toplam Varyans	51,007
Güvenilirlik Katsayısı	,925

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarına ilişkin algı düzeylerini bulmak için yapılan faktör analizi sonucu, varyans ve güvenilirlik değerleri Tablo 2’de gösterilmiştir. Ölçekteki 8, 10, 18, 23 ve 26. maddeler ters puanlanmıştır.

Tablo 2. *Öğretmen Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi*

Maddeler	Faktör yükü
1- Çok fazla davranış kuralı ile baskı kurmazlar.	,559
2- Söyledikleri ile yaptıkları tutarlıdır.	,753
3- Öğrencileri para, hediye vb. karşılığında geçirmezler.	,488
4- Sınıf kuralları oluştururken bizim fikrimizi de alırlar.	,628
5- Okula bıçak vb. kesici aletler getirenler olduğunda onlarla konuşur, nedenini öğrenirler.	,594
6- Sorunlarımız olduğunda bizi destekler, sorunlarımızı çözmemize yardım ederler.	,796
7- Haksızlığa uğrayan bir öğrenciyi diğer öğretmenlere karşı savunurlar.	,662
8 -Kız ve erkek öğrenciler arasında ayırım yaparlar.	,553
9- Öğrencilerin de eleştiri yapıp, yorumlarını söylemesine izin verirler.	,714
10-Arkadaşlarına zarar veren öğrencilere fiziksel şiddet (vurma, dövme vb.) uygularlar.	,545
11- Bizim duygularımıza ve kişiliğimize önem verirler.	,775
12- Sınıf sorunları olduğunda beraber tartışarak çözmemize izin verirler.	,788
13- Bir hata yaptığımızda bize de nedenini açıklamak için fırsat verirler.	,803
14- Sır verdiğimizde sırrımızı tutarlar.	,744
15- Haklı gerekçelerle (hastalık v.b.) zamanında teslim edemediğimiz ödevler için ek süre verirler.	,315
16- Sınıfta görev dağılımı yaparlar, herkese belli görevler verirler.	,680
17-Kurallara uymayanları ayırım (çalışkan, tembel v.b.) yapmadan uyarırlar.	,669
18- Derslerde sorulara yanlış cevap verenlerle alay ederler.	,559

Tablo 2 devamı (*Öğretmen Rol Model Davranış Ölçeği Faktör Analizi*)

19- Öğrencilerin de belli hakları olduğunun farkında olarak davranırlar.	,778
20- Bize karşı güler yüzlü, sıcakkanlı davranırlar.	,798
25- Görevlerimizi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimiz konusunda birbirimizi değerlendirmemizi isterler.	,621
26- Sınıfta gözde öğrencileri vardır.	,396
27- Aralarında anlaşmazlık yaşayanlar olduğunda her iki tarafı da dinlerler.	,783
28- Hatalarımızı telafi etmek için şans verirler.	,800
29- Not verirken adaletli davranır.	,709
30- Sınıfla ilgili kararları oylama ile alırlar.	,694
Toplam Varyans	56,645
Güvenilirlik Katsayısı	,946

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlu davranış düzeylerini bulmak için yapılan faktör analizi sonucunda 2 faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerin varyans değerleri ve güvenilirlik katsayı değerleri Tablo 3’de gösterilmiştir. Ölçeğin faktör yapısı elde edilmeden önceki genel güvenilirlik katsayısı 0,957 olarak yüksek bir değer bulunmuştur. Ölçekte bulunan 4, 14, 15 ve 22. maddeler ölçeğin iç tutarlılığını olumsuz etkilediği için çıkarılmıştır.

Tablo 3. *Öğrenci Sorunlu Davranış Tutum Ölçeği Faktör Analizi*

Boyutlar	Maddeler	Faktör yükü	Varyans	Güvenilirlik katsayısı
Kötü Düşünce ve Şiddete Yönelim	6- Sınıfa/ okula kesici delici aletler getirmek istedim.	,827	51,352	0,942
	21-Çetelere katılmak istedim.	,804		
	3- Sınıf ve okul eşyalarına zarar vermek istedim.	,793		
	12- Arkadaşlarımı sözlü ve fiziksel olarak tehdit etmek istedim.	,733		
	16- Öğretmenlerime bağırıp, tehdit etmeyi düşündüm.	,705		
	13- Başkalarına yardım etmemeye başladım.	,704		
	24- Öğretmenlerimle alay etmeyi düşündüm.	,695		

Tablo 3 devamı (*Öğrenci Sorunlu Davranış Tutum Ölçeği Faktör Analizi*)

Kötü Düşünce ve Şiddete Yönelim	23- Sigara, alkol v.b. kullanmak istedim.	,693		
	20- Verdiğim sözleri tutmamaya başladım.	,669		
	2- Başkalarının haklarının önemli olmadığını düşündüm.	,614		
	19- Yöneticilerimize yalan söylemeyi düşündüm.	,594		
	17- Öğretmenlerimden utanmaya başladım.	,570		
	11- Arkadaşlarımla kavga etmeyi düşündüm.	,564		
Güvensizlik ve Uzaklaşma	7- Okuldan nefret etmeye başladım	,748	6,487	0,866
	25- Yöneticilerimize güvenmemeye başladım.	,687		
	10- Yalnız kalmak istedim.	,671		
	9- Sınavlarda kopya çekmeyi düşündüm.	,629		
	5- Arkadaşlarıma karşı güvensizlik hissettim.	,621		
	18- Yöneticilerimizden çekinmeye başladım.	,600		
	8- Kaba ve argo dil kullanmaya başladım.	,598		
	1- Okuldan kaçmayı düşündüm.	,577		
	Toplam varyans	57,840		

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analizinde SPSS 17 programı kullanılmış ve çalışma verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel metotları (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır. Hipotezlerin test edilmesi için ise t-testi, anova ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Öncelikle anketteki demografik değişkenlerin dağılımına bakılmıştır.

Araştırmada, sorunlu öğrenci davranış tutumları ile yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Yönetici ve öğretmen rol model davranışları ile öğrencilerin cinsiyet, sınıf tekrarı ve sınıf seviyesi değişkenleri arasında farklılık olup olmadığını incelemek üzere t -testi uygulanmıştır. Parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Post Hoc Tukey testi kullanılmıştır. Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde çift yönlü olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma Etiği

Bu araştırmanın tasarlanmasından başlayarak verilerin toplanması, sonuçların analizi ve yorumlanması sürecinde ahlak ilkelerine uygun ve dürüst davranılacaktır. Her türlü bilimsel yalancılık, sahtekarlık, bilimsel saptırma yapılan bilimsel araştırmanın süreçlerinin, metotlarının ve sonuçlarının bilerek isteyerek yanıtılması, değiştirilmesinden uzak durularak araştırmanın güvenilirliğini sağlamıştır.

Araştırmada amaç kişi veya kurumları iyi veya kötü olarak değerlendirmek olmayıp, verilerin toplanması sürecinde ve sonrasında kişisel bilgilerinin saklanması, mahremiyetin gözetilmesini sağlamış ve yanıtlar tamamen gizlilikle incelenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular yer almaktadır.

Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Örneklem grubunun okul türlerine göre dağılımı Tablo 4'de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin 295'i (% 29,5) genel lise, 131'i (% 13,1) teknik lise, 219'u (% 21,9) anadolu lisesi, 223'ü (% 22,3) anadolu meslek, 132'si (% 13,2) meslek lisesinde okumaktadır.

Tablo 4. *Örneklem Grubunun Okul Türlerine Göre Dağılımı*

	<i>f</i>	<i>%</i>
Genel lise	295	29,5
Teknik lise	131	13,1
Anadolu Lisesi	219	21,9
Anadolu meslek	223	22,3
Meslek lisesi	132	13,2
Toplam	1000	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin 598'i (% 59,8) 10.sınıf, 402'si (% 40,2) 12.sınıf öğrencisidir. Örneklem grubunun cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 554'ü (% 55,4) kız, 446'sı (% 44,6) erkek olduğu saptanmıştır. Örneklem grubunun sınıf tekrar etme durumlarına göre dağılımı incelendiğinde öğrencilerin 115'inin (% 11,5) sınıf tekrarı yaptığı, 885'inin (% 88,5) sınıf tekrarı yapmadığı görülmektedir.

Yönetici Rol Model Davranışının Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi

Öğrenci algısına göre yönetici rol model davranışlarının okul türü, sınıf seviyesi, cinsiyet, sınıf tekrarı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bulgulara göre demografik değişkenlerin farklılığa yol açtığı saptanmıştır. Okul türü, sınıf seviyesi ve sınıf tekrarı boyutlarında fark oluşurken, cinsiyet boyutunda fark oluşmamıştır.

Sınıf Seviyesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin yönetici rol model davranışlarına ilişkin algı düzeylerinin sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark ($t= 5,460$; $p= 0,000<0,05$) istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Tablo 5 incelendiğinde 10. sınıfta okuyan öğrencilerin yönetici rol model davranışlarıyla ilgili algısının, 12. sınıftakilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5. *Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri*

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	S_{hx}	t testi		
						t	df	P
Yönetici Rol Model Davranışı	10.sınıf	598	3,4093	0,68101	0,02785	5,460	997	0,000
	12.sınıf	401	3,1125	1,03720	0,05180			

Cinsiyet

Yönetici rol model davranışlarıyla ilgili algının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğiyle ilgili yapılan t testi sonucunda Tablo 6 incelendiğinde kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p= 0,182>0,05$).

Tablo 6. *Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri*

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	S_{hx}	t testi		
						T	df	P
Yönetici Rol Model Davranışı	Kız	554	3,3221	0,78382	0,0330	1,336	998	0,182
	Erkek	446	3,2496	0,93304	0,04418			

Sınıf Tekrarı

Araştırmaya katılan öğrencilerin yönetici rol model davranışlarına ilişkin algılarının sınıf tekrar etme durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tablo 7

incelendiğinde yönetici rol model davranışının ($t=-3,563$; $p= 0,000$) sınıf tekrarı yapmayan öğrenciler tarafından daha yüksek algılandığı saptanmıştır.

Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	$\bar{S}h\bar{x}$	t Testi		
						T	df	P
Yönetici Davranışı	Evet	113	3,0223	0,64845	0,06100	-3,563	996	0,000
	Hayır	885	3,3247	0,87184	0,02931			

Okul Türü

Öğrencilerin yönetici rol model davranışlarıyla ilgili algısının okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,261$; $P= 0,002<0,05$). Tablo 8’de görüleceği üzere grup ortalamaları arasında genel liselerin en düşük, Anadolu meslek liselerinin en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Yönetici Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Var. K.	KT	Df	KO	F	p
2-Teknik lise	131	3,3405	1,13808	,09943	G. İçi	716,188	995	,720			
3-Anadolu lisesi	219	3,2346	,61518	,04157	Toplam	728,455	999				
4-Anadolu meslek lisesi	223	3,4448	,96380	,06454							
5-Meslek lisesi	132	3,3647	,93130	,08106							

Yönetici rol model davranışlarının okul türü değişkeniyle ilgili çoklu karşılaştırma yapıldığında genel lise ve anadolu meslek liseleri arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p= 0,001<0,05$). Anadolu meslek lisesindeki öğrencilerin yönetici rol model davranışlarıyla ilgili algısının (3,4448) genel lise öğrencilerinin algısına (3,1575) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Genel lise ile teknik lise ($p= 0,241>0,05$), genel lise ile anadolu

lisesi ($p=0,846>0,05$) ve genel lise ile meslek lisesi ($p= 0,136>0,05$) arasındaki farklılığın ise anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Öğretmen Rol Model Davranışlarının Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi

Öğretmen rol model davranışlarının okul türü, sınıf seviyesi, cinsiyet, sınıf tekrarı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bulgulara göre demografik değişkenlerin farklılığa yol açtığı okul türü, sınıf seviyesi ve sınıf tekrarı arasında farklılık varken cinsiyet değişkeninin farklılık göstermediği saptanmıştır.

Sınıf Seviyesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarına ilişkin algısının sınıf seviyesi değişkenine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Tablo 9 incelendiğinde grup ortalamaları ($t=4,486$; $p=0,000<0,05$) arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki farka göre, 10. sınıftaki öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili algısının, 12. sınıftaki öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 9. *Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri*

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Shx	t Testi		
						t	df	P
Öğretmen Rol Model Davranışı	10.sınıf	598	3,5229	0,75613	0,03092	4,486	997	0,000
	12.sınıf	401	3,2589	1,10364	0,05511			

Cinsiyet

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarına ilişkin algısının cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği Tablo 10 incelendiğinde görülmektedir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki farkın ($t=1,614$; $p= 0,107>0,05$) anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Tablo 10. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	S_{hx}	t Testi		
						t	df	p
Öğretmen Rol Model Davranışı	Kız	554	3,4588	0,86462	0,03673	1,614	998	0,107
	Erkek	446	3,3644	0,98264	0,04653			

Sınıf Tekrarı

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarına ilişkin algılarının sınıf tekrar etme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda Tablo 11 incelendiğinde grup ortalamaları ($t=-4,766$; $p=0,000<0,05$) arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki farka göre, sınıf tekrarı yapmayan öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili algısının, sınıf tekrarı yapan öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	S_{hx}	t Testi		
						t	df	p
Öğretmen Rol Model Davranışı	Evet	113	3,0330	0,75445	0,07097	-	996	0,000
	Hayır	885	3,4666	0,92862	0,03122	4,766		

Okul Türü

Öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili algısının okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans

analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F= 3,017$; $P= 0,017<0,05$). Tablo 12’de görüleceği üzere grup ortalamaları arasında teknik liselerin en düşük, Anadolu meslek liselerinin en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 12. *Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Öğretmen Rol Model Davranışlarına İlişkin Görüşleri*

Puan	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Var. K.	KT	Df	KO	F	p
	1-Genel lise	295	3,3421	,80109	,04664	G.Arası	10,128	4	2,532	3,017	0,017
Öğretmen Rol Model Davranışı	2-Teknik lise	131	3,3377	1,18606	,10363	G. İçi	835,159	995	,839		
	3-Anadolu lisesi	219	3,3790	,65294	,04412	Toplam	845,287	999			
	4-Anadolu meslek lisesi	223	3,5984	1,02072	,06835						
	5-Meslek lisesi	132	3,4177	1,03148	,08978						

Öğretmen rol model davranışlarının okul türü değişkeniyle ilgili çoklu karşılaştırması yapıldığında anadolu meslek liseleri ve genel liseler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p= 0,014<0,05$). Anadolu meslek lisesindeki öğrencilerin algısının (3,5938) genel liselerdeki öğrenci algısına göre (3,3421) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anadolu meslek lisesi ile teknik lise ($p= 0,074>0,05$), anadolu meslek lisesi ile anadolu lisesi ($p=0,088>0,05$) ve anadolu meslek lisesi ile meslek lisesi ($p= 0,377>0,05$) arasındaki farklılığın ise anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Öğrencilerin Sorunlu Davranış Tutumlarının Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Kötü düşünce ve şiddete yönelim, güvensizlik ve uzaklaşma boyutlarındaki öğrenci sorunlu davranış tutumlarının okul türü, cinsiyet, sınıf tekrarı ve sınıf seviyesi açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Okul türüne göre güvensizlik ve uzaklaşma boyutunda fark olduğu kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumunda fark olmadığı tespit edilmiştir. Erkeklerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumunu daha fazla gösterdiği bulunmuştur. Güvensizlik ve uzaklaşma boyutunda cinsiyete ve sınıf tekrar etme durumuna göre farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Kötü düşünce ve şiddete yönelim boyutu sınıf

tekrarına göre farklılaşmazken, sınıf seviyesine göre fark bulunmuştur. 12. sınıfların tutumlarının güvensizlik ve uzaklaşma, kötü düşünce ve şiddete yönelim boyutlarında 10. sınıflara göre daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir.

Sınıf Seviyesi

Araştırmaya katılan öğrenci tutumlarından kötü düşünce ve şiddete yönelim puanları ve güvensizlik ve uzaklaşma ortalamalarının sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur

Tablo 13. *Öğrencilerin Sınıf Seviyesi Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri*

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Shx	t Testi		
						t	Sd	p
Kötü düşünce ve şiddete yönelim	10.sınıf	598	1,63	0,80	0,03	-5,32	643	0,000
	12.sınıf	402	1,99	1,19	0,06			
Güvensizlik ve uzaklaşma	10.sınıf	598	2,32	0,95	0,04	-4,55	741	0,000
	12.sınıf	402	2,64	1,16	0,06			

Tablo 13 incelendiğinde kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumları arasındaki farka göre, 12.sınıfta okuyan öğrencilerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutum düzeyi puanları, 10.sınıfta okuyan öğrencilerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutum düzeyi puanlarından yüksektir ($t=-5,32$; $p=0,000<0,05$). Güvensizlik ve uzaklaşma puanları ortalamalarının gruplar arasında farklılık gösterdiği saptanmıştır ($t=-4,55$; $p=0,000<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 12.sınıfta okuyan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma davranış düzeyi puanları, 10.sınıfta okuyan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma davranış düzeyi puanlarından yüksektir.

Cinsiyet

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarından kötü düşünce ve şiddete yönelim puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-5,99$; $p=0,000<0,05$).

Tablo 14. Öğrencilerin Cinsiyet Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Shx	t Testi		
						t	Sd	p
Kötü düşünce ve şiddete yönelim	Kız	554	1,61	0,90	0,04	-5,99	875	0,000
	Erkek	446	1,99	1,06	0,05			
Güvensizlik ve uzaklaşma	Kız	554	2,43	1,02	0,04	-0,63	921	0,530
	Erkek	446	2,47	1,09	0,05			

Tablo 14 incelendiğinde ortalamalar arasındaki farka göre, erkek öğrencilerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumu, kız öğrencilerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumundan yüksektir. Bu bulgu benzer araştırmalardaki erkek öğrencilerin şiddet olaylarına daha çok karıştığı sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Erkek öğrencilerin tepkilerini ortaya koyarken sınıf ve okul eşyalarına zarar verme, arkadaşlarını tehdit etme, öğretmenlere bağırma ve alay etme gibi yollara kız öğrenciler göre daha fazla başvurdukları ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır ($t=-0,629$; $p=0,530>0,05$).

Sınıf Tekrarı

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarından kötü düşünce ve şiddete yönelim ve güvensizlik ve uzaklaşma tutumlarının sınıf tekrar etme durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t- testi yapılmıştır. Tablo 15 incelendiğinde kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumunun grup ortalamaları arasındaki fark ($t=1,750$; $p=0,081>0,05$) ve güvensizlik ve uzaklaşma tutumunda gruplar arası fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır ($t=1,177$; $p=0,239>0,05$).

Tablo 15. Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	Ss	Shx	t Testi		
						t	Sd	p
Kötü düşünce ve şiddete yönelim	Evet	115	1,93	0,97	0,09	1,75	998	0,081
	Hayır	885	1,76	0,99	0,03			
Güvensizlik ve uzaklaşma	Evet	115	2,56	0,97	0,09	1,18	998	0,239
	Hayır	885	2,43	1,06	0,04			

Okul Türü

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarından kötü düşünce ve şiddete yönelim boyutu ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır.

Tablo 16. Öğrencilerin Okul Türü Durumuna Göre Sorunlu Davranış Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Puan	Grup	f $\bar{x}$ ve ss Değerleri			ANOVA Sonuçları					
		N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Kötü düşünce ve şiddete yönelim	Genel lise	295	1,764	0,877	G. Arası	6,03	4	1,51	1,539	0,189
	Teknik lise	131	1,954	1,217	G. İçi	975,21	995	0,98		
	Anadolu lisesi	219	1,778	0,798	Toplam	975,21	995			
	Anadolu meslek	223	1,76	1,123						
	Meslek lisesi	132	1,659	1,026						
Güvensizlik ve uzaklaşma	Genel lise	295	2,513	0,947	G. Arası	31,38	4	7,84	7,267	0,000
	Teknik lise	131	2,336	1,217	G. İçi	1074,14	995	1,08		
	Anadolu lisesi	219	2,712	0,992	Toplam	1074,14	995			
	Anadolu meslek	223	2,335	1,08						
	Meslek lisesi	132	2,168	1,049						

Tablo 16 incelendiğinde kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır ($F=1,539$; $p=0,189>0,05$). Güvensizlik ve uzaklaşma tutumlarının okul türü değişkenine göre farklılıkları istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=7,267$; $p=0,000<0,05$).

Genel lise ve anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma tutumu, meslek lisesinde okuyan öğrencilerin tutumundan yüksektir. Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma tutumu, teknik lise ve anadolu meslek lisesinde okuyan öğrencilerin güvensizlik ve uzaklaşma tutum puanlarından yüksektir.

Öğrencilerin sorunlu davranış tutumu güvensizlik ve uzaklaşma boyutunun okul türü değişkenine göre çoklu karşılaştırması yapılmıştır. Güvensizlik ve uzaklaşma tutumu okul türü değişkenine göre genel lise ve meslek lisesi arasındaki fark ($p=0,014<0,05$) istatistiksel

açından anlamlı olup, genel lisedeki öğrencilerin tutumlarının (2,513) meslek lisesindeki öğrenci tutumlarına göre (2,168) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Teknik lise ve anadolu lisesi arasındaki fark ($p=0,010<0,05$), anadolu lisesi ve anadolu meslek lisesi arasındaki fark ($p= 0,001<0,05$) ve anadolu lisesi ve meslek lisesi arasındaki fark ($p=0,000<0,05$) istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Anadolu lisesindeki öğrencilerin tutumlarının (2,712) teknik lise öğrencilerin tutumlarına göre (2,336), anadolu meslek lisesi (2,335) ve meslek lisesindeki öğrenci tutumlarına göre (2,168) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak diğer okul türleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları ile Öğrencilerin Sorunlu Davranış Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarının öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarıyla ilişkisi korelasyon analizi ile incelenmiştir. Bulgulara göre yönetici ve öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili algının öğrencilerin sorunlu davranış tutumları ile negatif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarının birbiriyle pozitif yönde ilişkide olduğu saptanmıştır.

Tablo 17 incelendiğinde yönetici ve öğretmen davranışlarıyla ilgili algı ile öğrenci tutumları arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Bu bulgu Bohn vd. (2004), Başar (1999) tarafından belirtildiği gibi öğrencilerin öğretmenleri anlayışsız ya da adaletsiz olarak değerlendirildiği zaman güveninin azaldığı ve istenmeyen davranışlarda da artış olabileceği görüşünü desteklemektedir.

Sorunlu davranışlar da öğretmenlerin tutumunun etkisinin olduğu, öğrencilerle ilgilenilmemesi, güç çatışmasına girilmesinin olumsuz hava oluşturduğu ve sorunlu davranışlarda da buna bağlı olarak artış olduğu Özpolat ve Bayındır (2007), Gökdaş (2007), Jones ve Jones (2004), Verkuyten (2002) tarafından gerçekleştirilen diğer çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir.

Tablo 17. *Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışları ile Öğrenci Sorunlu Davranış Tutumları Arasındaki İlişki*

	Ort.	Stan. Sapma	1	2	3	4
1. yönetici rol model davranışı	3,28	0,85				
2. öğretmen rol model davranışı	3,41	0,91	0,833**			
3. kötü düşünce ve şiddete yönelim	1,77	0,99	-0,636**	-0,626**		
4. güvensizlik ve uzaklaşma	2,44	1,05	-0,684**	-0,580**	0,781**	

**İlişki $p < 0.01$ değerinde anlamlıdır.

Yönetici rol model davranışı ile öğrencilerin kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumu arasında %63,6 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -0,636$; $p = 0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Güvensizlik ve uzaklaşma tutumu ile yönetici rol model davranışı arasında %68,4 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -0,684$; $p = 0,000 < 0,05$) saptanmıştır. Öğretmen davranışı ile kötü düşünce ve şiddete yönelim arasında %62,6 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -0,626$; $p = 0,000 < 0,05$) ve güvensizlik ve uzaklaşma boyutu arasında %58,0 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -0,580$; $p = 0,000 < 0,05$) saptanmıştır. Kötü düşünce ve şiddete yönelim ile güvensizlik ve uzaklaşma boyutları arasında ise %78,1 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişki ($r = 0,781$; $p = 0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, elde edilen bulgular özetlenip yorumlanarak, sonuçlara dayalı olarak araştırmacı ve uygulayıcılara önerilerde bulunulacaktır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı öğrencilerinin algısına göre yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlara ne derece uygun davrandığını ve bunun öğrenci davranışlarına etkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla İstanbul merkez ilçelerinde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında eğitim gören 1000 orta öğretim öğrencisinin yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarını algılama biçimi ve bunun öğrencilerin sorunlu davranış tutumları ile ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular algılanan yönetici ve öğretmen rol model davranışları ile öğrencilerin olumsuz davranış tutumları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler kendilerine örnek aldıkları yönetici ve öğretmenin davranışlarını olumsuz algılıyorsa kendileri de negatif tutum geliştirerek güvensizlik, şiddete yönelim gibi duygu ve düşünceleri daha çok yaşamaktadırlar.

Yapılan istatistik analizi sonucunda literatür ile uyumlu olarak yönetici ve öğretmenlerin öğrencilerin hayatında güçlü bir etkiye sahip olduğu ve iyi rol model olmaları sonucu öğrencilerin evrensel değer kazanmasının mümkün olduğu ve bunun da sosyal ilişkileri olumlu etkilediği görülmektedir. Öğrencilerin eğitimcilerle ilgili tutumunun kaynağı onlarla yaşadığı sosyal ilişkiler olduğundan yönetici ya da öğretmeni tarafından adaletsiz uygulamalar, tehdit, şiddet, ayrımcılık, vb. olumsuzluklar yaşayan öğrencilerin kin, zorbalık, kavga gibi davranışlar sergilediği, bazı sorunlu davranışlarda da artış olduğu görülmüştür. Diğer taraftan yönetici ve öğretmenine karşı olumlu duygu ve düşüncesi olan öğrencilerin de davranışlarının olumlu olduğu, kişiler arası ilişkilerinde daha az sorun yaşadığı görülmektedir.

Destekleyici ve hoşgörülü eğitim ortamı oluşturulduğunda ve sorunları olan öğrencilere ilgiyle yaklaşıldığında öğrencilerde stres, utangaçlık ve gibi olumsuz duyguların daha az yaşanması beklenen bir sonuçtur. Benzer çalışmalarda eğitimcilerin tutarsız

davranışlarının, öğrencilerle etkili iletişime girilememesi ve objektif davranılmamasının öğrencilerin olumsuz tutum geliştirmesine ve uyumsuzluklar yaşamasına yol açtığı saptanmıştır (Üstün, vd. 2007; Gökdaş, 2007; Başar, 1999).

Öğretmen ve yöneticinin sınıf ve okuldaki gücünü kötüye kullanıp, öğrencileri önemsememesi sonucu öğrencilerin sorunlu davranışlar yaşamasına sebep olabilir. Ayrıca Başar (1999, s.117-123) yönetici ve öğretmenlerinden şiddet, ayrımcılık, hoşgörüsüz tavırlar gören öğrencinin arkadaşlarıyla ilişkilerinde bu tip davranışlar sergilediğini ve bunun sonucu sınıfta ve okulda da bazı sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Öğrencinin gerek öğretmenleri gerekse arkadaşları arasında kin, zorbalık, kavga vb. davranışlarda bulunması ile sorun daha da artmaktadır. Ancak yönetici ve öğretmenlerle ilgili olumlu yargılara sahip olan öğrencilerin negatif tutumlarının düşük olduğu, öğretmen ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde güven, hoşgörünün hakim olduğu söylenebilir. Öğrenci ve öğretmen arasındaki güçlü iletişim, problemlere çözüm üreten yönetici ve öğretmenlerin varlığı ile okullarda şiddet, güvensizlik, başkalarına zarar verme gibi olumsuzluklar azalabilir.

Öğretmen rol model davranışlarıyla ilgili olumlu algılar öğrencilerin okula, arkadaşlarına ve eğitimcilere karşı daha olumlu tutumlar geliştirmesini sağlar. Okulu benimseyen öğrencinin eğitimcilere olan güveni arttığı için onlardan çekinmez ve uzaklaşmaz. Bu öğrencilerin yalnızlaşma ya da kendini çekme gibi davranışlar yerine arkadaşlarıyla ve eğitimcilerle olumlu ilişkiler kurduğu gözlenmektedir. Öğretmenin olumlu davranışları sayesinde öğrenciler başkalarına zarar verici düşünce ve davranışlardan vazgeçerler. Başkalarına yardım etmek, verdiği sözleri tutmak, başkalarının haklarını önemsemek gibi olumlu davranışlarda da artış olur.

Öğretmenler aldıkları kararların ve yaptıkları davranışların öğrenciler üzerindeki etkisinin bilincinde olmaları gerekir. Araştırma sonuçları da göstermektedir ki öğretmenleriyle ilgili algı öğrenci tutumlarını şekillendirmekte ve kişiler arası ilişkilere yön vermektedir. Eğitimciler öğrencileri de birey olarak kabul edip, onlara saygılı davranmalı, hakaret, aşağılanma ya da çekinme gibi duyguları yaşatmamalıdır. Böyle bir okul iklimi öğrencilerin karakter, sosyal ve moral gelişimine olumlu katkı sağladığı için okullarda sıkça yaşanan sorunlu davranışlarda da azalma görülecektir

Sınıf seviyelerine göre öğrencilerin zamanla yönetici ve öğretmenlerle ilgili olumsuz algı geliştirdikleri, 10. sınıf öğrencilerinin yöneticileri ve öğretmenlerin davranışlarını daha olumlu algıladığı saptanmıştır. Yönetici ve öğretmenlere karşı okulun ilk yıllarında olumlu olan algının zamanla olumsuza dönüşmesini öğrencinin yaşadığı hayal kırıklığına bağlayabiliriz. Kılıç, vd. (2004) tarafından da belirtildiği gibi eğitim süresince yönetici ve öğretmenlerin sözleri, davranışları öğrencilerce sürekli gözlenmekte ve karşılaştırılmaktadır. Başta öğrencinin olumlu algıladığı yönetici ve öğretmen davranışları daha sonra aksi yönde değerlendirilebilmektedir. Eğer öğrenci kendine ve arkadaşlarına karşı yapılan uygulamalarda yönetici ve öğretmenlerinden beklemediği tavırlar, haksızlıklar görüyorsa, düş kırıklığı yaşamakta ve onlara karşı daha sonra olumsuz algı geliştirmektedir. Ayrıca 12. sınıf öğrencilerinin yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarıyla ilgili algısının olumsuz olmasında yaş, beklenti, sınav kaygısı, kimlik sorunu faktörlerin etkisi de göz ardı edilmemelidir. Öğretmenler ve yöneticiler okulun ilk yıllarında öğrenciler üzerinde daha fazla olumlu etkiye sahip olup bu durum okulun son yıllarında azalmaktadır. Bunun önüne geçmek isteyen eğitimciler, öğrencileri yönlendirme ve onlara rehberlik etme ve iyi bir rol model olma konusunda kendilerini geliştirmelilerdir.

Sınıf tekrar etme değişkeni incelendiğinde ise sınıf tekrarı yapmayan öğrencilerin tekrar yapanlara göre yönetici ve öğretmen rol model davranışlarına ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum öğrencilerin sınıf tekrarını adaletsizlik olarak düşünmelerinden, yönetici ve öğretmenlerin kendilerine haksızlık yaptıklarıyla ilgili tutum geliştirmelerinden kaynaklanabilir. Sınıf tekrarını öğrencilerin dış sebeplere bağlamaları öğretmen ve yöneticilere olan güveni azalttığı da görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kötü düşünce-şiddete yönelim sorunlu davranış tutumları açısından okul türüne göre karşılaştırma yapıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen güvensizlik (başkalarına) ve uzaklaşma boyutlarında anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin diğer liselere göre puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anadolu lisesi öğrencilerinin teknik lise, meslek lisesi ve anadolu meslek lisesine göre daha çok güvensizlik yaşadıkları ve kendilerini çekerek başkalarından uzaklaştıkları saptanmıştır. Bu durum Anadolu lisesinde eğitim gören öğrencilerin daha yüksek beklentiler taşıdıkları ve bunların karşılanmaması sonucu daha çok hayal kırıklığına uğrayıp gerek yönetici ve öğretmenlerine gerekse arkadaşlarına olan güvenlerini kaybetmesi ile açıklanabilir.

Öğrencilerin güvensizlik- uzaklaşma boyutlarındaki tutumu cinsiyete ve sınıf tekrarına göre farklılık göstermemektedir. Kötü düşünce – şiddete yönelim tutumu sınıf tekrarına göre farklılaşmazken; erkek öğrencilerinin puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum okullarda öğrenci davranışları gözlemlendiğinde erkeklerin aralarındaki anlaşmazlıkları genelde tehdit, kavga, zorbalık gibi yollarla çözmeye çalışmalarıyla açıklanabilir. Erkek öğrencilerin tutumlarıyla ilgili sonuçlar Özsoy ve Başaran (2009, s.21) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulgularıyla benzer niteliktedir. Erkek öğrencilerin fiziksel güç ve saldırganlık içeren filmleri daha çok izlediği ve bunun da şiddete yönelmeyi arttırdığı düşünülmektedir.

12. sınıfta okuyan öğrencilerin güvensizlik-uzaklaşma ve kötü düşünce-şiddete yönelim boyutundaki tutumlarının 10. sınıflardan daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu durum 12. sınıftaki öğrencilerin 10. sınıftakilere göre yönetici ve öğretmenlerin davranışlarını daha olumsuz algılamasıyla ilgili bulgularla da örtüşmektedir. Öğrencilerin zamanla yönetici ve öğretmenlerle ilgili olumsuz algı geliştirmeleri tutumlarını da negatif yönde etkilemektedir.

Öğrencilerin sorunlu davranış tutumları ile ilgili boyutlar arasında pozitif yönde ilişki olduğu ve güvensizlik uzaklaşma tutumu arttıkça kötü düşünce ve şiddete yönelim tutumunda da artış olduğu saptanmıştır. Bu durum öğrencilerin başkalarına olan güvenini kaybettikçe daha saldırgan tutumlar sergilediğini göstermektedir. Bunun sonucu disiplin problemleri daha da artmakta ve öğrenciler okul, yönetici, öğretmen ve arkadaşlarına karşı olumsuz duygular besleyip ve şiddete yönelmektedirler.

Öneriler

Araştırma bulgularına dayalı olarak uygulayıcı ve araştırmacılara çalışmanın amacıyla uyumlu önerilerde bulunulacaktır.

Uygulayıcılara Öneriler

Yönetici ve öğretmenlerin öğrenciler üzerinde ne kadar güçlü etkiye sahip olduğu yapılan araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Okul ikliminin yapısında yöneticilerin liderliği ön planda olduğundan yönetici davranışlarıyla hem öğretmenleri hem de öğrencileri etkileyebilir.

Bu nedenle okulda sağlıklı ilişkilerin kurulması, hoşgörü, güven ve demokrasi atmosferinin oluşmasında yöneticilerin öğretmen ve öğrencilerle işbirliği içinde olmaya özen göstermeleri gerekmektedir.

Okullarda yaşanan sorunlu öğrenci davranışları ile yönetici ve öğretmenlerle ilgili algının ilişkili olduğu saptanmıştır. Öğretmen ve yöneticilerin davranışlarını olumsuz algılayan öğrencilerin okula, öğretmen, yönetici ve arkadaşlarına karşı olumsuz tutum geliştirdiği tespit edilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin davranışlarının öğrenciler üzerindeki etkisinin bilincinde hareket etmesi gerekir. Ayrıca sürekli olarak öğrenciler tarafından söz ve hareketlerinin incelendiğinin ve örnek alındıklarının farkında olmaları önemlidir.

Yönetici ve öğretmenlerin öğrencilerle etkili iletişim kurmaları yanlış anlaşılmalara önleyeceği gibi öğrencilerin bakış açılarını anlama fırsatı verecektir. Eğitimcilerin kısa süreli çözümler yerine öğrencilerle görüşerek onların yaşadığı problemlerin nedenini anlamaya çalışmaları ile okullarda son zamanlarda sıklıkla yaşanan disiplin problemleri önlenabilir. Eğer öğrenciler belli kararların alınmasında söz sahibi olurlarsa bunların uygulanması sırasında da problemler yaşanmayacaktır. Bu konuda en etkili çözüm ise yöneticilerin liderlik yapması ile okullarda öğrencilere daha çok söz hakkı tanınmasına yönelik uygulamaların başlatılmasıyla gerçekleştirilebilir.

Sorulu öğrenci davranışlarıyla başa çıkma, çatışma çözme ve davranış değiştirme gibi konularda yönetici ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaca uygun olarak verilecek eğitimlerle karşılaşılabilecek problemler ve bunlarla baş etme yolları tartışılarak, konuyla ilgili bilgi verilebilir.

Araştırmacılara Öneriler

Yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarının öğrenci tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla uzun süreli araştırmalar yapılabilir.

Araştırma orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerle yapılmış olup bezer bir çalışma ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki öğrencilerle yapılarak, gruplar karşılaştırılabilir.

Araştırmada ğrenci algılarını ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Benzer bir çalışmada ğrenci, ğretmen ve yöneticilerin algısı karşılaştırmalı olarak araştırılabilir.

Yönetici ve ğretmen davranışlarıyla ilgili niteliksel çalışma yapılarak öğrencilerle görüşülebilir.

KAYNAKÇA

- Arıcak, T. (2004). Sınıf İçi Disiplin. M. Gürsel, H. Sarı, B. Dilmaç (Ed). *Sınıf Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Ataünal, A. (2003). *Niçin ve Nasıl Bir Öğretmen?* Ankara: Milli Eğitim Vakfı Yayınları.
- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Başar, H. (1999). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bauman, Z. (2000). Ethics of individuals. *The Canadian Journal of Sociology*, 25(1),83-96.
- Berkowitz, M. W., Bier, M. C. (2004). Resarch Based on Character Education. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 72-85.
- Berkowitz, M. W., Bier, M. C. (2005). The interpersonal roots of character education. D. K. Lapsley, F. C. Power (Ed). *Character Psychology and Character Education*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Bohn, C. M., Roehrig, A. D., Pressley, M. (2004). The first days of school in the classrooms of two more effective and four less effective primary- grades teachers. *The Elementary School Journal*, 104(4), 269-287.
- Borophy, J., McCaslin, M. (1992) . Teachers' Reports of how they perceive and cope with problem students. *The Elementary School Journal*,93(1), 3-68.
- Boydak-Özan, M., Türkoğlu, A., Şener, G. (2009, Haziran). Okul yöneticilerinin öğrencilere değer kazandırmadaki rolü. *1. Ulusal İyilik Sempozyumu* içinde (s.60-72). Elazığ.
- Brown, H. (2000). What is Character Education and Why Do I Need It? *Shaping the Future through Character Education. Colorado State Confrence on Character Education*. Denver: Colorado State Department of Education.

- Burden, P. R., Byrd, D. M. (2007). *Methods for effective teaching: promoting K-12 student understanding*. Boston: Pearson Education.
- Cavanagh, R. F., Romanoski, J. T. (2006) Development of a model of school principal behaviours: Rasch Model and Structural Equation Model Analyses of Teacher Observations. *Paper presented at the Annual Meeting of the Australian Association for Research in Education*. 1-26. Adelaide.
- Costa, M. V. (2006). Galston on liberal virtues and the aims of civic education. *Theory and Research in Education*, 4, 275- 289.
- Cunningham, W. G., Cordeiro, P. A. (2006). *Educational Leadership: A Problem Based Approach*. Boston: Pearson Education.
- Çınar, İ. (2007). Okullarda Şiddet: Dağın İki Yamacını Görebilmek. A.Solak (Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*. Trabzon: Hegem Yayınları.
- Davidson, M. L. (2005). Harness the Sun, Channel the Wind: The Art and Science of Effective Chracter Education. D. K. Lapsley, F. C. Power (Ed). *Character Psychology and Character Education*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Davies, L. (2002). Possibilities and limits for democratisation in education. *Comparative Education*, 38(3), 251-266.
- Demirbaş, M., Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 363-382.
- Ekşi, H. (2004). Sınıfta Karşılaşılan Davranış Problemleri ve Bunlara Karşı Geliştirilebilecek Önlemler. M. Gürsel, H. Sarı, B. Dilmaç (Ed). *Sınıf Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Elbot, C. (2000). Character Education in Safe and Civil School Climate. *Shaping the Future through Character Education. Colorado State Confrence on Character Education*. Denver: Colorado State Department of Education.

- Emer, E. T., Evertson, C. M. ve Worsham, M. E. (2006). *Classroom Management for Middle and High School Teachers*. Boston: Pearson Education.
- Ersanlı, E. (2007). Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde rol model davranışların etkisi. A.Solak (Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, içinde (s.321-327). Ankara: Hegem Yayınları.
- Garrahy, D. (2002). Three third grade teachers' gender related beliefs and behavior. *The Elementary School Journal*, 102(1), 81-94.
- Gökdaş, İ. (2007). Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler. Solak, A.(Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, içinde (s.263-294). Ankara: Hegem Yayınları.
- Greer, R. D. (2002). *Designing teaching strategies*. Amsterdam: Academic Press.
- Hackney, C. E., Henderson, J. G. (1999). Educating school leaders for Inquiry- based democratic learning communities. *Educational Horizons*, 77(2), 67- 73.
- Haynes, F. (2002). *The Ethical School*. Kunt-Akbaş, S.(Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2004). *Tutum Algı İletişim*. Ankara: Elips Kitap.
- Jones, C. 2005. Character, virtue and physical education. *European Physical Education Review*, 11, 139- 151.
- Jones, V., Jones, L. (2004). *Comprehensive classroom management: creating communities of support and solving problems*. Boston: Pearson Education.
- Keating, M. A., Martin, G. S., Szabo, E. (2002). Do managers and students share the same perceptions of societal culture. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 633-652.
- Keskin, F., Saltürk, M. (2008). Stratejik hedeflere ulaşmada yöneticilerin kişisel davranış farklılıkları. *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 187- 212.

- Kılıç, M., Kaya, A., Yıldırım, N., Genç, G. (2004, Temmuz). *Eğitimci gözüyle öğretmen ve öğrenci*, 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya/Türkiye.
- Kisfalvi, V. (2002). The entrepreneur's character, life issues, and strategy making. A field study. *Journal of Business Venturing*, 17, 489- 518.
- Korkmaz, F., Hasıl-Korkmaz, N., Özkaya, G. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenme ortamını bozan davranışlara karşı geliştirdikleri davranış stratejileri (Bursa İli Örneği). *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 1, 67-87.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Longaretti, L., English, R. (2008). Helping your pupils to communicate effectively and manage conflict. London: Routledge.
- Macylntyre, A. (2001). *After Virtue. (A Study in Moral Theory)*. Özcan, M. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mahmutoğlu, A. (2009, Haziran). Eğitim Yöneticilerinin İyilik Bilinci. 1. *Ulusal İyilik Sempozyumu* içinde (s.558-568). Elazığ.
- Maldonado, N., Efinger, J., Lacey, C. H. (2003). Personal Moral Development: Perceptions of 14 Moral Leaders. *International Journal for Human Caring*, 7(1), 9-19.
- McCarthy, M. M. (1999). How are school leaders prepared? Trends and future directions. *Educational Horizons*, 77(2), 74-81.
- Metin, N., Çalışandemir, F. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin yöneticileri algılamaları üzerine bir çalışma. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*. 1(,2), 21-32.
- Narvaez, D. (2006). Integrative Ethical Education. M. Killen, J. Smetana (Ed.) *Handbook of Moral Development*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Odacı, H. (2007). Çocuk Suçları ve Şiddet. A. Solak(Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Osguthorpe, R. D. (2008). On the reasons we want teachers of good disposition and moral character. *Journal of Teacher Education*, 59, 288-299.
- Otrar, M. (2004). Öğrenci davranışlarını etkileyen sosyal ve psikolojik etkenler. M. Gürsel, H. Sarı, B. Dilmaç (Ed.). *Sınıf Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Özpolat, V., Bayındır, N. (2007). Vaka Sorgulama Tekniği ile Okulda Fiziksel Ceza ve Çocuk Saldırganlığı. A.Solak (Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, içinde (s.37-54). Ankara: Hegem Yayınları.
- Özsoy, T., Başaran, Ö. (2009). Medya araçları yoluyla çocuklara aktarılan değerler. *Yaşadıkça Eğitim*, 101, 18-23.
- Öztürk, M. (2009). Kurumsal Verimlilik ve Görev Ahlakı. *İş Ahlakı Dergisi*, 2(3), 121-133.
- Pennino, C. M. (2002). Is decision style related to moral development among managers in the U.S.? *Journal of Business Ethics*, 41(4), 337- 347.
- Ross, W. D. (2002). *The right and the good*. Stratton-Lake, P.(Ed.) New York: Oxford University Press.
- Sange, M. (2001). Talking to teachers and looking at practice in understanding the moral dimensions of teaching. *Journal of Curriculum Studies*, 33 (6), 683- 704.
- Sapre, P. M., Ranade, M. D. (2001). Moral leadership in education: An Indian Perspective. *International Journal of Leadership in Education*,4, 367-381.
- Sarı, H., Dilmaç, B. (2004). Sınıf Yönetiminin Temelleri. M. Gürsel, H. Sarı, B. Dilmaç (Ed.). *Sınıf Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

- Schaeffer, E. F. (1999). It's Time for School to Implement Character Education. *NASSP Bulletin*, 83, 1-8.
- Shaw, M. (2004). *International Centre for the Prevention of Crime*. Canada: CIPC.
- Silcox, S., Cavanagh, R. F. (2002). Associating school principal behaviours and behavioral dispositions with proclivity for change and school renewal. *Paper presented at the Annual Conference of the Australian Association for Research in Education*. Brisbane. 1- 24.
- Singer, M. S. (2000). Ethical and fair work behaviour: A normative-empirical dialogue concerning ethics and justice. *Journal of Business Ethics*, 28(3), 187-209.
- Stevenson, H. P. (2007). A case study in leading schools for social justice: when morals and markets collide. *Journal of Educational Administration*, 45(6), 769-781.
- Şahin, D., Anlak, Ş. (2008, Aralık). Okul Öncesi Çocuklarının Öğretmenleriyle Kurdukları İlişkiyi Algılama Biçimleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 7(14), 215-230.
- Tang, S. Y. F., Choi, P. L. (2009). Teachers' professional lives and continuing Professional development in changing times. *Educational Review*, 61(1), 1- 18.
- Taşpınar, M. (2009, Haziran). Eğitimde örtük program ve değerler eğitimi. *1. Ulusal İyilik Sempozyumu* içinde (s.25-30). Elazığ.
- Telli, S., Brok, P., Çakıroğlu, J. (2008). Teachers' and students' perception of the ideal teacher. *Education and Science*, 33(149), 118- 129.
- Uluğ, M. (2009). Temel değerler ve değerlerin çocuklara aktarımı. *Yaşadıkça Eğitim*, 102, 18-22.
- Üstün, A., Yılmaz, M., Kırbaş, Ş. (2007). Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler. A. Solak (Ed.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* içinde (s. 109-130). Ankara: Hegem Yayınları.

- Verkuyten, M. (2002). Making teachers accountable for students' disruptive classroom behaviour. *British Journal of Sociology of Education*, 23(1), 107-122.
- Witt, L.A., Kacmar K. M. ve Andrews, M. C. (2001). The interactive effects of procedural justice and exchange ideology on supervisor-rated commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 22, 505-515.
- Wong, K. C. 1998. Culture and moral leadership in education. *Peabody Journal of Education*, 73(2), 106- 125.
- Wrigley, T. (2003). Is school effectiveness anti-democratic? *British Journal of Educational Studies*, 51(2), 89-112.
- Wylie, K. (2005). The moral dimension of personal and social education. *Pastoral Care in Education*, 23 (3), 12-18.
- Yang, K. (2009). Examining perceived honest performance reporting by public organizations: Bureaucratic politics and organizational practice. *Journal of Public Administration Research and Theory: J-Part*, 19(1), 81-105.
- Yapıcı, M. (2007). Öğretmen Tutumları ve Yansımaları. *Üniversite ve Toplum Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi, e-dergi*, 7(3), 1-5.
- Yayla, A. (2005). Kant's View on Moral Education. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 38(1), 73-86.
- Yeşilyurt, E., Çankaya, İ. (2008). Sınıf yönetimi açısından öğretmen niteliklerinin belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (23), 274-295.
- Zettler, I., Hilbig, B. E. (2010). Honesty-humility and a person-situation interaction at work. *European Journal of Personality*, 24(7), 569- 582.

EKLER

Ek-1 Anket Formu

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI
VE EKONOMİSİ BİLİM DALI

SORUNLU ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ ÇÖZÜMÜNDE YÖNETİCİ VE
ÖĞRETMENLERİN ROL MODEL DAVRANIŞLARININ ÖNEMİ

Aşağıda yer alan anket sorularına vereceğiniz yanıtlar Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalında yürütülmekte olan araştırma için kullanılacaktır. Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin algısına göre yönetici ve öğretmenlerin rol model davranışlarını ve bunun öğrencilerin sorunlu davranışlarıyla ilişkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Araştırmada amaç kişi veya kurumları iyi veya kötü olarak değerlendirmek olmayıp, yanıtlar tamamen gizlilikle incelenecek ve bu cevapların kimlere ait olduğuyla ilgilenilmeyecektir. Araştırmadan elde edilen veriler, araştırmanın amacı olan bilimsel çalışma dışında kullanılmayacağı gibi, herhangi bir kişi ve kuruluşa da verilmeyecektir.

Araştırma anketi dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde öğrencilerin yönetici rol model davranışlarına ilişkin algıları, üçüncü bölümde öğrencilerin öğretmen rol model davranışlarına ilişkin algıları, dördüncü bölümde öğrencilerin sorunlu davranış tutumlarına ilişkin sorular yer almaktadır. Her sorudaki duruma ilişkin gerçek düşüncenize uyan seçeneği işaretlemeniz, araştırmanın objektif olmasını sağlayacak olup, bu veriler okulların geliştirilmesine ilişkin çalışmalara ışık tutabilecektir.

Anketteki **her soruyu işaretlemeniz** ve ankete **isim yazmamanız** rica olunur. Araştırmaya katkılarınızdan dolayı şimdiden içtenlikle teşekkür ederim.

Prof. Dr. Cevat CELEP
Araştırma Yöneticisi

Filiz ÖZSOY YENER
İngilizce Öğretmeni
İletişim: 0 505 646 48 05
ozsoy.filiz@gmail.com

I. BÖLÜM

Bu bölümde kişisel durumunuza ilişkin sorular bulunmaktadır. Her soruda durumunuza uyan seçeneği lütfen işaretleyiniz. **Soruları boş bırakmayınız.**

1. Okul Türünüz

- ( ) Genel Lise   ( ) Teknik Lise   ( ) Anadolu Lisesi
( ) Meslek Lisesi   ( ) Anadolu Meslek Lisesi

2. Sınıf Seviyeniz   ( ) 10. Sınıf   ( ) 12. Sınıf

3. Cinsiyetiniz   ( ) Kız   ( ) Erkek

4. Sınıf tekrarı yaptınız mı?   ( ) Evet   ( ) Hayır

II. BÖLÜM

Bu bölümde, yöneticilerin rol model davranışlarının öğrenciler tarafından algılanmasını içeren sorular bulunmaktadır. Öğrenciler olarak, yöneticilerin (müdür, müdür yardımcısı) davranışlarını düşünerek her soruda belirtilen duruma katılma derecenize uyan seçeneğin altındaki parantezi işaretleyiniz. **Soruları boş bırakmayınız.**

1   2   3   4   5 →

Hemen hemen hiç - arasıra - bazen - genellikle - Hemen hemen her zaman

	1	2	3	4	5
1-Hatamızı telafi etmek için bir şans daha verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
2-Farklı ırklardan ya da mezheplerden olan kişilere karşı ayırım yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
3- Verdikleri sözleri yerine getirirler.	( )	( )	( )	( )	( )
4 Öğrencilerle ilgili karar alırken sınıf ve okul temsilcilerine de söz hakkı verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
5- Saçları uzun olan erkek öğrencilere berbere göndermek, saçını kesmek gibi cezalar verir, küçük düşürürler.	( )	( )	( )	( )	( )
6- Okul kıyafetinin değişmesi vb. konularda öğrencilere anket yapar, fikirlerini alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
7- Velisi okul aile birliğinde görevli olanlara özel ilgi gösterir, onlara daha çok önem verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
8- Sır verdiğimizde sırrımızı tutarlar.	( )	( )	( )	( )	( )
9- Kurallara uygun davranmadığımızda hemen kızar, bağırırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
10- Okula fazla bağış yapanların kıyafetlerini, saçını kontrol etmez, onlara karışmazlar.	( )	( )	( )	( )	( )
11- Sorunları olan öğrencilere ilgiyle yaklaşır, sorunlarını çözmeye çalışırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
12-Sınıf ve okul temsilcisinin seçim yoluyla demokratik bir şekilde	( )	( )	( )	( )	( )

belirlenmesini sağlarlar.					
13- Bizlerle konuşurken genelde sinirlidirler ve bizi azarlarlar.	( )	( )	( )	( )	( )
14- Derslerde başarılı bir öğrenci kurallara uymadığı zaman affederler.	( )	( )	( )	( )	( )
15- Bizi önemserler.	( )	( )	( )	( )	( )
16- Aralarında anlaşmazlık yaşayanlar olduğunda her iki tarafa da söz hakkı verir, dinlerler.	( )	( )	( )	( )	( )
17- Kıyafetleri kurallara uygun olmayanları herkesin içinde uyarır, rencide ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
18- Hata yaptığımızda nedenini açıklamak için fırsat verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
19- Kurallara uymayan (sigara içmek, kopya çekmek, geç kalmak v.b.) tüm öğrencilere aynı cezayı verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
20- Okulda yapılacak etkinliklerle ilgili öğrencilerin de fikirlerini alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
21- Okul araç gereçlerine zarar verenleri azarlar, tehdit ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
22- Sorunlarımızı rahatlıkla ve güvenerek anlatabiliriz.	( )	( )	( )	( )	( )
23- Arkadaşlarımızla kavga ettiğimizde bizi döverler, şiddet uygularlar.	( )	( )	( )	( )	( )
24-Okul sorunlarıyla ilgili öğrencilerin de fikirlerini alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
25- Kız öğrencilerle erkek öğrenciler aynı hatayı yaptığında erkeklere daha sert davranırlar	( )	( )	( )	( )	( )
26- Başka öğrenciler ve öğretmenler hakkında hoş olmayan konuşmalar yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
27- Hata yaptığımızda bizi dinlemeden yargıda bulunurlar.	( )	( )	( )	( )	( )
28- Öğrencilerin de belli hakları olduğunun farkında olarak davranırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
29- Bazı öğrencilere güler yüzlü, kibar davranırken, bazılarına kaba davranırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
30- Öğrenci temsilcilerinin kurul toplantılarına katılıp, söz almasına izin verirler.	( )	( )	( )	( )	( )

III. BÖLÜM

Bu bölümde, öğretmenlerin rol model davranışlarının öğrenciler tarafından algılanmasını içeren sorular bulunmaktadır. Öğrenciler olarak, öğretmenlerin davranışlarını düşünerek her soruda belirtilen duruma katılma derecenize uyan seçeneğin altındaki parantezi işaretleyiniz. **Soruları boş bırakmayınız.**

1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____
Hemen hemen hiç - arasıra - bazen - genellikle - Hemen hemen her zaman

	1	2	3	4	5
1- Çok fazla davranış kuralı ile baskı kurmazlar.	( )	( )	( )	( )	( )
2- Söyledikleri ile yaptıkları tutarlıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
3- Öğrencileri para, hediye vb. karşılığında geçirmeyeceklerini biliriz	( )	( )	( )	( )	( )
4- Sınıf kuralları oluştururken bizim fikrimizi de alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
5- Okula bıçak vb. kesici aletler getirenler olduğunda onlarla konuşur, nedenini öğrenirler.	( )	( )	( )	( )	( )
6- Sorunlarımız olduğunda bizi destekler, sorunlarımızı çözmemize yardım ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
7- Haksızlığa uğrayan bir öğrenciyi diğer öğretmenlere karşı savunurlar.	( )	( )	( )	( )	( )

8 -Kız ve erkek öğrenciler arasında ayırım yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
9- Öğrencilerin de eleştiri yapıp, yorumlarını söylemesine izin verirler	( )	( )	( )	( )	( )
10-Arkadaşlarına zarar veren öğrencilere fiziksel şiddet (vurma, dövme vb.) uygularlar.	( )	( )	( )	( )	( )
11- Bizim duygularımıza ve kişiliğimize önem verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
12- Sınıf sorunları olduğunda beraber tartışarak çözmemize izin verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
13- Bir hata yaptığımızda bize de nedenini açıklamak için fırsat verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
14- Sır verdiğimizde sırrımızı tutarlar.	( )	( )	( )	( )	( )
15- Haklı gerekçelerle (hastalık v.b.) zamanında teslim edemediğimiz ödevler için ek süre verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
16- Sınıfta görev dağılımı yaparlar, herkese belli görevler verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
17-Kurallara uymayanları ayırım (çalışkan, tembel v.b.) yapmadan uyarırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
18- Derslerde sorulara yanlış cevap verenlerle alay ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
19- Öğrencilerin de belli hakları olduğunun farkında olarak davranırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
20- Bize karşı güler yüzlü, sıcakkanlı davranırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
21- Hepimizin isimlerini bilir, bizlere isimlerimizle hitap ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
22- Sınıfta başkan ve başkan yardımcısı seçimi oylama ile yapılır.	( )	( )	( )	( )	( )
23- Olumsuz eleştiriler yaparak, duygularımızı incitirler.	( )	( )	( )	( )	( )
24- Bizi sever, değer verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
25- Görevlerimizi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimiz konusunda birbirimizi değerlendirmemizi isterler.	( )	( )	( )	( )	( )
26- Sınıfta gözde öğrencileri vardır.	( )	( )	( )	( )	( )
27- Aralarında anlaşmazlık yaşayanlar olduğunda her iki tarafı da dinlerler.	( )	( )	( )	( )	( )
28- Hatalarımızı telafi etmek için şans verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
29- Not verirken adaletli davranır.	( )	( )	( )	( )	( )
30- Sınıfla ilgili kararları oylama ile alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )

IV. BÖLÜM

Bu bölümde yönetici ve öğretmen davranışlarına ilişkin algının öğrencilerin davranışlarıyla ilişkisinin olup olmadığını ölçmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Okul yöneticileri (müdür, müdür yardımcıları) ve öğretmenlerin size yönelik olumsuz davranışlarını dikkate alarak, hangi duyguları hissettiğinizi düşünüp her maddeye 1 ile 5 arasında puan veriniz. **Soruları boş bırakmayınız.**

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4 ————— 5 —————
Hiç - Çok Az - Az - Fazla - Çok fazla

	1	2	3	4	5
1- Okuldan kaçmayı düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
2- Başkalarının haklarının önemli olmadığını düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
3- Sınıf ve okul eşyalarına zarar vermek istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
4- Kurallara uymamayı düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
5- Arkadaşlarıma karşı güvensizlik hissettim.	( )	( )	( )	( )	( )
6- Sınıfa/ okula kesici delici aletler getirmek istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
7- Okuldan nefret etmeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
8- Kaba ve argo dil kullanmaya başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
9- Sınavlarda kopya çekmeyi düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )

10- Yalnız kalmak istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
11- Arkadaşlarımla kavga etmeyi düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
12- Arkadaşlarımı sözlü ve fiziksel olarak tehdit etmek istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
13- Başkalarına yardım etmemeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
14- Yöneticilerimize saygı duymamaya başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
15- Öğretmenlerime değer vermemeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
16- Öğretmenlerime bağırıp, tehdit etmeyi düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
17- Öğretmenlerimden utanmaya başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
18- Yöneticilerimizden çekinmeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
19- Yöneticilerimize yalan söylemeyi düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
20- Verdiğim sözleri tutmamaya başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
21-Çetelere katılmak istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
22-Derslerle ilgilenmemeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )
23- Sigara, alkol v.b. kullanmak istedim.	( )	( )	( )	( )	( )
24- Öğretmenlerimle alay etmeyi düşündüm.	( )	( )	( )	( )	( )
25- Yöneticilerimize güvenmemeye başladım.	( )	( )	( )	( )	( )

Bu maddelerde belirtilenlerden başka görüşleriniz varsa lütfen maddeler halinde yazınız

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Araştırmaya katkınızdan dolayı tekrar teşekkür ederim.

Ek-2**Araştırmacının Özgeçmişi**

Araştırmacı 21.01.1981 tarihinde Denizli’de doğdu. İlköğrenimini Şuhut Kurtuluş İhsan Küçükarslan İlkokulu ve Afyon Şemsettin Karahisari Orta Okulu’nda tamamladı. Orta öğrenime Afyon Anadolu Öğretmen Lisesinde başlayan araştırmacı 1999 yılında mezun oldu.

Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi İngilizce Öğretmenliğinde 2004 yılında tamamlayan araştırmacı, Anadolu Üniversitesi Dış Ticaret bölümünden 2007 yılında mezun oldu. 2004 yılında öğretmenlik mesleğine başlayan araştırmacı halen İstanbul Kazım Karabekir İlköğretim Okulunda İngilizce öğretmeni olarak görev yapmaktadır.